GÉRARD DE NERVAL: SCRISORI CĂTRE JENNY COLON • ARTE • ESEU

ANUL XVI
Nr. 11 (568)
Sîmbătă
17 martie
1973
10 pagini
1 leu

Proletari din toate ţările, uniţi-vă !

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România

Veşnic tînărul Marx

Uriaşă prin dimensiunile operii sale, ca şi prin efectele practice ale programului său politic, gîndirea lui K. Marx nu a încetat şi nu va înceta să intereseze şi să preocupe, să însufleţească şi să călăuzească mintea şi activitatea a sute de milioane de oameni. Nu e astfel de mirare că tot mai frecvent şi cu tot mai multă atenţie sînt studiate şi căile de formare ale gîndirii sale, exprimată într-o formă atît de complexă în operele sale majore.

„Tînărul Marx" şi procesul formării sale ca filosof, economist şi istoric, a intrat în sfera de interes a cercetărilor contemporane. Nu mai este însă de astădată vorba de aprecieri subiective, de genul celor ale lui Levy, Rubel sau Sommerhausen care doreau să opună pe „tînărul Marx", lui Marx de mai tîrziu — autorul „Manifestului" şi al „Capitalului". Astfel de aprecieri pseudoştiinţifice nu merită a fi amintite decît în măsura în care unii teoreticieni burghezi doreau să evite consecinţele ascensiunii politice ale clasei muncitoare, deformînd şi golind de conţinutul lor teoretic operele fundamentale ale clasicilor marxismului.

Vorbind deci de „tînărul Marx", mă refer la o seamă de studii serioase, care încearcă în chip ştiinţific să analizeze procesul de formare al gîndirii lui Marx şi să precizeze pe cît e posibil cu putinţă momentul în care Marx — „continuatorul celor trei curente principale de idei din veacul al XIX-lea, aparţinînd celor mai înaintate trei ţări ale omenirii ; al filosofiei clasice germane, al economiei politice engleze şi al socialismului francez" (Lenin. Karl Marx, Ed. P.C.R., 1948, p. 13) — îşi depăşea maeştrii şi punea bazele concepţiei materialismului dialectic şi istoric. Studiul lui Althusser, publicat în 1960 şi intitulat „Asupra tînărului Marx", ca şi altele închinate aceleiaşi perioade de formaţie şi de maturizare a gîndirii personale a lui Marx sînt semnificative şi interesante din numeroase puncte de vedere. A existat sau nu o „cezură" epistemologică în gîndirea lui Marx şi dacă ea a existat care i-au fost consecinţele asupra dezvoltării ulterioare a operii sale ?

Că o astfel de „cezură" a existat o afirmă Marx însuşi. „Ideologia germană", redactată la 1845, era înainte de toate „o răfuială cu conştiinţa noastră filozofică anterioară" (K. Marx — Fr. Engels, Opere, vol. 13, Ed. Politică, Bucureşti, 1962, p. 10). Era momentul în care o nouă concepţie filozofică, aceea a materialismului dialectic şi istoric, lua locul vechii ideologii dominată de Hegel, dar nu lipsită de ecouri încă puternice ale gîndirii lui Kant şi Fichte. Prima încercare de a întoarce în sensul materialist concepţia idealistă a lui Hegel, păstrîndu-i însă miezul său dialectic, o făcuse Feuerbach. Marx trage însă cu adevărat şi pînă la capăt ultimele consecinţe ale acestei răsturnări. Termenul de răsturnare, exact din punctul de vedere al noilor poziţii adoptate de fostul hegelian, care fusese într-o anumită măsură tînărul Marx, riscă să dea cititorului impresia falsă a unei decizii grăbite. De fapt, spre a cita cuvintele lui Louis Althusser „a fost nevoie de un îndelungat travaliu de reflecţie şi elaborare pozitive, o perioadă îndelungată în care Marx s-a dedicat elaborării, modelării şi stabilirii unei terminologii şi unei sustematici conceptuale adecvate proiectului său teoretic revoluţionar". *(Citindu-l pe Marx*, Ed. Politică, Bucureşti, 1970, p. 73) Marx crea însă nu numai o nouă metodă dialectică, dar acordînd istoriei şi economiei un loc precumpănitor în cunoaşterea structurii şi evoluţiei societăţii omeneşti — punea bazele unei revoluţii teoretice în filozofie, atît de mult implicată în legătura sa organică cu istoria societăţii omeneşti înseşi încît putea fi pe deplin integrată ei. Filozofia era astfel coborîtă de pe tronul ei metafizic şi adusă pe pămînt, în mijlocul oamenilor care o gîndiseră şi, pe alocuri, o sistematizaseră şi care singuri, ca făpturi vii şi sociale, îi puteau asigura viitorul.

Gîndirea marxistă îşi deschidea astfel calea propriei sale dezvoltări. Ea dovedea pentru prima oară în istoria lumii că oamenii pot nu numai să înţeleagă istoria, dar chiar să-i îndrepte şi să-i uşureze calea. Această uriaşă experienţă teoretică şi practică îşi trăgea izvorul din ceea ce „tînărul Marx" învăţase şi apoi revoluţionase. El trecea astfel la mijlocul secolului trecut de pragul care îi împiedica drumul mai departe. Pînă a se apropia însă de acest prag, drumul nu i-a fost uşor. Pînă a trece de acest prag, i-a trebuit un efort încă şi mai mare. Dar trecerea acestui prag i-a deschis nu numai orizontul, permiţîndu-i acea extraordinară viziune a lumii, pe care o găsim în operele sale de maturitate, dar i-a şi sporit încrederea în puterea gîndurilor sale.

Pentru noi toţi cei care ne-am făcut din munca intelectuală un cîmp de activitate, victoria tînărului Marx asupra lui însuşi, constituie un exemplu şi un îndemn. Această victorie i-a asigurat lui Marx şi nouă orizontul cel mai larg din cîte au existat vreodată : el cuprinde întreaga lume şi întreaga omenire.

*

Permanent vie şi actuală, gîndirea şi practica revoluţionară a lui K. Marx — de la a cărui moarte se împlinesc 90 de ani — a pătruns şi pătrunde tot mai adînc în conştiinţa oamenilor. Niciodată pînă la el, istoria omenirii nu ne mai oferă un alt exemplu ca o co[illegible] strict ştiinţifică să polarizeze gîndirea şi fapta a sute de milioane de oameni, să devină un program de luptă şi de înnoire a întregii societăţi omeneşti, de totdeauna şi de pretutindeni. Dacă Marx însuşi nu ne-ar fi dat cheia înţelegerii unui asemenea fenomen, am putea crede că ne aflăm în faţa unei enigme, dacă nu chiar a unui miracol, ale cărui dimensiuni n-ar putea decît să sporească nedumerirea noastră. Ea dispare însă dacă ne gîndim că ideile şi opera lui Marx n-au apărut din senin, ci numai atunci cînd omenirea începea să-şi pună astfel de probleme, ca cele pe care el le-a rezolvat sau a indicat calea rezolvării lor şi dacă ne gîndim că pentru prima oară în istoria omenirii el preciza pînă în amănunte singura *metodă*, aceea a materialismului dialectic şi istoric, cu ajutorul căreia poate fi înţeleasă substanţa materială şi în permanentă mişcare a universului, precum şi calea ireversibilă, unitară şi diversitatea manifestărilor şi contradicţiilor sale, pe care a parcurs-o şi a trebuit să o parcurgă omenirea de la începuturile sale şi pînă astăzi. Marx a dovedit că în această multimilenară evoluţie, omenirea n-a acţionat — şi nu va acţiona nici de azi înainte — prin jocul gratuit şi steril al capriciilor sale. Istoria marilor grupuri sociale se desfăşoară în lume potrivit unor legi dialectice, fără de înţelegerea cărora totul în lume n-ar fi decît un haos. Marx a dovedit că, dimpotrivă, această lume a apărut, s-a dezvoltat şi se va dezvolta şi de acum înainte potrivit unei anume „ordine", realizată tocmai de pe urma ciocnirii contradicţiilor sale interne. Făurind o metodă precisă de analiză cantitativă şi calitativă a acelui ansamblu de fapte, care constituie esenţa istoriei, Marx a dovedit că pot fi înţelese nu numai trecutul şi prezentul acestei istorii a societăţii omeneşti, dar şi viitorul său, determinat de creşterea irezistibilă a rolului clasei muncitoare şi în valoarea politică a gîndirii marxiste, devenită călăuză în analiza noilor situaţii şi complexe de fapte, ce caracterizează societatea contemporană.

Acad. Em. Condurachi

Eternitatea clipei

Voi relua în acest articol o sumă de idei pe care am avut prilejul să le enunţ, mai de mult, succint şi incomplet, într-o anchetă dedicată problemei accesibilităţii valorii artistice în actualele condiţii de dezvoltare ale societăţii noastre socialiste.

Voi începe prin a sublinia că în concepţia marxistă, ţinînd seama de caracterul universal al dezvoltării şi al luptei contrariilor, nu poate fi vorba de un armistiţiu, oricît de precar, între vechi şi nou, şi că realitatea, abordată întîi ca sursă de cunoaştere pentru realizarea operei artistice, devine, prin intermediul acesteia, un mijloc de transformare al lumii obiective.

Plecînd de la o anumită realitate ne întoarcem la ea după o muncă de interpretare şi discernere, înarmaţi pentru a o cuceri, şi lăsînd la o parte faza empatiei şi a percepţiei formei, trecem la acţiunea de realizare a unei realităţi noi prin aplicarea riguroasă, concretă, în spirit creator, a concepţiei materialiste despre lume, în general şi în particular, act care echivalează cu o recreare, cu o geneză.

Putinţa de accesibilitate în ceea ce priveşte valoarea unei opere artistice, este condiţionată, aşa cum spune, într-o cuvîntare a sa, secretarul general al partidului nostru de „capacitatea de a înţelege noul, de a elabora, pe baza noilor cuceriri ale ştiinţei, concluzii teoretice şi practice pentru transformarea revoluţionară a societăţii omeneşti".

Pe de altă parte, termenul de accesibilitate a valorii artistice nu trebuie subordonat filosofiei culturii, pierzîndu-se din vedere un anumit grad de sensibilitate necesară capacităţii de înţelegere, precum şi cultivarea acestei sensibilităţi într-o direcţie revoluţionară, în scopul desăvîrşirii unităţii dintre evoluţia gîndirii filosofico-ştiinţifice şi a celei artistice.

O poziţie filosofico-ştiinţifică avansată, lipsită de această calitate care devine o cerinţă primordială pentru fortificarea capacităţii de înţelegere, nu poate garanta pe deplin accesibilitatea în domeniul creaţiei literar-artistice.

În această ordine de idei, Antonio Gramsci observă foarte bine că unele curente culturale se pot exprima în două feluri : mecanica nudă a unei intrigi senzaţionale (Eugene Sue, de pildă) şi modul „liric", înalt poetic (cum ar fi Dostoevski).

„Contemporanii, afirmă Gramsci, nu percep întotdeauna degradarea unei regiuni a manifestărilor literare, cum s-a petrecut, parţial, cu Eugene Sue, care a fost citit de toate păturile sociale şi care emoţiona chiar pe oamenii cultivaţi, pentru ca, mai apoi, să decadă".

(În treacăt fie zis, „Misterele Parisului" l-a oferit lui Engels un abundent material de studiu în ceea ce priveşte caracterul relaţiilor umane dependente de infrastructura societăţii acelei epoci, a cărei bază materială era minată de principiul posesiunii individuale în detrimentul progresului colectivităţii, epocă în care lupta dintre rămăşiţele fastidioase ale feudalismului agonic şi proaspăta aristocraţie burgheză, corpolentă şi viguroasă, defrişa mari regiuni de romantism naiv, traversate uneori de marşul saboţilor şi animate de spectacolul atrăgător al bonetelor frigiene.)

Există, aşadar, o dublă condiţionare care respinge, în mod dialectic, schema întemeiată pe înţelegere care se adapă la izvoarele unei sensibilităţi vetuste, promovînd sforţarea de a izbuti să pui semn de egalitate între propria ta conştiinţă şi conştiinţa unei colectivităţi decisă să ofere sensibilităţii, prin fundamentarea revoluţionară a bazei materiale, un ritm alert şi multilateral în ceea ce priveşte accesibilitatea valorii artistice, acceptarea sau respingerea operei.

Este de la sine înţeles că această accesibilitate nu poate funcţiona în afară de sfera valorii şi independent de valoare, întrucît accesibilitatea absoarbe valoarea ca o pompă aspiratoare-respingătoare, o fertilizează şi o fructifică, eliminînd fără milă prezenţa scheletică a sensibilităţii degradată de reziduurile nocive care o macină.

Efortul nostru, al artiştilor, în momentul de faţă cînd noi frisoane parcurg spaţiul galvanic al percepţiei şi cînd sensibilitatea omului care edifică o societate socialistă în mijlocul căreia trăieşte, dispune de infinite posibilităţi pentru a-şi dezvolta capacitatea de înţelegere în cele mai diverse domenii, este de a stabili, în mod just, raportul dintre valoare şi accesibilitate pentru a deveni, astfel, o forţă în rezolvarea ecuaţiei individ-societate, necesitate interioară şi necesitate exterioară.

Oricît de bine ar fi utilată o întreprindere industrială intervin obstacole în fluxul de producţie şi al ritmicităţii, iar randamentul maşinilor este scăzut dacă în minuirea noului utilaj predomină o concepţie învechită, dacă se bobinează şi se rebobinează la infinit şi în gol, în detrimentul unui randament superior asigurat de înalta tehnicitate a utilajului.

Claritatea, de care se face pe drept cuvînt atîta caz, este un element intrinsec al accesibilităţii şi al capacităţii de înţelegere, dar un element mobil, şi nu fix, fluctuaţiile sale fiind determinate de stadiul de evoluţie al societăţii.

S-ar putea spune, fără a face o butadă, că poţi înţelege de ce nu înţelegi, dar nu poţi înţelege de ce nu înţelegi fără a depune un efort de înţelegere prealabil.

Claritatea în artă trebuie ridicată şi ea pe o treaptă superioară în sensul unei nobile concentrări imagistice, care să o elibereze de podoabele inutile şi de echivoc, pentru a putea întîlni, într-o desfăşurare liberă a exactităţii, privirea noastră lucidă, avidă şi mereu visătoare.

Dacă revoluţia socială a izbutit să ridice milioane de oameni la o viaţă culturală inaccesibilă lor în orînduirea burgheză, care avea tot interesul să ţină masele largi în obscurantism, asta nu înseamnă că înţelegerea lor în ale artei trebuie supusă unui barem care jigneşte şi subestimează posibilităţile pe care le deţin în ceea ce priveşte însuşirea criteriilor superioare ale accesibilităţii şi valorificării artistice, ci aplicînd metoda maieuticii, să ne silim să ajungem împreună, autori şi consumatori, creatori şi lectori, pe cele mai înalte culmi ale artei.

Ar fi de prisos să menţionez că exigenţele actuale de ordin etic şi moral ale construcţiei culturale în care societatea noastră este angajată, nu modifică în mod brutal şi dezordonat ci corectează, în lumina ideologiei marxist-leniniste, unghiul accesibilităţii valorii artistice în vederea elaborării unei noi sinteze cultural-filosofice corespunzătoare perspectivelor vaste.

Virgil Teodorescu

Desen de EUGEN POPA

În paginile 2–6 alte desene ale artistului

Ca să poţi scrie un poem

Ca să poţi scrie un poem trebuie să găseşti hîrtia potrivită
şi craniul unei păsări moarte — în el e linişte —
şi o bucată de vînt din care să-ţi ciopleşti o masă...

Ca să poţi scrie un poem, ai nevoie de un nor
cu care să-ţi ştergi fruntea de transpiraţie,
şi de un cuier unde să-ţi atîrni sîngele ca pe o haină,
în aşa fel încît — privindu-l din cînd în cînd —
frumoasa lui culoare să te inspire...

Ca să poţi scrie un poem, trebuie, mai întîi, să te baţi
cu o moară de vînt. Trebuie să împingi
bolovanul lui Sisif pînă în vîrful muntelui.
Trebuie să treci, legat la ochi, prin labirintul lui Daedalus
şi apoi să ajungi într-un colţ de lume
unde să găseşti pe cineva care să te înveţe
cum să strigi
în tăcere.

George Iarin

Dimitrie Cantemir şi vocaţia mesajului enciclopedic

Contemplu adesea în rafturile bibliotecii operele lui Dimitrie Cantemir în ediţia centenară a Academiei Române între alte ediţii, mai vechi şi mai noi. Mi-am spus întotdeauna : această operă e ca o clădire, înălţată, timp de un sfert de veac, de o patimă inspirată, de la temelie pînă la catul cel mai de sus. Titluri înşiruite ca încăperi cu destinaţie aparte trebuind să închidă, toate la un loc şi fiecare singur, ceea ce se putea cunoaşte despre un popor trăind într-o ţară împărţită cu speranţa neresemnată că tot ce era nefiresc trebuia să fie efemer. O asemenea operă clădită ca un tot amănunţit nu poate fi altceva decît o enciclopedie menită să înfrunte optimist alternanţa de simpatie şi antipatie a istoriei pentru valurile negre şi informe ale fluviului infernal care se numeşte Lethe. Ca şi alţi cărturari ai altor neamuri care au creat opere de acelaşi fel, rolul istoric îndeplinit acum mai bine de un sfert de mileniu de Dimitrie Cantemir, cu credinţă nestrămutată, cu durabilitatea cuvîntului scris, se aseamănă cu cel îndeplinit azi de către cei care îngroapă cu aceeaşi credinţă în cuvîntul văzut şi auzit sub zeci de metri de beton şi stîncă capsule care vor, peste veacuri şi milenii, să depună mărturie despre viaţa oamenilor de azi. De fapt vocaţia mesajului enciclopedic este o permanenţă a istoriei universale care s-a materializat cu intermitenţă, numai cînd ascuţimea conjuncturii istorice şi disponibilitatea unor elite, individuale sau colective au permis-o. Şi nu este pentru noi puţin faptul că în vechea cultură românească vocaţia mesajului enciclopedic este prezentă şi că pentru întîia dată a fost personificată prin activitatea de unul singur, împreună numai cu cărţile sale, de către Dimitrie Cantemir. (În Bizanţ aceeaşi vocaţie este întruchipată de un împărat-cărturar, Constantin Porfirogenetul care a avut însă la dispoziţia sa armata de literaţi a unui imperiu). Statura intelectuală a lui Dimitrie Cantemir nu poate fi judecată fără a proiecta asupra ei acest fel de lumină care să-l explice în ceea ce a făcut atunci, pentru atunci, dar şi ca punct de pornire a unui şir de creaţii intelectuale a căror vocaţie enciclopedică intră în firescul culturii româneşti ca să pomenim de un Hasdeu, un Iorga, un Călinescu, deci numai de personalităţi cu dimensiuni apropiate.

Iată deci un fiu de domn, care în tovărăşia luminărilor de seu, citeşte, învaţă, scrie. (Pentru că Dimitrie Cantemir a înţeles încă din prima tinereţe că scrisul nu are valoare decît întemeiat pe lectură şi încăţătură). Apoi, pentru o clipă, domn în scaun, multă vreme frate de domn şi candidat la domnie, din nou, pentru un an, domn în scaun, şi după aceasta pînă la moarte pretendent la domnie. În toate aceste răstimpuri, n-a slăbit activitatea scriitoricească. Puterea şi lupta pentru putere n-au izbutit, nici un moment, să-i înstrăineze, sau măcar să-i micşoreze gustul fierbinte, şi uneori amar, pentru slovele aşternute pe hîrtie. M-am întrebat adesea în decursul acestei îndeletniciri care este cunoaşterea trecutului omenirii, de ce atîtea personalităţi ale istoriei au ţinut să însoţească afirmarea, reală, prin creaţia politică şi de o afirmare, ipotetică, prin creaţie intelectuală. Nu mă refer aci la cei care punînd pe alţii să scrie, sau scriind ei înşişi n-au făcut decît să crească cantitatea de mediocritate în care bibliotecile de pretutindeni sînt atît de bogate. (Ludovic al XIV-lea care s-a voit „Rege-Soare" mai ales în celelalte culturi pe care, atotştiutor, a înţeles să le facă şi să le desfacă fără răgaz, a scris „Memorii" reputate a fi dintre cele mai neinteresante în cadrul acestui gen. Napoleon nu s-a mulţumit cu Austerlitzul şi cu nemăsurată glorie politică şi militară acumulată, dar a vrut să fie şi dramaturg insipid). Dar mă refer la cei care, personalităţi ocupînd un loc netăgăduit în istorie, ca Dimitrie Cantemir, au lăsat totodată în urma lor şi o creaţie intelectuală, de neîndoielnică valoare. Iubitorii labirintelor psihologice ale creaţiei s-ar putea referi în ce priveşte relaţia putere—creaţie la un fenomen de sublimare. Fie de sublimare prin compensaţie pentru că n-a deţinut într-adevăr puterea, decît pentru puţină vreme şi poate ar putea fi aşezat în categoria celor din timpul sau aproape de timpul său care, rîvnind cu ardoare puterea, n-au izbutit s-o cucerească şi, marginali, au scris despre viaţa politică (Cardinalul de Retz sau ducele de Saint-Simon) ; fie mai de grabă de o sublimare prin depăşire pentru că analiza textelor cantemirene pune în lumină sentimentul autorului că numai la masa sa de lucru era cu adevărat „domn" dată fiind vanitatea, cu toate implicaţiile ei, ale puterii. Din această cauză Dimitrie Cantemir autor a atîtor scrieri filozofice n-a fost filozof numai în acest sens ci şi într-unul mai larg capabil să măsoare, din punct de vedere al perenităţii, accidentele de teren ale acestei lumi. Şi vocaţia mesajului enciclopedic vine de aci, din năzuinţa spre mare, solid, durabil.

Nu are de ce să ne surprindă faptul că operele lui Dimitrie Cantemir, în acest sens, ca şi prin intenţia militantă de a oferi o imagine cît mai plină despre poporul său pot fi caracterizate, fără reticenţă, ca cele dintîi. Astfel „Divanul" sau „Gâlceava înţeleptului cu Lumea" este cea dintîi operă filozofică originală scrisă în limba română dar şi demonstraţia capacităţii de „filosofare" a societăţii româneşti contemporane. „Istoria Ieroglifică" este cel dintîi pamflet politic din literatura noastră dar şi prezentarea unei vieţi politice complexe în care „politicienii" avant la lettre îşi desfăşurau deja activitatea dăunătoare. Şi totodată „Istoria Ieroglifică" alcătuieşte împreună cu „Viaţa lui Constantin Cantemir" şi „Evenimentele Cantacuzinilor şi Brâncovenilor" primul fragment de istorie contemporană propriu zisă cum numeroase personalităţi ale culturii noastre vor înţelege să scrie mai tîrziu. „Descrierea Moldovei" include multă, foarte multă istorie, geografie, etnografie, deci o reală scriere enciclopedică, cea dintîi la noi de acest fel, şi care în acest fel voia să sublimeze maturitatea unei dezvoltări culturale ajunsă într-un stadiu cînd o astfel de operă devenea posibilă. Să încheiem această listă cu „Istoria Imperiului Otoman" şi „Hronicul Vechimii a Romano-Moldo-Vlahilor" (aceasta nu este prima sinteză despre originea şi continuitatea Românilor, deoarece sintezele lui Miron Costin şi Constantin Cantacuzino sînt anterioare şi cu nimic inferioare) care sînt primele lucrări de istorie universală în evoluţia scrisului istoric românesc, anunţînd în acest fel zorile istoriografiei moderne. O asemenea prioritate în ce priveşte conţinutul operelor cantemirene explică de ce acestea au fost „cunoscute" şi „recunoscute" de la început tipărite fiind în timpul vieţii autorului sau în deceniile următoare morţii sale. Să nu uităm în această privinţă că marii noştri „cronicari" — numiţi, astfel deşi depăşiserăm mult stadiul scrisului „cronicăresc" — au fost cunoscuţi sub formă manuscrisă în societatea veacurilor XVII—XVIII dar în „mare circulaţie" au intrat abia odată cu ediţiile lui Bălcescu şi Kogălniceanu. Datorită vocaţiei mesajului enciclopedic, Dimitrie Cantemir însă a „existat" de la început atît în cultura românească cît şi în cea universală.

Eugen Stănescu

În paginile 3 şi 6

Colocviu :

CRITICA ŞI POEZIE

Participă :

Nina Cassian, Şerban Cioculescu, Florin Costinescu, Dinu Flămând, Adrian Isac, Alexandru Ivasiuc, Florin Mihăilescu, Gheorghe Tomozei, M. Ungheanu

ÎN ACEST NUMĂR :

Versuri de Leonid Dimov, Ovidiu Hotinceanu, Dorina Rădulescu, Dim. Rachici

Proză de Haralamb Zincă şi Nicolae Mateescu

cronica literară

Marin Sorescu: „Suflete, bun la toate"

S-ar părea că poezia lui Marin Sorescu, pe măsură ce cantitatea ei sporeşte de la un volum la altul, vine tot mai decis în întîmpinarea ideii potrivit căreia se măreşte şi distanţa dintre plăcerea estetică oarecum spontană şi celălalt tip de lectură, cu finalitate estimativă şi, din această cauză, mereu tiranizată de antecedente, adică de ceea ce poetul a produs anterior. Fie, deci, că tragi din raft, întîmplător, una din cărţile poetului, fie că o parcurgi pe ultima, lectura lui Sorescu este în mod sigur captivantă, marca originalităţii indiscutabile, întîmpinîndu-te peste tot; în schimb, lectura întreprinsă pe ansamblu şi, în acelaşi timp, animată de spirit disociativ, sistematizant, ar fi — după opinia unor comentatori — în chip evident handicapată de spectrul manierismului şi chiar de acela al autoimitaţiei. Chestiunea, credem, este destul de complicată şi ni se pare că poate fi înţeleasă doar în măsura în care rămînem cu judecata critică în interiorul materiei poetice propriu-zise, refuzînd astfel tentaţia de a identifica puncte de reper exterioare, fundate teoretic pe consideraţii de istorie literară întru-totul fanteziste (cazul cronicii confratelui Laurenţiu Ulici, din „Contemporanul" la volumul de versuri de care ne ocupăm şi noi acum).

Este foarte adevărat că de la primul contact poezia lui Marin Sorescu izbeşte prin maniera ei perfect pusă la punct. Îndată după apariţia cărţii de debut (Singur printre poeţi), a cărei semnificaţie de „studiu" critic sui-generis vizînd eficienţa viitoarei formule în condiţiile aplicării ei pe material „de împrumut", nu trebuie să ne scape din vedere, poetul se fixează definitiv în teritoriul propriei maniere, fiindu-i străin orice gînd de evadare. Sub raportul organizării compoziţiei, al mecanismelor ce pun în mişcare discursul liric şi fac posibile trecerile de la text la subtext etc. volumele poetului (Poeme, Moartea ceasului, Tinereţea lui Don Quijote, Tuşiţi, inclusiv cele dedicate, aparent, mai mult universului infantil: Unde fugim ce avă, O aripă şi-un picior) fac dovada unei uluitoare unităţi: o unitate atît de recognoscibilă încît totul pare a se petrece într-o superbă indiferenţă faţă de riscul eventualelor suprasaturaţii sau al monotoniei.

Presupunem că această stare de lucruri are o unică explicaţie: încredinţat că formula de exprimare poetică edificată încă de la început îi aparţine în exclusivitate, Marin Sorescu nu mai are probabil nici o îndoială cu privire la posibilităţile practic nelimitate ale acesteia de a face loc în tiparele ei celui mai intim şi mai divers registru de teme şi motive lirice. Căci în ciuda relativului fixism invederat de structura stilistică a poeziei sale, autorul cărţii Moartea ceasului, sub acest din urmă aspect, nu aparţine de loc categoriei monocorzilor. Dimpotrivă, am putea spune că puţini sînt poeţii noştri de azi care să dovedească o mai mare disponibilitate ca el în direcţia receptării aproape oricărei solicitudini de ordin tematic. Situaţia nu e întîmplătoare pentru că Marin Sorescu este cel mai de seamă reprezentant al „anti-lirismului" din cîmpul poeziei româneşti contemporane. Aşa cum s-a mai observat, absolut oricare din poemele sale se plăzmuieşte în virtutea unei intenţii descalificante apropo de unul sau altul dintre modurile poetice consacrate, ceea ce vrea să însemneze că avem de-a face peste tot cu nedisimulate demonstraţii critice întreprinse cu mijloacele de expresie ale poeziei, la loc de cinste aflîndu-se metafora de anvergură alegorică.

Mergînd mai departe, să arătăm că opţiunea constantă a lui Sorescu pentru alegorie nu e nici ea întîmplătoare. De regulă, cel puţin în sens generic, poetul apelează la două subspecii ale alegoriei: parabola şi fabula. Or, aceste două forme de „alegorie închisă" (Tudor Vianu) sînt fără îndoială cele mai propice tendinţei de obiectivizare, de ipostaziere spectaculară a poemului. „Anti-lirismul" lui Sorescu este astfel beneficiarul unei proiecţii a ideii poetice în afară; ceea ce permite constituirea unui cîmp de demonstraţie avînd o existenţă materială în sine, scoasă fără pudoare la vedere, poetul manifestînd o adevărată voluptate atunci cînd se pune chestiunea dovedirii concreteţei eşafodajului parabolic sau fabulistic pe care îl pune în circulaţie: „Luăm în braţe butoiul zilei / Şi îi dăm cep / Sau îl împuşcăm

Editura „Albatros", 1972

în întîmplare. / Să ne gîdile lumina / Pe ochi, pe gură şi pe fruntea noastră, / A celor însetaţi şi obosiţi / Care au făcut toată istoria omenirii / Pe jos. // Şi-ncepem să jucăm în jurul butoiului, / Cîntînd nişte cîntece, / În care se repetă de-a valma / Dumnezeii, războaiele, femeile / Şi alte cuvinte neînţelese. // Şi-ncep să ne placă tot mai mult / Viaţa şi mama ei de viaţă! / Să le facem cu ochiul / Şi mai împuşcăm un butoi / Şi încă o mie... // Şi aici nu ştim cînd ni se înnoptează / Oasele / Şi cădem cîntînd / În diferite moduri de moarte / Şi plutim pe valurile de lumină, / Ca [illegible] în vin" (Butoiul, vol. Tinereţea lui Don Quijote).

Cum se vede, apetitul poetului pentru explicitările realizate cu mijloacele transparenţei epic-fabulistice este nelimitat. În ce ne priveşte, avem convingerea că tocmai în această acţiune de dezabstractizare a lirismului, graţie masivei infuzii de materialitate metaforică, stă secretul marelui succes de public al poeziei lui Marin Sorescu. Cu nimic mai prejos ca fond ideatic, ca dimensiune morală şi filozofică faţă de aceea a confraţilor săi, împătimiţi practicieni ai poemului aşa-zis de concepţie, meditativ, această poezie îşi asigură priza la cititori datorită extraordinarei fascinaţii pe care ea o exercită la nivelul dovezilor palpabile. Dacă se poate vorbi de un spor de accesibilitate în cazul poeziei lui Marin Sorescu, chestiunea nu e decît rezultatul firesc al acestui proces de repotenţare epic-dramaturgică a arhitectonicii poemului; ceea ce nu are nimic comun cu ideea (avansată adesea de critică) unei presupuse abilităţi „lucrative", menită a facilita prin compromis estetic o audienţă cît mai largă. Adevărul este că, în chip cu totul surprinzător, Marin Sorescu e printre puţinii care izbutesc realmente să satisfacă unul dintre dezideratele fundamentale ale conceptului modern de poezie: implicarea cititorului în poem ca „personaj" avînd drepturi egale cu acelea ale „eului" poetic, în distribuirea „rolurilor" şi, desigur, în [illegible] sensurilor încifrate subtextual. Simplu spus, semnul autenticităţii artistice, la acest autor, rezidă în capacitatea poemului de a-l cîştiga pe cititor în dublă ipostază: de spectator şi de interpret. Aşadar, o lectură participativă, o lectură guvernată mereu de grimasa ironică, indiciu al concomitentei complicităţi şi al distanţării scrutătoare. Adevăraţi fraţi siamezi, autor şi cititor, în poezia lui Marin Sorescu, nu obosesc niciodată în jocul lor grotesc-tragic, sentimental şi demitizant, reconfortant şi avertizant prin luciditatea lui; e jocul ce se desfăşoară necontenit pe atotcuprinzătoarea scenă a vieţii omului modern. Am îndrăzni să spunem că, într-un fel, poezia lui Sorescu reaminteşte mult din solitudinea eroului chaplinian, angajat în jocul său atît de bogat în tîlcuri, susceptibil de a fi receptat la trepte de înţelegere deosebit de variate; de la amuzamentul iresponsabil pînă la crisparea cutremurătoare.

Şi în volumul Suflete, bun la toate succesiunea scenelor (un spectacol-coupé, am spune) este tot atît de captivantă precum în întreaga operă poetică a lui Marin Sorescu. Esenţială ni se pare constatarea că chiar la nivelul lecturii contextuale, prin raportare la volumele anterioare, de cele mai multe ori, noutatea modului de prezentare a scenelor ce ne-au mai fost propuse spre vizionare şi altă dată este mai presus de orice îndoială. Farmecul lecturii rezidă în senzaţia că ceea ce ne oferă acum poetul a mai fost şi parcă n-a mai fost spus de el însuşi şi în alte rînduri. Izvorul acestui gen de participare incitantă nu stă numai în capacitatea de invenţie fabulistic-alegorică a lui Marin Sorescu (într-adevăr, ieşită din comun), ci şi în subtilele schimbări de regim liric, din unghiul sensibilităţii şi al reflexivităţii poetice, pe care le suferă structurile poematice deja statornicite. În ambele sensuri, efortul continuu al poetului de a capta forme de expresie exemplare şi de a realiza sondaje etic-filozofice de maximă acuitate se soldează cu cel puţin cîteva performanţe excepţionale. Rămînînd în perimetrul impus de circulaţia a două din speciile poetice avînd o circulaţie constantă în poezia lui Marin Sorescu — fabula şi alegoria —, spre edificare, invocăm doar două exemple. Mai întîi, poemul Furnici, model de fabulă atroce, în care spiritul parodistic al poetului este total asimilat unei viziuni moraliste tulburătoare prin forţa de penetraţie a paradoxului: „Vreo cîteva furnici / Omorîseră un greiere / Şi-acum îl cărau / Pe calea ferată. / Au şi gîngăniile legile lor. / Nu poţi să stai cu mortul lîngă [illegible] / Şi tu să înalţi din umeri / Că nu ştii. // Lasă să se creadă / Că l-a călcat trenul. / E mai sănătos aşa, spune cea mai bătrînă / Dintre ele. / Eu ştiu ce vorbesc, viespii. // Dar şi mortul e greu. / Se mişcă acum foarte greu. / E tare [illegible]. / Împing în el de vreo cîteva zile. / Au transpirat şi de frică. / Iar calea ferată e încă departe. // Parcă s-aude un pufăit. / Mîine în zori / O lăcustă va ţipa peste cîmp: / „S-a găsit un greiere pe calea ferată". / Şi se vor trage de aici / Anumite concluzii". Apoi alegoria narativ-confesivă La ceruri, absolut insolită prin cadrul ei epic halucinant şi prin iradiaţia semnificaţiilor existenţiale: „Liftul trebuia să o pornească în trei, / Am apăsat doar pe buton, / Dar a trecut prin faţa lui / Fără nici o tresărire. // N-a oprit nici la patru / Şi nici la cinci. / Simt amar în viaţă / De-a binelea. // Oamenii se văd pe coridoare / Mergînd pe brînci / Ca să-şi păstreze echilibrul. / Numai liftul urcă vertical, / Egal cu sine însuşi // Au rămas în urmă uşile / Prin care se putea trăi. / Urmează izbitura surdă de acoperiş / Asemănătoare cu moartea unei ciuperci. / Care, crescînd, se sfarmă de-o frunză. // Dar liftul a ieşit prin acoperiş. / Fum pe cer. // Se vede oraşul prin geamul uşii, / Ca o scară căreia îi pică treptele de sus. / Dacă ar mai fi cineva cu mine / I l-aş arăta cu degetul atent. / Am cînta printre case amintiri vechi. / Ca să articulăm vorba. // Întîmplător însă nu-i nimeni. / Nici măcar o fotografie. / Şi roţile liftului sfîrîie egal / Şi-n dreptul lui se şterge ultimul nor. // E greu să urci aşa / Cu geamul sterp. / Mă căznesc să ridic în faţa lui / Cîte-un pom, cîte-o iubire, / Cîte-o apă de pe pămînt. // Dacă-ar mai fi cineva între aceşti pereţi, / Ne-am aminti viaţa cu schimbul. // Nu văd însă decît chipul meu, / Tinîndu de barba tot mai albă / Pe retina uşii. // Şi acest hîrzob nebun, / Fir cu plumb cîrîind în sus, anormal, / Pentru cine ştie ce construcţie".

Cît despre [illegible], cele din volumul Suflete, bun la toate sînt, în general, anecdote care circulă în poezia lui Marin Sorescu dintotdeauna. De pildă, şi acum, unele momente de supralicitare a formulei, tendinţe înspre elaborări previzibile în lătura argumentării anecdotice şi, normal, deficitare ca tensiune poetică: „Ne trezeam cu dezrobitorul. / Îl puneam şi în casă / Să ne vină cînd cîntam / La [illegible]. // Apoi pe drum / Călcînd pe el / Să spună unde trebuie / Să ajungem / (Întotdeauna foarte departe, / binefăcătorii, / Şi se prevede ca şi mai departe / Pe viitor) // Numai în dragoste / L-am cam uitat. / Dar va trebui / Să-l agăţăm de [illegible] femeii / Ori de hopa, ori de ureche / Fericire, speranţe. / Cu dezrobitor la timp" (Cu dezrobitorul). La fel în Carnaval, Pe acest pămînt care are formă de sferă, [illegible], Întrebare şi în altele.

Dar e mai presus de orice dubiu că ultima carte de versuri a lui Marin Sorescu ne pune din nou în contact cu o prezenţă poetică în toate privinţele singulară.

Nicolae Ciobanu

jurnal de lectură

IOANID ROMANESCU
Favoare

Editura Cartea Românească, 1972.

Plebeian, retoric, discursiv, iconoclast, dinamic, turbulent şi turmentat prin energica incandescenţă a suflului liric, teribil în sarcasme şi imprecaţii, posesor al rarei capacităţi de a preface totul în poezie, înnobilînd estetic cele mai rebarbative materii, foarte unitar, noul său volum, al cincilea (după **Singurătatea în doi**, 1966, **Presiunea luminii**, 1968, **Aberaţii cromatice**, 1969, **Poeme**, 1971) este dominat de exaltarea unei vieţi libere şi puternice, lucru firesc pentru o asemenea viguroasă natură poetică. Limbajul direct şi dur exprimînd un militantism funciar: „Ştiu cuvintele mele nu aduc ploaia — / dar despre Patrie tăcînd / mi-ar fi ruşine că exist, / mi-ar fi ruşine şi-n mormînt / prin poezie sînt şi unii / cuvinte-nşirund ca la paradă / numai de dragul de a fi poeţi / sau din fotolii să nu cadă / poeţii care cer sau vînd? / nu credeţi în poeţi cu mască! / ei nu-s în stare a iubi mai mult, / cînd nu-s în stare poezia s-o iubească / Patriei lumina unei flori / crescută din pămîntul tău îmi e de-ajuns, / eu încă înainte ce-a mă naşte / de adevăru-acesta sînt pătruns / nu sînt sărac şi nici învins, / eu sînt al tău — şi-ai să mă ierţi / chiar dacă steaua mea căzută este, / chiar dacă-s cel mai muritor dintre poeţi". Poetul îşi mută viaţa în poezie într-un enorm impuls către integral şi totalitate, caracteristic: „Eu m-am născut ca o anticipaţie / a poeziei mele / eu sînt primul om al poeziei mele / iar actul de a o scrie nu e decît / ultima formă / a luptei ei pentru existenţă / eu trăiesc numai din generozitatea / poeziei mele faţă de mine / dacă pentru a-şi dovedi existenţa / poezia mea nu a mai putut să aştepte. / înseamnă că eu sînt cel sacrificat". Confortabilul, indulgenţa, meschina renunţare, resemnarea la condiţia dată, supunerea în limite prestabilite sînt adversarii cărora poetul le declară un necruţător război; poezia devine astfel o armă teribilă prin calitatea de seismograf al unei [illegible]: „Dar eu în numele vostru / nicicînd nu beau în secret ca pentru o femeie pierdută, / astfel fără rigori vă vorbesc şi în afara / tuturor prejudecăţilor / poezia — şi ea — / citeşte ziarele-n stradă / însă ştie din timp: furia / acţionează, furia nu are răbdare, / numai înţelepciunea este o armă / care singură se descarcă / poezia — şi ea — înainte / de-a se afla pe sine află ce se petrece / iar dacă uneori cu venele umflate / hăuie peste vapoarele morţii / înseamnă că bruta s-a trezit din beţie / şi nu e o simplă impresie a ei că pămîntul se clatină" (Poezia ca seismograf). Tăioasă, biciuitoare, explozivă şi revoltată, dînd impresia că fiecare cuvînt este o bucată de trotil, poezia lui Ioanid Romanescu se defineşte printr-o combativitate mînioasă şi inflexibilă, impresionînd prin caracterul de luptă, de groaznică înfruntare de forţe dominate de un elan irezistibil, într-un gigantism extins pînă şi asupra propriei persoane („noaptea pe pămînt / nu este altceva decît / umbra trupului meu pierdut"), de unde strivirea sub un sternic sarcasm a uniformizării şi a linearităţii, a reducţiei la mediocru: „Dar cel mai greu era de dus pe umeri / o linie invizibilă / te dau dracului mi se striga vezi bine / te dau dracului nu întoarce capul / pînă nu fac linia să treacă prin tine / abia tîram picioarele prin nisip / un fel de mers în genunchi — era vară — / de-ar fi privit cineva la spectacol / şirul acela i-ar fi apărut / ca nişte rufe întinse pe sfoară / şi tot te dau dracului mi se striga / te dau dracului te învăţ minte / numai că eu / de fiecare dată răspundeam: / depunde" (Depunde). Poezie aspră, sălbatică prin ritmul fierbinte şi tumultuos al unei vibraţii enorme, care, cu expresia poemului însuşi „nu are glorie / din simplul motiv că nu şi-a dorit-o, / nu are religie / pentru că prea mult iubeşte viaţa, / nu face prozeliţi / pentru că niciodată nu priveşte înapoi / nu merge în vizită / nu aşteaptă pe nimeni / nu vinează culori / nu se hlizeşte pentru a obţine ceva / are tot ce-i trebuie". În sumara geografie a cărţilor apărute anul trecut **Favoare** ocupă unul dintre cele mai proeminente poziţii.

DAN ROTARU
Lacrima Laurei

Editura Albatros, 1972

Bacovian subtil şi eteric, nu însă mereu ferit de impurităţi, Dan Rotaru şi-a precizat nota definitorie încă de la primul volum (**Plînsul aglinzilor**, 1971) prin înclinaţia către stările de dispersiune, de pierdere a identităţii ca mod de integrare într-un univers copleşitor prin impunerea unui principiu al contopirii: „O, toate lucrurile vor să mă dezlege / şi-mi muşcă simţurile fără milă, toate! / Simt cum materia mă invadează". Această trecere este însă mai mult o comuniune, proiecţia elegiacă a unei percepţii de sine, decît un efect al agresiunii iraţionale a materiei: „Mă rătăcesc în mine ca-ntr-o casă / descoperită cu pereţi de fum...", de unde absenţa quasi-totală a elementului dramatic şi a tonurilor sumbre, înlocuite cu luminoase transparenţe şi cu irizări delicate, expresia devenind abstractă nu de puţine ori („Sufli-n lucruri, / atingîndu-le, / pînă ce aerul le devoră, / flămînd."). Într-o vădită comunitate de atmosferă cu prima carte a poetului, **Lacrima Laurei** este un fel de „roman al unui sentiment" (influenţa poeziei lui Nichita Stănescu este uşor vizibilă — „Numai cu vocalele te mai pot memora, / numai cu numele / te pot călători / aşa cum / numai decembrie / poate rosti zăpadă"), aparent iubirea fiind factorul activ al desprinderii de sine şi de fapt poetul contemplîndu-se nu fără o secretă voluptate a suferinţei în ipostaza de victimă a experienţei erotice: „Aceeaşi noapte îmi refuză ochii, / la fel mi-aud umblînd prin lucruri gîndul (**vers memorabil** — nn.) / Şi sînt doar umbra unei statui de-a ta / sufletul tău în mine repetîndu-l". Originalitatea lui Dan Rotaru este incontestabilă, deşi poetul se lasă uneori prea mult atras de gustul pentru miniaturi graţioase şi fragile, altădată afectînd o reflexivitate inautentică („Cine măsoară neflinţa? turnînd-o în lucruri?"), fără a evita nici mimarea limbajului comun, în genul gagurilor lingvistice din poezia lui Marin Sorescu („Dar pînă una-alta / să spargem un ocean / ca pe-o nucă / şi să cumpărăm / puţină singurătate / cu toţi rechinii din el").

GEORGE SURU
Semnul de taină

George Suru este un poet format, surprinzător prin capacitatea de organizare a unor stranii viziuni procesionale (convoiul este motivul cel mai frecvent), de concepţie păgînă şi materialitate fabuloasă: „Pe plute legate cu frînghii din tendoane / De cerb şi căprioare, împletite în şapte, / Coboară femeile din munţii uitaţi de păcate... / Cu pîntec de vină, cu sînge de răşină, / Sărutate doar de păstrăvi, îmbrăţişate doar de noapte, / Vin să rodească seminţele necoapte, / În şir prelung, pe plute viguroase, / Cu sînii ascuţiţi ca gura de coase, / Femei arse pe jar de comori / Coboară pe umeri cu păsări şi nori, / Li se deschid în braţe lupoaice flămînde, / Le strînge mijlocul centura de sînge". O ciudată totuşi, prin contrast cu arhitectura amplă a poemelor, limfatică expresivitate, precum şi o netă tendinţă calofilă (rime interioare, asociaţii căutate — „dulcea pacoste a basmului", „mumii de dropii", „Neflinţa miezului lemnului", „respiram pe un pămînt fluid / albastru ca neantul", „spre a alege lege după lege", „o floare de candoare", „sălcii de taină, interior trăznite / De unda mişcătoare, nouă, tot alta...", „Trecere, blestemul înmugureşte să secere" etc.) îndeamnă însă la circumspecţie.

TITUS ANDRONIC
Memoria toamnei

Editura Dacia 1973

Bolovănoase, greoaie mai mult prin absenţa distilării şi prin limbajul deseori prozastic decît prin masivitatea unei viziuni unificatoare, versurile lui Titus Andronic aduc, în nota tradiţională a poeziei transilvane, imaginea unei stări de interregn sufletesc, de unde varietatea de atitudini (extaze, nostalgii, nelinişti, sfieli, laude, vacuitate citadină, frenezie naturistă), totuşi uniformă ca tensiune datorită expresiei aluvionare: „Amiaza stă tăcută cu soarele-n genunchi / În rădăcini şi-ascultă miracolul din trunchi. / Şi-n foşnetele stinse peste rugina rară / Materia discerne o altă primăvară".

SILVIU RUSU
Rost

Editura Junimea, 1972

„Un pui de om eram şi eu, străin acasă la ai mei şi blestemat să mă duc. Fetele mă socoteau un flăcău străin cam fără rost" — cu alte cuvinte, Silviu Rusu aşează sub formă de versuri proză autobiografică de cea mai slabă calitate, uneori folosind şi rima pentru a da impresia de poezie — „Spuneau babele ce greu a mai murit de boala dorului la Sîntămărie, de facere timpurie, o nevastă fără cununie. În ziua aceea am tot umblat prin grădini să văd ce fac florile surori. Umblau oameni rari şi înalţi printre ierburi şi flori... Şi umbrele merilor mă ocoleau şi se tot duceau pînă se rupeau...". Sunt invocaţi, fireşte, Zamolxe, Gelu, Decebal, dacii, cerbii, Făt-Frumos, dar găsim şi următoarea ciudată declaraţie — „Vreau femeia / înainte / şi după nuntă", ceea ce nu e puţin lucru.

AUREL BUTNARU
Anotimpuri

Editura Junimea, 1972

Un rimator sîrguincios este Aurel Butnaru, autor de parodii involuntare: „De undeva, -mpietrit, ca un blestem pe buze / Curgea cu ploaia nopţii o ploaie de buze" sau, cu un evident fior sportiv, „Fug prin lume ca un căprior / Şi adulmec vînturile-n munte / Şi tîrziu, în valul călător / Mă afund cu tîmplele cărunte".

Mircea Iorgulescu

punct şi virgulă

Zilele Editurii Eminescu

S-au încheiat zilele Editurii Eminescu, care au avut loc săptămîna trecută la Librăria Eminescu din Capitală. Cu acest prilej au fost lansate noi volume semnate de Cella Delavrancea, Adrian Marino, Alexandru Ivasiuc, Lucia Demetrius, Dinu Săraru, Sergiu Dan, Sorin Titel, precum şi primul tom din „Caietele Eminescu", îngrijit de Marin Bucur. Un mare număr de scriitori, critici literari, artişti şi regizori de la teatrele bucureştene şi cititori au participat la aceste întîlniri care au prilejuit un util şi interesant schimb de opinii.

Autorii au dat autografe pe cărţile proaspăt tipărite. În cursul lunii aprilie, Editura Eminescu organizează o nouă manifestare de acest gen, în cursul căreia vor fi lansate noile colecţii „Rampa" şi „Sinteze", precum şi noua formulă tipografică a colecţiei „Biblioteca Eminescu".

Nevoia de promptitudine

Poate că şi din pricina unor încă nevindecate decepţii, critica a început să fie extrem de prudentă şi de evazivă în întîmpinarea debuturilor. Unul din cele mai interesante romane ale anului trecut, Martorul de Gheorghe Schwartz, n-a izbutit să atragă atenţia cronicarilor literari, deşi au trecut cîteva luni de la apariţie, (imputare care se poate aduce şi celor ce deţin cronica literară la revista Luceafărul). Şi totuşi, în acest roman întîlnim o acţiune plină de semnificaţii (un episod din lupta pentru denunţarea manevrelor politice fasciste în perioada antebelică), un personaj complex, analizat cu fineţe şi rafinament intelectual (martorul care, în contact cu realităţile sociale, preia o responsabilitate, se angajează lucid în confruntare), o desfăşurare epică ingenioasă — chiar dacă nu în întregime verosimilă —, cu reliefuri de parabolă, bine marcate etc. O datorie primordială a criticii rămîne confirmarea noilor talente. Ele merită să se bucure, înainte de toate, de o judecată receptivă, obiectivă, încurajatoare în direcţiile fertile. Reţinem în acest sens articolul lui Valeriu Cristea din România literară consacrat romanului Martorul — deocamdată singurul care poate fi citat în revistele literare — şi evidenţiem şi de astă dată preocuparea stăruitoare a criticului pentru numele noi şi de scriitori, comentariul inteligent şi clarvăzător care însoţeşte promptele sale semnalări.

G. Călinescu—Profesorul

Demn de reţinut este efortul revistei „România literară" de a celebra memoria lui G. Călinescu într-un mod solemn şi captivant. În afara comentariilor interesante semnate de George Ivaşcu, Eugen Barbu şi George Muntean ne oprim cu precădere asupra tabletei lui Vasile Nicolescu „Impetuoasa misoare", pioasă evocare a figurii marelui critic într-un peisaj de alb, ca „o reculegere pură în liturghia viforoasă, beethoveniană a viscolului". Un ingenios montaj de fotografii ne revelă gesticulaţia Profesorului, în faţa unei săli care trăieşte frenezia înaltelor zboruri ale minţii şi imaginaţiei. Este subînscrisă în „România literară", cu o repetiţie a ideii binevenită, continuitatea direcţiei călinesciene, direcţie majoră, de substanţă şi temeritate în cultura contemporană română. Ea nu poate fi umbrită de gîlcevi de salon, de o analiză „prin gaura cheii", cum remarcă şi Vasile Nicolescu şi nici de vreo voinţă monopolizatoare, care ar reduce moştenirea genială la cifra urmaşi. Gestul „României literare" se înscrie printre acţiunile fecunde de valorificare a tezaurului culturii naţionale.

Rolul activ al golului

Există, fără îndoială, în limbajul criticilor de artă noţiuni specifice, definite prin cuvinte şi uneori sintagme împrumutate din alte limbi. Unora li s-au găsit echivalenţe româneşti, altele circulă cu de la sine putere. Cele mai multe se menţin în zona barbarismelor folosite cu ostentaţie de către condeiele boante care vor să epateze cu orice preţ. Cronichetele publicate de Virgil Mocanu în România literară sînt supra saturate de asemenea împrumuturi hibride risipite fără discernămînt în fraze împiedicate, goale de idei, şi nu arareori agramate. În „Martie la Apollo" (R.L. nr. 10) Mocanu vorbeşte de „un ambient care să includă întregul spaţiu", despre „elementele acestui happening fragil", despre „puterea signaletică a culorii" etc. „Artista operează — spune V.M. — cu o mitologie personală, riguros organizată în interiorul unei viziuni uşor baroce, ambiguă, adeseori esoterică şi neliniştitoare prin utilizarea imaginii — manechin de tip metafizic..." etc.

În altă parte (R.L. nr. 9), vorbind despre eminentul sculptor Ion Irimescu V. M. zice: „Sculpturile acestui ale maestrului Irimescu au ceva din vestita turgescenţă a vegetaţiei plenare, sau din structura organică a zoologicului, străine de viscerarul teratologic"... etc. Prezentarea aceasta a frazei pune sub semnul întrebării cel puţin „vestita turgescenţă" dacă nu şi paradoxala apreciere a semnatarului.

Neglijenţele stilistice în care înoată comentariile sale se încheie uneori cu ingrate dezacordări gramaticale ca de pildă: „Fragile în aparenţă, asemeni unor arabescuri, puternice prin material şi gîndirea compoziţională, monumentale datorită acelui subtil raport dintre toate componentele active, sculptura lui Ion Irimescu dezvăluie"... (s.n.)

Lipsite de vocaţie şi refuzate de idei, pendulînd între confuzie şi hiba de cuvinte, „cronicile" plastice ale lui Virgil Mocanu ilustrează propria lui afirmaţie: „golul capătă un rol activ, participînd la dialogul — materie — atmosferă"... (Sublinierea aparţine de data aceasta cronicarului.)

Luni, 19 martie a.c., ora 18, la Casa Scriitorilor, va avea loc şedinţa Cenaclului Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti.

Vor citi: **Aurel Buricea** (poezie) şi **Ion Bledea** (proză).

Lucrările Cenaclului vor fi conduse de Ştefan Augustin Doinaş, secretarul secţiei de poezie al Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti.

azi în librării

EDITURA „EMINESCU"

— TUDOR ARGHEZI: „Călătorie în vis", versuri, 80 pag., 5,50 lei

— ION BARBU: „Joc secund", ediţie bilingvă româno-franceză — Trad. de Yvonne Stratt

— CORNELIU LEU: „Puterea", ed. II-a revăzută, col. „Romane de ieri şi de azi" — 264 pag., 8,25 lei.

EDITURA „CARTEA ROMÂNEASCĂ"

— OVIDIU HOTINCEANU: „Cămaşa de apoi", versuri — 168 pag., 6,75 lei.

— LEONID DIMOV: „A.B.C.", versuri — 288 pag., 19,50 lei.

— MIHAI GEORGESCU: „Elegii pentru cetatea soarelui", versuri — 152 pag., 6,75 lei.

— LIVIA NEMŢEANU-CHIRIACESCU: „Marele Pan", versuri — 120 pag., 7,50 lei.

— TRAIAN PODGOREANU: „Umanismul lui Tudor Vianu" — 240 pag., 10 lei.

— ION LUNGU: „Recviem rustic", roman — 216 pag., 7,25 lei.

— PETRE ANGHEL: „Mihai Ralea", eseu — 200 pag., 7,25 lei.

— NICOLAE DAMIAN: „Pribegi noi visam", roman — 292 pag., 10,50 lei.

EDITURA „DACIA"

— ANTON PANN: „Felurite", ediţie îngrijită, studiu, antologie şi note de Mircea Muthu — 206 pag., 5,00 lei.

— GIB MIHAESCU: „Teatru", ediţie, text stabilit, postfaţă şi bibliografie de Leon Baconsky — 313 pag., 11 lei şi 15,50 lei

— DIMITRIE DANCIU: „Poezii", cu o prefaţă şi fişă bibliografică de V. Fanache — 118 pag., 6 lei.

EDITURA „UNIVERS"

— PROSPER MERIMÉE: „Corespondenţă" — 290 pag., 14,50 lei.

— BELOV V.: „Povestirile dulgherului" — 150 pag., 6,5 lei.

— SIMONE DE BEAUVOIR: „Imagini frumoase" 130 pag., 4,75 lei

— I. DAVIDOV: „Arta şi elita". Colecţia „Studii". Trad.: Janina Ianoşi — 360 pag., 13 lei.

EDITURA „FACLA"

— MIHAI EMINESCU: „Luceafărul", ediţie trilingvă română, germană, maghiară. Traducere de Franyo Zoltan, prefaţă de Nicolae Balotă — 26 lei legat.

— ION POPOVICI-BĂNĂŢEANUL: „În lume", nuvele şi schiţe. Ediţie îngrijită şi cuvînt introductiv de Nicolae Ţirioi — 188 pag., 6 lei.

— ION FRUMOSU: „Oameni dintre apele doinelor", povestiri din Caraş — 148 pag., 8,25 lei.

EDITURA „ŞTIINŢIFICĂ"

— FLORIN IONESCU: „Dicţionar de americanisme" — 270 pag., 7,75 lei broşat.

— JOHN GALLWORTHY: „The Forsyte Saga", vol. I, în limba engleză. Cuvînt introductiv, note şi vocabular de Lev Kransnodelsky şi Jean Roşu — 200 pag., 5,50 lei broşat.

— I. NICULIŢĂ: „Manual de conversaţie în limba franceză", ed. III-a — 720 pag., 29 lei legat.

Filarmonica de Stat „George Enescu" prezintă la 25 martie la sala mică a Palatului prima întîlnire între muzicieni—poeţi şi public.

Acad. Şerban Cioculescu va vorbi despre activitatea poetică a violonistului artist emerit Mihai Constantinescu şi a pianistului Virgil Gheorghiu. După lecturi din poezia celor doi artişti se va desfăşura un program muzical cuprinzînd Concertul brandemburgic nr. 5 în re major pentru pian, vioară, flaut şi orchestră de coarde, precum şi Sonata în si minor pentru vioară şi pian de J. S. Bach. Îşi vor da concursul pianista Victoria Ştefănescu şi flautistul artist emerit Alexandru Nicolae.

critică și poezie

În ultima vreme s-a făcut tot mai des constatarea că apar prea multe volume de poezie mediocre și chiar submediocre, că revistele literare publică o cantitate considerabilă de versuri amorfe, insuficient structurate artistic, producții de serie, neasimilabile unei arte care cere imperios soluții unice. În această ordine de idei, ne-am întrebat în mod firesc, dacă nu există o legătură între felul cum înțelege uneori critica noastră literară să se achite de obligațiile ei teoretice ca și analitice pe de o parte și invadarea zonelor poeziei de către o mediocritate, nu de puține ori, agresivă, pe de altă parte. Împreună cu noi au acceptat să mediteze la raporturile criticii cu poezia, o seamă de scriitori ale căror intervenții pot fi citite în cele ce urmează. Redacția noastră, mulțumind pe această cale celor care au binevoit să ia parte la discuție, socotește că răspunsurile primite sugerează interesante puncte de vedere asupra problemei, puncte de vedere constructive de la care s-ar putea porni la o mai justă echilibrare a exercitării spiritului critic. Unele carențe teoretice ale criticii de poezie, lipsa unei metodologii clare și, uneori, eclectismul ei ideologic așa cum arată cîțiva participanți la discuție sînt într-adevăr constatări care merită toată atenția și de care făgăduim să ne ocupăm în paginile revistei noastre și de acum înainte în mod susținut. Efortul de clarificare a principiilor ideologice și estetice care trebuie să stea la baza actului critic constituie o problemă de importanță capitală și de la care, în orice caz, trebuie pornit dacă voim să evităm sau măcar să limităm cît mai mult în critică emiterea unor judecăți estimative întîmplătoare sau pur și simplu inadecvate. Convingerea că un critic de poezie care este înzestrat cu gust și sensibilitate nu are nevoie de o concepție teoretică în exercitarea activității sale, rolul său fiind pur și simplu acela de a se „adapta" diversității valorilor, nu poate să provoace decît confuzie în stabilirea judecăților de valoare. Impresionismul criticii, oscilațiile de principiu nu pot decît să aibă un efect negativ constituind un stimulent pentru viziunile retrograde și mediocre, care tind să se dea drept poezie. Balastul pe care-l constituie o asemenea producție nu-și poate găsi nici o justificare și ideea, destul de răspîndită, că ea ar constitui pentru poezia autentică un „îngrășămînt" necesar este una dintre cele mai fanteziste. Istoria literaturii ne sugerează destul de clar că tradiția poetică se transmite (chiar în cazul actelor iconoclaste) pe înălțimi, de la Baudelaire la Rimbaud, nu de jos în sus și e greu de crezut că fără Samson Bodnărescu, Eminescu nu ar fi putut deveni Eminescu.

De asemenea opera de interpretare și de impunere a valorilor autentice ale poeziei contemporane, efortul de a întreprinde mai curajos lucrări de sinteză (asupra poeziei actuale în general sau asupra personalităților ei marcante) ar continua, credem, mai fructuos în lumina disocierilor care se impun.

Sperăm că unele intonații mai temperamentale ca și unele gesturi prea largi, de îmbrățișare egalizatoare a unui evantai critic care ar fi cerut la rîndul lui o disociere critică mai nuanțată, vor întîmpina din partea cititorilor noștri înțelegerea și rectificarea necesară care, dealtminteri, se schițează, credem, chiar din înfruntarea opiniilor exprimate. Esențial ni se pare faptul că intervențiile publicate în numărul de față atrag atenția asupra faptului că în ciuda importantelor realizări în domeniul criticii aplicate există încă puncte nevralgice în raporturile criticii cu poezia. Socotim că aceste intervenții pot constitui un bun prilej de meditație și chiar de discuție.

Luceafărul

Din capul locului

Din capul locului, critica literară apare stingherită în fața fenomenului liric. Nu doar că și-ar declina „competența". Un anumit „complex" o domină totuși, cînd are să se pronunțe despre așa zisa poezie modernă sau modernistă. Se știe că o parte din această poezie se subsumează unui curent general, că romancierii fac „antiromane", dramaturgii „antiteatru", iar poeții „antipoezie". Ce este această antipoezie, se știe: ea pendulează între „discursul" prozaic, mai adesea în versuri libere ori albe și mai arareori ritmate și rimate corect, și între ermetismul mai mult sau mai puțin vaticinant. Așa se prezintă poezia în Occident și în multe alte țări din continentul nostru și din lumea întreagă. Cînd acest gen de poezie nu năzuiește să afecteze o alură prozaică (regretatul meu prieten Vladimir Streinu scria „prozastică"), ea cultivă încifrarea, temîndu-se grozav de a comunica, de a fi inteligibilă. În această circumstanță aș spune planetară, majoritatea criticilor nu vor să pară a nu fi în curent, a nu înțelege, a nu adera. O falsă rușine pare chiar a-i obliga să se prefacă de conivență cu poeții ecolalici și verbigeranți, declarîndu-se încîntați de a putea promova fenomene în fond neexplicite. Puțini sînt criticii care mai au curajul să ceară poeziei un sens, un agrement, o temă. Sub cuvînt că „poezia nu se poate rezuma", — ceea ce e perfect adevărat, — ei se mulțumesc a cita un crîmpei, a tăia firul în patru, a rafina asupra „inefabilului", a încurca lucrurile ca să nu riște să treacă drept proști. Am avut ocazia să spun înaintea unui public numeros, mai acum trei-patru ani, tîlcul poveștei lui Andersen, în care îi este dat unui copil să spună ce vedeau toți, că împăratul era gol! Confratele meu, Ovid S. Crohmălniceanu și-a amintit și el de această grăitoare poveste, într-un articol ulterior. Un proces, așadar, de conivență, leagă majoritatea criticii care vrea să treacă drept atoateînțelegătoare, de poezia care s-a golit de conținut, vînturînd vorbe goale, care nici măcar nu mai sună din coadă.

Evident, nimeni nu cere poeziei să se întoarcă la declarația romantică, sau la acea „Gedankenlyrik" a lui Cerna, adică la poezia conceptuală. Aceasta nu lipsește însă unor antipoeți din zilele noastre, adeseori prinși și ei în flagrant delicat de retorică seacă. Critica ar fi datoare să nu se mai rușineze a spune ce nu este poezie, prin alte cuvinte a se opune unui curent la baza căruia, vai! stăruie snobismul. Cînd însuși criticul abdică de la datoria de a fi sincer cu el însuși și cu ceilalți, atunci publicul luminat (mult mai numeros decît își închipuie poeții absconși și criticii în subordinea lor) este acela care își întoarce fața de la „antipoezie" și scoate din raft ca să-i recitească pe marii clasici limpezi, muzicali și bogați în viață interioară.

Șerban Cioculescu

O dublă experiență

O dublă experiență, de autor și redactor de revistă literară îmi îngăduie să-mi spun părerea despre critica poeziei considerînd — ca și „Luceafărul" care a inițiat discuția — că „subiectul" propus dezbaterii poate genera concluzii constructive.

Din capul locului am fost tentat să fac publică o mai veche convingere a mea (dar nu numai a mea) potrivit căreia Critica poeziei îi implică mai puțin pe critici și mai mult pe poeții care, atunci cînd comentează literatura confraților se „rostesc" mai convingător decît temuții semnatari ai rubricilor de recenzii ori cronici literare. Într-adevăr, numărul poeților care scriu „bine" despre poezia altora și a lor este impresionant, articole ocazionale au stîrnit în mulți slujitori ai muzei vocații insolite (și adormite) de critici și exercițiul practicat inițial din amuzament s-a dovedit pentru unii într-atît de seducător încît le-a umbrit îndeletnicirea inițială. În alte cazuri, nu se mai știe care e vocația primă și care e jocul... secund și nu mai știu dacă românul s-a născut poet ori critic literar. Exemple? De n-ar fi decît zdrobitorul model al scrisei unor autori ca Lucian Blaga, Al. Philippide, Ion Barbu, Ilarie Voronca, B. Fundoianu ori inspiratelor pagini ale unor mai „tineri" cavaleri ai stihului ca Eugen Jebeleanu, Dan Botta, Radu Boureanu, am putea continua să ne imaginăm o istorie a criticii literare încercate de către poeții români citînd nume ca ale lui Nichita Stănescu, A.E. Baconsky, Marin Sorescu, Ion Caraion (splendid al său „Duel cu crinii") Șt. Aug. Doinaș, Victor Felea, Aurel Rău, Florin Mugur, Ion Pop, Ilie Constantin, Vasile Nicolescu, Cezar Baltag, Ion Alexandru, Ana Blandiana, Dinu Flămînd și încă mulți alții, ilustrînd astfel gîndul că profesia de scriitor încarcerat într-un singur gen literar a dispărut. Nu uităm astfel nici „cariera" de poeți a unor critici ca: Vladimir Streinu, I. Negoițescu, Matei Călinescu, Al. Căprariu, Ion Dodu Bălan, Emil Manu, Dumitru Micu, C. Grigurcu, Petru Poantă, Marin Mincu și alții, ale căror apariții în lumea războiului rimelor (dar mai ales a versurilor albe) nu i-au făcut mai puțin temuți ci... mai lipsiți de mister.

Se tipărește mult și critica poeziei e practicată în toate revistele, gospodărește, cu „parcelări" clasice în coloane amintindu-le pe ale cultivatorilor de flori (dar și de legume nevinovate) cu iscălituri titulare care își justifică de cele mai multe ori investitura. Cititorul care sînt deschid revistele cercetînd în primul rînd paginile girate de Al. Piru, N. Manolescu, Matei Călinescu (care scrie adesea chiar și despre poeți încă în viață) Eugen Simion, Lucian Raicu, Valeriu Cristea, C. Ciopraga, dar sînt sincer atras de literatura critică a unor tineri ca Mircea Iorgulescu, Dana Dumitriu, Daniel Dimitriu, G. Pruteanu, M. Roznoveanu, Al. Ștefănescu, Al. Protopopescu, Dan Cristea, Mihail Sin, care au „acaparat" rubrici de poezie în revistele literare și comentează fără blazare, cu un nobil simț al implicării, cărțile vitrinelor noastre, comentîndu-ne de fapt inimile și nopțile albe, iubirile și înfrîngerile și — poate — destinul...

Cer iertare pentru mulțimea numelor citate (niciunul „impropriu") sînt sigur însă că apariția lor în literatura anilor din urmă ar trebui salutată cel puțin cu „cantitatea" de ceremonial cu care sînt salutați debutanții, ce nu-mi merită de multe ori temeneaua bizantină cu care sînt lesnicios primiți în raftul bibliotecii. Sînt sigur chiar că am uitat alte multe nume și dacă asemenea prezențe sînt tot mai numeroase îmi permit să cred că în afirmarea lor un rol important îl au și revistele așa-zis de provincie care au „complicat" fericit un teritoriu limitat adesea la clădirea (parter și etaje) a casei din bulevardul bucureștean Ana Ipătescu nr. 15 ori strada clujeană Horia (casa de la numărul 8).

Ce nu-mi place în Critica poeziei, (observați ce risipă de majuscule face un poet cînd scrie despre critică!) ce cred că e încă mecanism ce sună în gol? Voi răspunde succint:

Nu-mi place în primul rînd absurda tăcere a unora dintre criticii cei mai dăruiți. Sînt ani de cînd nu și-au mai aplecat pleoapele peste cărțile contemporanilor lor. Să fie atît de mare seducția inofensivilor colți de fildeș din cimitirul de elefanți care e anecdotica istoriei literare? Sînt interesante unele ipoteze ca: „purta Bolliac melon"? sau „a făcut armata Mumuleanu?" dar am citi cu interes (sigur, nu egal)

Gheorghe Tomozei

(Continuare în pag. a 6-a)

Afinități

Presupun că actuala anchetă e provocată de o insatisfacție. E justificată oare nemulțumirea? Critica de poezie să fie într-adevăr călcîiul lui Achile al criticii literare de astăzi? E greu de spus, da. O parte din critici nu s-au exprimat încă. Personal n-am scris încă despre poeți pe care-i prețuiesc: Constanța Buzea, Ion Gheorghe, Ion Alexandru, Ileana Mălăncioiu, Mihai Ursachi, Gabriela Melinescu, Grigore Arbore, Marius Robescu și încă alții, nu prea mulți totuși. Critica nu este însă nici ea produs de serie și nu poate fi provocată prin simpla apăsare de butoane. Cert este că o parte dintre poeți remarcabili de astăzi nu și-au găsit criticii încă. De ce? Poate pentru că, după cum spune Al. Paleologu recent în Flacăra „o literatură mare se face de proză". Situația nu este însă generală. Cîțiva dintre poeții cei mai însemnați ai literaturii de astăzi s-au bucurat de un comentariu pe măsură. Și-au găsit, cu alte cuvinte, afinii. Consacrarea unora se dovedește mai grea și nu coincide întotdeauna cu numărul mare de articole sau cronici ce i se dedică. O rapidă consacrare a cunoscut Mircea Ivănescu, despre care au scris relevant, de pildă, I. Negoițescu, N. Balotă, M. Nițescu, Gh. Grigurcu. La fel de unanimă este și acceptarea lui St. Aug. Doinaș, despre care nu scriu numai I. Negoițescu și C. Regman ci și Gh. Grigurcu, M. Nițescu, Ilie Constantin, Victor Felea. E suficient uneori un singur, dar inspirat gest critic, pentru a „descoperi" un poet. Ilie Constantin a avut șansa unei nuanțe tratări din partea lui N. Balotă și a unor exacte sublinieri din partea lui C. Regman. Despre Nichita Stănescu s-a scris mult și nu întotdeauna la unison. (E și cazul Ninei Cassian sau al lui Adrian Păunescu). Dificultatea interpretării este în acest caz evidentă. O înfruntă cu succes. I. Negoițescu în Descrierea unui poet (Nichita Stănescu). *Cu același putem nota și apariția controversei, a diversificării de opinii : de la redimensionarea staturii poetice propuse de M. Nițescu* (Oglinzile noului „Ptolomeu") *putem trece la negația pamfletară din* Teritoriul liric *de Gh. Grigurcu. Se pare că de la debut și afirmare valorile au nevoie de timp pentru a se putea „așeza". Controversa mai marchează și pe Marin Sorescu. Intermitent și inconcludent s-a scris despre Ion Alexandru. Critică dedicată exclusiv poeziei cu ecou la cititor au făcut perioade mai lungi: Dumitru Micu, Dan Laurențiu, Ilie Constantin, Florin Manolescu, Dan Cristea. Nu este totul, dar nu este totuși nimic.*

Nici cartea criticii de poezie nu este întru totul absentă. Cităm cîteva titluri: Șt. Augustin Doinaș, Lampa lui Diogene *și* Poezie și modă poetică, *Ilie Constantin:* Despre poeți. *Aurel Martin:* Poeții contemporani, *vol I și II, Gh. Grigurcu :* Teritoriul liric. *M. Nițescu :* Între Scylla și Charybda, *ultimele două distingîndu-se prin atitudinea polemică sau nonconformistă. Secțiuni întregi de critică de poezie găsim și în* Generație și creație *de Mircea Martin,* Poezie și critică *de Victor Felea,* Poeți și critici *de C. Stănescu,* Scriitori contemporani, Însemnări critice *de Ion Negoițescu,* Duel cu crinii *de Ion Caraion (din care* Planetele meritau autonomia *unei cărți aparte). Iar* Marele Alpha *și* Avangardismul poetic românesc *de Al. George și Ion Pop ca și G. Bacovia de M. Petroveanu nu sînt cărți despre poeți și poezie?*

Nu pentru a da impresia falsei abundențe cităm aceste nume, ci pentru a fixa o realitate și a evidenția totodată că mulți dintre cei citați sînt poeți: St. Aug. Doinaș, Ilie Constantin, Gh. Grigurcu, Ion Caraion, Dan Laurențiu, Ion Pop. Încă o dată: afinitatea este una dintre condițiile criticii de poezie. După cum și distanțarea în timp și acumularea de opinii. Înmulțirea și diversificarea opiniilor arată, după cîte se pare, că un alt moment al criticii de poezie a sosit.

M. Ungheanu

După toate cărțile mele

Știu din proprie experiență (și în ciuda experienței mele de cititor de poezie și de poet) cît de greu este să numești valoarea unei poezii, s-o analizezi sau chiar numai s-o descrii. A atinge acest țesut organic, mineral și abstract totodată, presupune o sensibilitate tactilă și speculativă deosebită, un dozaj de intuiții, raționamente și revelații care aparțin celei mai fine și mai turburătoare „specializări". De aci și ideea că cele mai bune texte de comentariu al poeziei ar fi semnate de înșiși poeții, idee doar parțial adevărată, criticul fiind (în principiu) cel care are investitura unei mai mari obiectivități și discipline a culturii, a unui mai continuu exercițiu de vocabular caracteristic vocației lui.

Dintre criticii mai mult sau mai puțin specializați în poezie, i-aș cita pe Ov. S. Crohmălniceanu, Mihail Petroveanu, Valeriu Cristea, Dan Cristea, Șerban Foarță și încă pe alții (îmi amintesc cu nostalgie de însemnările lui Gelu Ionescu despre „noua pleiadă"), ale căror articole m-au interesat întotdeauna, fie prin claritatea expunerii de motive, fie prin capacitatea de a da o echivalență, „cu alte cuvinte", a obiectului în cercetare, fie prin forța de pătrundere în misterioasa intimitate a obiectului, fie prin acuitatea de înregistrare a alchimiei verbului, fie prin sugestivitatea formulării.

De asemeni, dintre poeți, Ștefan Aug. Doinaș, Ilie Constantin, Dan Laurențiu și alții, au publicat analize sesizante și adesea concludente ale fenomenului poetic actual, multe puncte de vedere, mai ales ale lui Șt. Aug. Doinaș fiind, de acum încolo, imposibil de ignorat.

Ce ar fi de reproșat? Narcisismul criticului care, „nu citindu-ți poezia, ci scrundu-se pe el", trage somptuoase (sau nu) perdele de ceață între carte și cititor, dînd naștere, în cel mai bun caz, unui gen literar neomologat încă și a cărui legitimare nu o văd limpede. Lipsa de pregătire profesională, în sensul insuficientei cunoașteri critice și poetice din lume, lipsa de interes (avînd ca sursă, de cele mai multe ori, incompetența) față de tehnica poetică, oricît de diversificată sau de subtil implicată ar fi ea. Absența unor monografii privind poeți de astăzi, cu decenii de activitate, absență care dovedește neîncredere sau dispreț față de contemporani sau amînarea unui studiu pînă la „post mortem" (care însă l-ar putea costa viața și pe critic...)

Apoi, teama criticului de a se pronunța răspicat, chiar riscînd să se înșele sau să-l lezeze pe autor (un poet autentic se poate simți lezat, chiar și cînd i se adresează un elogiu nejustificat — nu credeți?) Apoi, invers, dorința de a fi „temutul critic" care poate duce, în ultimă instanță, la indiferență sau resentiment față de valoare. Apoi, prejudecata că „iambi" „trohei", „dactili", ar fi cuvinte de rușine și că nobil e doar cuvîntul „abisal". Apoi... apoi...

Aș mai adăuga că nici acum, după toate cărțile mele, scrise, publicate, comentate, nu pierd nădejdea de a afla de la critici ceva despre mine și litera mea, nădejde tot atît de vie ca în adolescența auto-descoperirii, și că, în momentele în care ea se împlinește, simt o reală recunoștință, indiferent dacă mi se semnalează o virtute sau o eroare.

Nina Cassian

Obligațiile teoretice

E destul de ciudat cît de puțină atenție s-a acordat în istoria gîndirii noastre estetice relațiilor dintre critică și poezie. Lucrările consacrate fenomenului liric, nici acestea din păcate prea multe, se concentrează în exclusivitate fie asupra istoriei, fie asupra structurilor poetice, ceea ce, fără a fi o eroare, întrucît împrejurarea e presupusă programatic, conduce totuși la o dăunătoare unilateralitate. Căci niciodată nu analizăm sau nu trebuie să analizăm un lucru în sine, ci tocmai pentru a ne lămuri căile prin care putem accede la esența lui, mijloacele prin care îl putem lua în stăpînire. Evident a încerca să afli ce e poezia înseamnă implicit a deschide perspectivele abordării ei. Dar nu la această consecință firească ne referim acum, ci la studiul explicit întreprins al problemei.

Am căutat în antologia Adrianei Iliescu „Poeți și critici despre poezie" (ed. Albatros, 1972), care a trecut din nefericire ca și neobservată, acele pagini care ne-ar putea lumina asupra atitudinii specifice a criticii de poezie. Ele sînt în chip cu totul surprinzător destul de puține și de nesemnificative. Nu punem în discuție de bună seamă utilitatea unor disocieri ca acelea datorate lui Al. Macedonski, M. Dragomirescu, E. Lovinescu, G. Călinescu, Liviu Rusu, etc., dar nu e greu să se observe că ele nu constituie mai mult decît niște premize pentru adevărata temă a întrebărilor noastre. Nu există pînă acum în istoria cugetării estetice românești o lucrare analogă cu „Poezia" lui Benedetto Croce, care pe lîngă semnificația distinctă a termenilor săi nu e de fapt o carte despre poezie ca „Teoria poeziei" a lui M. Dragomirescu sau „Estetica poeziei lirice" a lui Liviu Rusu, ci, așa cum se subintitulează foarte exact, o „introducere în critica și istoria poeziei și literaturii".

În ce măsură ne dezavantajează o atare absență, lăsăm cititorului întreaga libertate să judece. Va constata oricine cu destulă ușurință că analiza și aprecierea poeziei, nu numai contemporane, reprezintă la noi niște operații ce se efectuează sub semnul absolut al inspirațiilor de moment într-o incertitudine perfectă, cînd nu e chiar confuzie, a propriilor lor criterii. Cum altfel s-ar putea explica demobilizarea criticii în fața avalanșei de volume de versuri, pe care, dacă e drept că nu se dă în lături să le disocieze uneori cu mai mult decît cu ironie, nu izbutește totuși să le trateze corespunzător unei anume poziții principiale care să constituie punctul de reper al unui schimb de opinii?

Florin Mihăilescu

(Continuare în pag. a 6-a)

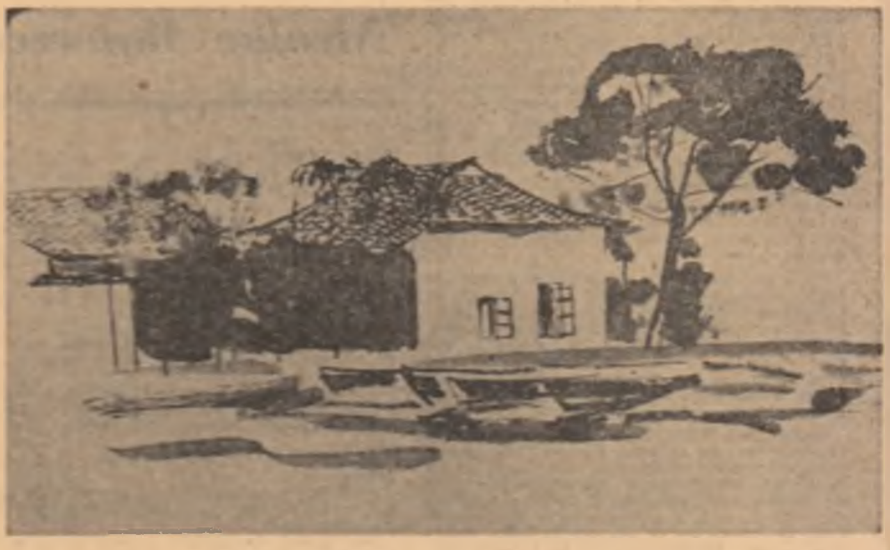

Poezie și iraționalism

Pentru a ne putea apropia de fondul problemei privind apariția de tendințe în critica de poezie, trebuie să privim evoluția ei în mod istoric, să vedem care sînt factorii care o pot determina sau influența, factori atît exteriori cît și intrinseci.

Critica de poezie a trebuit să se lupte cu un limbaj rudimentar de tipul „în această poezie poetul ne arată că..." din care vestigii au mai rămas doar prin manualele de școală unde se mai găsesc fraze indicibile de ridicole de tipul: „Tudor Arghezi a dat cu divinitatea o luptă grea, o luptă corp la corp". De asemenea simplificările de tot felul, o concepție funcțională despre poezie, au impus redefinirea conceptului însuși de poezie căruia să nu i se statueze numai o funcție ci și o existență. Acesta a fost punctul de la care s-a pornit și aceasta a fost de asemenea și polemica ascunsă sau mărturisită care a guvernat un deceniu de istorie a criticii. Să subliniem pe drept cuvînt autonomia relativă a artei. Și cum e și firesc, accentul a căzut mai mult pe autonomie decît pe relativă, pentru că nu a fost pusă niciodată în discuție dependența ci tocmai autonomia. În același timp, critica de poezie a fost solicitată de necesitatea de a reevalua o parte importantă din istoria literară de a selecta în condiții noi autori de toate mărimile și nu puțini de prima mărime. A trebuit să judece o producție poetică extraordinar de bogată, extrem de variată și foarte nouă, atît în comparație cu deceniul precedent cît și cu întreaga evoluție a poeziei românești. Dacă mai adăugăm la aceasta bogăția traducerilor, numărul extrem de mare de idei teoretice, de puncte de vedere filosofice, de metode foarte noi cu care criticul a fost bombardat de-a dreptul, adeseori fără să aibă o pregătire filosofică suficientă, ne dăm seama ce presiune imensă, ce „stress" a fost exercitat pe întrega școală de critică românească și mai ales pe criticii tineri. Însuși modul destul de complicat prin care s-a efectuat această schimbare a statutului artei care nu a facilitat întotdeauna drumuri deschise și neinhibate, explică încă și mai bine dificultățile formative ale noului limbaj critic. În ansamblu, schimbarea nu a putut să fie decît pozitivă. Iar reacția față de simplificările și vulgarizările de dinainte, dreaptă sau nu, era firesc să se nască.

Însă a explica limbajul critic numai ca o reacție la dogmatism, nu este suficient. Au avut loc în societatea noastră fenomene, să le numim de tehnocratizare, care țineau și de necesitățile unui anumit stadiu de evoluție a societății, de inerenta specializare și diviziune a muncii dar și de repunerea în discuție de noțiuni fundamentale.

Din nefericire, tocmai această repunere în discuție nu a avut caracterul deschis care să permită clarificări. Critica nouă, ca să o numim așa, a întîmpinat cu cinste multe dintre menirile ei. Poeții de seamă apăruți în ultimul deceniu au fost recunoscuți și în general ierarhia de valori stabilită nu a fost departe de adevăr, fiind confirmată prin producții ulterioare, prin ecoul găsit la public și mai ales prin influența pe care poeții de seamă au exercitat-o și o exercită. Cu toate aceste împliniri sau rezultate, evident pozitive, „stress"-ul de care vorbeam a determinat nu puține confuzii, un limbaj cu foarte multe aproximații și mai ales a răzbit la suprafață, și o concepție care nu mai este estetică și care privește o [illegible] viziune despre rostul și rolul civilizației, despre menirea istorică a poporului român, despre funcția lirici în constituirea specificului nostru național. Tocmai de acest fenomen aș vrea să mă ocup puțin. De la inefabilul poetic, realitate [illegible], chiar dacă nu trebuie să fie absolutizată, s-a ajuns nu în puține cazuri la un iraționalism ideologic care nu poate să facă parte organică dintr-o cultură socialistă și mai ales nu este adevărat și în consens cu adevăratele cuceriri științifice ale esteticii.

Poetul, evident, nu îndeplinește numai o funcție dar cu atît mai mult tocmai în numele relativei autonomii a artei, el nu e doar un [illegible], un posedat al unui spirit individual sau colectiv în total în afara controlului său.

Poezia nu este doar o manifestare a inconștientului, manifestare care trebuie să rămînă obscură, să crească doar un terifiant mister existențial, să se opună cunoașterii raționale chiar dacă arta este un fel special de cunoaș-

Alexandru Ivasiuc

(Continuare în pag. a 6-a)

Pentru o critică a conceptului de poezie

Teritoriul liric românesc contemporan, solicitat de multiplele metamorfoze ale valorilor consacrate, cît și de apariția unor „alte generații", impune ca pe o necesitate discutarea criticii poeziei și, implicit, încercarea de a-i defini condiția. Întrebările de la care pornesc și pe baza cărora intenționez să-mi construiesc intervenția de față, ar fi următoarele: există o corespondență valorică între experimentele poetice contemporane de la noi și încercarea de valorificare critică a lor? Reușește critica poeziei să delimiteze și să contureze un spațiu al culturii, acela al poeziei, printr-o surprindere problematică a aspirațiilor de realizare a poeziei ca mod de investigare și cunoaștere a condiției umane? Poate cineva să-și facă o părere justă asupra universului estetic distinct, asupra valorii reale și atitudinii existențiale a poeziei românești contemporane solicitînd numai critica poeziei așa cum, bunăoară, într-un cadru mai larg, putem să ne formăm o imagine autentică asupra poeziei franceze de la Baudelaire la suprarealism, consultînd cartea lui Marcel Raymond?

Răspunsul meu, fără a avea nici o clipă pretenția unei „sentințe" este, în toate aceste cazuri, din mai multe motive, negativ. Sîntem, în primul rînd „constrînși" să luăm în considerare critica poeziei sub forma ei predilectă de manifestare, foiletonul, pe care îl putem descoperi ca „metodă" de investigație analitică nu numai în recenziile curente, ci, dacă nu ne lăsăm furați de aparențe, chiar și în eseurile mai ample asupra poeziei românești contemporane.

Adrian Isac

(Continuare în pag. a 6-a)

În critică nu există inflație?

Este de presupus că nu dintotdeauna poezia s-a găsit în ipostaza — evident, utilă —, de obiect al judecății critice. Însă, spre consolarea și totodată, mîndria criticii, trebuie să subliniem și un alt adevăr și anume faptul că poezia a început să-și consolideze poziția în conștiința artistică a omenirii din momentul în care a stîrnit o reacție sub forma unei opinii interesate de fenomenul poetic, deci, implicate direct în aria de manifestare a acestuia.

Dacă privim astăzi tabloul viu al valorilor poetice constituite, nu putem face abstracție, în nici un caz, de rolul important al demersului critic prestigios, care le-a ajutat să se fixeze ca atare nu printr-o simplă adeziune, ci printr-o convingătoare argumentație.

Însă critica literară nu poate și nu trebuie să opereze numai în numele „perspectivei", ea aparținînd, în primul rînd unei anume actualități literare. Ca și poezia, de altfel. Fiecare etapă literară, de mai mare sau de mai mică întindere, configurează un climat poetic specific, cu probleme aparte, care se grefează pe axul raportului poezie — critică literară într-un chip distinctiv. Fenomene în continuă mișcare, atît critica, cît și poezia au și vor avea, în continuare, probleme „litigioase" în sfera atît de amplă a dezideratelor reciproce, chiar dacă amîndouă, cum este cazul nostru, se află pe aceeași platformă a ideologiei culturale.

De fapt, în acest „permanent litigiu" își au izvorul însăși sursele de înnoire ale raportului poezie—critică literară, există șansa acestuia de a cuprinde cît mai exact o problematică reală și nu inventată. Important în acest dialog nu este cine conduce, sau se află în prim-plan, ci, eliminîndu-se acel spirit care, se vrea obligatoriu „de contradicție", să se găsească calea prin care, parteneri egali, atît poezia, cît și critica, să-și aducă, reciproc, serioase servicii pentru afirmare.

Se afirmă tot mai insistent astăzi că, pe lîngă o poezie care își merită cu adevărat numele, se scrie și se publică și o mare cantitate de poezie balast, în mod clar mediocră. Este un fapt real care nu trebuie să constituie însă, sub nici un motiv, o sursă de lamentație pentru critică. Lamentația se apropie prea mult de neputință, iar a striga „vai, am citit 11 (unsprezece) volume de poezie și n-am găsit o urmă de înzestrare autentică" înseamnă, de fapt, descalificare.

Florin Costinescu

(Continuare în pag. a 6-a)

A onora poezia

Există pentru cuvîntul „a critica" un înțeles comun, cel mai răspîndit, exprimînd dinamismul unei atitudini morale. Cineva critică fapte blamabile, de obicei o persoană intransigentă și voluntară ; apoi, există situații care se lasă criticate, se lasă corectate, există o scară de valori etice și morale. La capătul ei de jos, tot răul și toată incorectitudinea, surprinse ; la cel de sus valorile ideale, către care se îndreaptă toate sensurile cele bune! Vrem, nu vrem, nu putem ocoli fondul de bază al limbii, și iată că celui care „critică" literatura îi spunem critic literar. Pînă să se stabilească înțelesurile speciale, cîmpurile și domeniile separate luate în stăpînire de către noul critic, și mai ales pînă să fie ele cunoscute, sensul comun produce, la nivele estetice mai rudimentare, destule confuzii. Apoi nepriceperea, vai, veșnică, a unor teoreticieni improvizați, alimentează și ea ideea că un critic literar nu este altceva decît o persoană îndrituită să critice, adică să corijeze, în numele unor exemple de perfecțiune care i-ar sta la dispoziție.

Cu riscul de a trezi un viespar de truisme, să dăm pentru scurt timp crezare cîtorva idei comune precum cele de mai sus. Să acceptăm deci că un critic literar, criticul de poezie, trebuie să practice o terapeutică a vieții literare. Și să admitem că el ar cunoaște în amănunt metodele de corijare. Cînd Maiorescu punea bazele teoretice ale unei critici literare românești, articolul O cercetare critică asupra poeziei române la 1867 *era o adevărată acțiune îndrăzneață. Poeziile sînt puține, și totuși se încropește o antologie, tradiția nu este prea ilustrativă, dar antologia are ideea unei coloane istorice, majoritatea poeziilor vremii sînt hilare, însă autorul reușește să desprindă, apelînd și la exemple din afară, cîteva principii teoretice de bază. Prin toate aceste aspecte antologia de fapt refuză să fie îndreptarul de poezie pe care epoca, inocentă, îl cere. Dînd unor poeți drept de existență, sau expediindu-i pe alții în neant, Maiorescu este operativ, însă nu sentențios, el nu „critică" poezia, în înțelesul comun și subestetic. Maiorescu, asemeni oricărui critic, onorează poezia, în întregime și pe cea acceptată și pe cea respinsă. Poezia în principiu, cu visul său ideal despre poezie.*

Cititorul obișnuit critică în numele unor principii morale și etice de obicei bine definite. Criticul literar ridică poezia ce i se oferă mai mult spre absolutul bănuit și tînjit, în continuă metamorfoză și adăugire. În termenii comuni, el poate fi numit un veșnic nemulțumit de poezia pe care o citește, dar nemulțumirea sa nu este nici măcar susținută de contravalori faptice. Cu cît o nouă poezie îl surprinde prin noutatea și prin adîncimile ei, cu atît poezia se neîmplinește de la un principiu poetic mai înalt. Rilke, citit după o lectură din Saint-John Perse, face impresie de cartezian cu zare joasă, iar acesta din urmă pare nepermis de pletoric la comparația cu sonetele lui Mallarme. Toate aceste poezii sînt însă onorate, găzduite de către critic, lîngă iluzia valorii absolute, pe care de fapt tot poezia ni-l apropie.

Dinu Flămînd

Leonid Dimov: Călătorie

Motto:

„Veșnic este numai rîul"

Mai încearcă odată. Nu te descuraja!
Pune piciorul aici. Așa!
Dă-mi mîna, în sfîrșit
Suntem amîndoi pe gorganul înzăpezit
Și putem privi în voie
Drumul parcurs anevoie
Prin nămeți, peste derdelușe,
Printre sănii cu fete jucăușe
Ori neveste cărînd căldări cu apă
În amurg, de la cișmeaua dezghețată.
E iarnă adîncă. Înoptează.
Abia am trecut de Bobotează
Și s-au aprins felinarele în ceața groasă
Pînă departe, pe șoseaua geroasă;
Nu, nu-i șosea ci strada principală
Din atît de rîvnita Capitală
Către care plecasem cam de mulțișor.
Știu, n-a fost de loc ușor
S-ajungem pîn-aici într-o ghicire.
Pe noapte, pe tristețe, pe dezamăgire.
Dar să ne oprim:
Mi se pare că trece un Vicleim
Ori o altă procesiune colorată:
Gata! O cotit-o pe ulița alăturată
Și-am rămas singuri iar.
Vezi să n-aluneci pe trotuar!
Privește cît sunt de caraghioși
Și de tandri cei doi moși
Înveliți în cojoace și broboade,
Trimiși în chip de iscoade
Ca să ne spuie, chipurile, de monumente,
Cu ochii în patru, cu urechile atente:
Doar doar vom face un pas greșit
Ori un gest nepotrivit
Care să răsune fals în promenadă.
Se-aude un vals, se simte o joacă
Pe maidanul din dreapta ta.
Parcă se răsucește cineva
Pe sub gorganele de nea.
Parcă vine o minune grea:
O, iată palatul primăvăratic
Cu felurite ferestre de jăratic!
A lucit o clipă și-acum dispare
Potopit în vifore și-n ninsoare.
Stai, uită-te la acele cucoane
Prelungi și melomane
Care plutesc razant pe sub pervaze
Zornăind din diamanticale și turcoaze.
Lasă-te-n jos, mai tare,
Ca să poată să zboare!
Au trecut!
Hai, dă-mi iute un sărut
Și să mergem înainte.
Nu mai suspina! Fii cuminte
Și-ascultă: din case răzbat
Ecouri de ivăr lăsat.
Se lasă obloanele grele
Cu flori de mușcată pictate pe ele.
Se lasă
O umbră pe fiece casă.
O umbră străveche, un nor, un apus
De lună în noapte, o beznă în plus,
O ceață anume...
Nu privi înapoi pentru nimic în lume!
Parcă se deschide
O perspectivă cu cariatide
Susținînd frontispicii
Astîmpără-te! Nu-i vreme de capricii!
Suntem doar pierduți printre streini.
Printre țurțuri sparți, printre lumini
Abia distincte.
N-avem timp de chemări, de instincte.
Ci trebuie să ocolim de zor
Nămeții [illegible]
Peste caldarîmul de ghiață
Trece-ți broboada peste față
Că se lasă ger mare.
Nu-ți fie teamă, nu-i o arătare
Mogîldeața aceea: e o fetiță
Trimisă să cumpere alviță
De la băcănia de peste drum.
Vine un miros de ars și de fum
Dinspre fereastra deschisă acolo
Chiar la subsuoara lui Apolo
— Celebra statuie de marmură roză —
De la Institutul de Tuberculoză
De care ai auzit desigur.
Renunță la mersul acesta nesigur
Și pășește apăsat lîngă mine
Peste pulberile de ghețuri fine
Care văluresc peste ghețușe...
Hai să batem acolo la ușe
C-a-nceput să mă-ncerce un dinte!
Poate ne vor da ceai fierbinte
Și ne vor așeza la masă.
Nu răspunde nimeni. Lasă.
Stai jos pe morman, lîngă mine.
Uite cum ies aburi din noi. E bine.
Și-acum gata! Plecăm în noapte
Spre lumini, spre cupole, spre fapte.
Numai că e negura prea groasă
Și ne cam e dor de casă.
Da, știu: de-abia ți le stăpînești
Lacrimile cele muierești.
Ți s-a redus activitatea la sferi
Și n-am inima să te cert.
Dar să știi c-am ajuns prea departe amîndoi
Și nu mai putem da înapoi.
Închide ochii și lasă biciul de ghiață
Să te sfîșie pe frunte, pe față.
Dă-mi mîna din nou și simte talpa!
Gîndește-te la Hannibal, la Tegucigalpa,
La grădinile podidite de roze,
La îngerii care ne-au zîmbit din poze.
Ține minte că ne vom îndrepta
Spre ulița cu palate și cinema,
Cu pasaje de sticlă suspendate de la o casă
la alta,
Cu fecioare din Orléans, cu cavaleri de Malta
Înșiruiți la marile geamuri din înălțime
Cînd bate amurgul peste mulțime
Și-o mînă să cumpere mai iute
Stămburi, cratițe, căpute,
Nasturi, belciuge, vată...
Dar să uităm deocamdată
De toate aceste preocupări deșarte
Și să înaintăm mai departe
Prin ninsoarea proaspăt așternută
Peste întinderea nestrăbătută.
Șterge din minte semnul întrebării!
Parc-au început casele să fie mai acătării...
Dă-te la o parte că trece
Tramvaiul care trebuia să sosească la zece
Precum scrie în tabelul de la intrare.
Nu te mira: n-are motor nici șină n-are,
Doar vagoane care trec fără-ncetare.
Suie sus, o! ce lumină
Dinspre scaunele de anilină!
Zîmbește. E o poleială vișinie
Și verde la ferești: ca-ntr-o jucărie
De carton.
Na, ține un castron.
Taie țelina și celelalte rădăcini,
C-o să le fierbem la unul din vecini,
Uite de pildă, la acela cu cicatrice.
Ia vezi ce zice!
Dă din cap și zîmbește-i satisfăcut!
Nu-i nimic dacă n-ai priceput:
Pînă ce ne dăm jos
Trebuie să ne purtăm frumos...

călătoria

Nicolae Mateescu

Prichindelu însuși, simțise, într-un fel ridicol, e adevărat, că nu se poate sta cu mîinile în sîn. Ținuse să spună, pompos și arogant, că el unul face politică. Curajul lui se oprise însă aici. Judecătorul tocmai întorsese capul, uluit, să vadă pe cineva vorbind astfel într-o situație ca a lor, cînd, omul se grăbi să șteargă cu cotul tot ce aruncase într-o pornire orgolioasă:

— Deocamdată aștept să văd cum se aleg apele... Da' crede-mă: în clipa-n care văd limpede cum stă treaba, nu pierd eu ocazia! Ei, ce părere ai?

— În cazul acesta... ce politică mai faci?

— Adică cum?

— Politica, dragul meu... e un lucru tare complicat, se trezi judecătorul bîiguind. Altădată s-ar fi rușinat pînă în adîncul sufletului la auzul unei asemenea inepții, chiar spusă de altcineva.

— Stai să vezi, îi dădu dreptate Prichindelu, e fi ea complicată, da' îi dau eu de cap...

— De ce îmi spui mie toate astea? încercă judecătorul să se eschiveze, închipuindu-și ce urmează, dar omul, încăpățînat, îi turnă înainte:

— Mai întîi și-ntîi, citesc ziarele, va să zică... Asta ar fi prima la mînă. A doua în ordine este că ascult radio și că trag cu urechea la ce zice unul și altul... Calea urechii e a doua! Oamenii vorbesc și ei, da' mai greu, că e neoficial. Fiecare își cam ține părerea pentru el: bună, proastă, omul vrea să și-o mănînce cu mîna lui. De ce să vorbești despre ce-ai în cap? Nu-i așa? Dacă e să socotim, cînd simți că nu mai poți, găsește pe o plantă, găsește o pernă și spune-le lor ce ți se năzare!...

— Știu eu?...

— Așa-i! Ascultă-mă pe mine: omul cîtă vreme merge pe jos, cu sacu' în spate lapa-lapa, perpedes adică, nu scoți de la el o vorbă; tace mîlc și își vede de drum... Da' ia să-i zică cineva: mă, nea cutare, ia urcă și matale coalea, în căruța oficială, că ți-e fi greu pe jos, atunci să-i vezi cum îi mai ia la trei-păzește pe toți ăia care merg mai departe perpedes! Pe toți îi cacarisește. Hopa, i se face glasu' la loc! Parcă nici nu-l mai cunoști pe mutu care era...!

Se opri deodată, atent.

— Stai, că parcă ne-ar claxona din urmă! se neliniști el și frînă agitîndu-se trăgînd, socoti judecătorul, de tot ce-i venea mai la îndemînă.

Coborîră amîndoi și așteptară pînă cînd, în spate, se strînseră cele șapte camioane. Nu se întîmplase nimic. Fusese doar o părere. Doamna Geta Anghel, de pe scara ultimei mașini, îi făcu semn judecătorului că totul e în ordine; semnul, pe lîngă înțelesul oficial, mai avea și o oarecare doză de intimitate pentru că, la sfîrșit, două degete se lipiseră duios de buze [illegible]

Bodogănind, Prichindelu trase manivela de sub banchetă, ca să pună din nou, în mișcare, motorul; arătă judecătorului unde să apese cu piciorul și cît să apese. După cîte se vedea de fiecare dată, pornirea îi dădea bătaie de cap; părea a fi o treabă cam de complicată, de vreme ce se chinuia cu atîta amară [illegible] [illegible]

[illegible]

Cutia de viteze [illegible] dar mașina nu voia să se urnească cu nici un preț.

În alte împrejurări, judecătorul [illegible]

Plecară în sfîrșit și omu'... după ce se răcori blestemînd cu nădejde, își aduse aminte că are de gînd să facă politică.

— Cum îți spuneam, reluă el preocupat, e greu de prins radio-sanțul dacă n-ai butoanele tale și nu știi cum să le-nvîrți!...

— Mda, făcu judecătorul.

— Astea au fost două la mînă, numărîndu-le... Și a treia, cum ar veni, e că mă ferește de emoții deocamdată, să vină vreunii la mine și să pretindă că-s de-ai lor... La o adică, ce? Poate să vină țăranul la mine și să zică: „Mă, ești de-al nostru!"? Nu poate! La țară n-am mai călcat de cînd cu alegerile din patruzeci'șase... Pămînt nu string că ăsta e pentru morți!... Nici muncitorul nu poate să mă tragă la el. Nimeni nu poate, că nu-s prost! Liber profesionist, nu prost! Și știi de ce mă păstrez fată-mare? Să-ți zic tot eu: cînd oi simți momentul, să mă duc eu la el. Eu să mă duc la el! Nu el să vină la mine... Dacă-i muncitor dînsul, mă arăt în poarta lui deșelat, spectru' muncii în persoană, și îi spun: ia-mă și iubește-mă! Dacă-i funcționar, să zicem, bag mîinile în buzunare: am acolo călimări desfăcute, scot degetele mînjite de cerneală și i le arăt în timp ce stau picior peste picior... Mă-nțelegi? Că dacă am numai ce-i pe mine, pot după aia să mă dau cu cine-mi place!...

Judecătorul reuși să zîmbească numai și clătină capul neîncrezător.

— Adică, ce vrei să spui cu asta? îl fură Prichindelu cu coada ochiului. Zi pe gură dacă nu-ți place!

— Și cînd o să vină ziua cînd o să te duci la ei?

— Om vedea noi... Poate prin noiembrie, așa, hotărî omul, fără să piardă aparența unei clarviziuni oarecum diabolice.

Judecătorul hohoti scurt. Prichindelu se încruntă, dar în mijlocul drumului se oprise un om, ieșit din postul de control vopsit cu dungi roșii; orașul din față părea a fi Buzăul. Omul ieșise ostentativ din postul de control și le făcu semn să oprească.

Prichindelu trebui să își dea drumul de-a dreptul peste pedala frînei, alunecînd cu totul sub volan, lăsînd pentru altă dată socotelile neîncheiate. Camionul scrîșni din încheieturi și cabina, apăsată de încărcătură, pocni ca un bidon gol lovit cu piciorul; alunecară astfel pînă la un pas de omul proțăpit impasibil cu picioarele lipite unul de altul, în fața lor. Prin porii șoferului izbucniseră broboane cenușii de transpirație și pe gît o vînă i se zbătea furioasă. Uită să coboare geamul portierei și bastonul pe care omul de afară îl ținea în mînă, bătu în el pînă cînd, încurcîndu-se emoționat în cămașa largă, udă de transpirație reuși să îl lase atît cît să încapă pe el o față rumenă, arsă de soare, cu o dungă albă pe frunte, acolo unde pînă nu de mult, stătuse probabil un chipiu. Judecătorul băgă mîna în servietă după acte. În spate opreau și celelalte camioane: se auzeau scrîșnind frînele și un val de praf îi depășea, de fiecare dată, apărînd-e undeva înainte, printre coroanele cețoase ale salcîmilor. Străinul scoase capul, se apucă să înțeleagă ce se întîmplă, apoi zîmbind, făcu un semn cu degetul mare, spre ele:

— [illegible] de-ai noștri?

— Toți! scrîșni Prichindelu, scurt. Și-ar fi pocnit desigur și călcîiele, dacă le-ar fi nimerit unul în celălalt.

— Cînd vorbești cu mine, stai în picioare! hohoti omul, după ce băgă din nou capul prin geamul deschis. Vorbești cu controlul circulației!

Dădu la o parte hîrtiile pe care le întindea judecătorul:

— [illegible] în serviciu! Bastonul vi l-am arătat ca să vă convingeți. La hîrtiile astea din [illegible]

Din postul de control scoase capul o femeie, [illegible], apoi se trăsese înapoi.

— [illegible] chestia: mergeți la București?

— Mda, făcu judecătorul [illegible]

— Mergeți, [illegible] se stîrni celălalt.

— Întocmai, [illegible] Prichindelu și speriat, își duse palma la gură.

— Ce înseamnă [illegible]? Unu' care să se termine [illegible] repede ca ăsta n-am pomenit, zise omul spre judecător, împingînd cu bastonul în burta lui Prichindelu care, înțelegînd, se strădui să și-o [illegible] de șira spinării, cum se cuvine. Ei, atunci ne-am înțeles! Am două femei aici, la mine. Merg la București. [illegible]

Judecătorul trebui să coboare și să dusă pe una din femei pînă la ultimul camion, să o dea în grija Getei Anghel; își închipuise că o [illegible] Făcu doar un semn, că totul e în regulă, în timp ce ajuta străinei să urce în cabină.

— Avem pasageri, adăugă [illegible]. Dînsa merge pînă la București.

Femeia se grăbi să aprobe, timidă, [illegible] cumva de ceea ce i se întîmpla.

Nu avu timp să mai spună ceva pentru că, din cauza celuilalt, amenințîndu-l cu bastonul, omul acela îi strigă ceva.

— Hai mai repede [illegible] cînd judecătorul se apropie. Nu se grăbi. Căută să explice de unde atîta grabă.

Cea de-a doua femeie [illegible] și se urce lîngă ei, deși îi explicaseră că ar fi fost mai comod să aleagă o cabină goală. [illegible] să vadă drumul, [illegible] repede. Judecătorul trase ușa și făcu semn celui de afară, care le întoarse spatele.

— Eu sînt de la U.F.D.R., zise femeia, așezîndu-se mai bine pe banchetă, își ridică rochia la spate ca să nu se mototolească și abia după aceea se lăsă temeinic pe spate, oftînd.

— Asta e bine, își dădu cu părerea judecătorul, uitîndu-se după omul care se ducea spre porumbul de la marginea drumului; foile erau verzi, crude și îi ajungeau abia pînă la genunchi. Dacă vara n-o să fie secetă, se pomeni judecătorul gîndind, se va face porumbul ăsta. Celălalt se oprise și începuse să se descheie la pantaloni; tocmai atunci întoarse capul și îi văzu tot acolo, întîrziind pe loc. Le făcu semn cu bastonul, nemulțumit, să-i dea drumul. Prichindelu observă și el. Sări în cabină și ambreie din nou, disperat, leoarcă de transpirație și, de data aceasta, ca să-l scape parcă de spaime, camionul se smuci hîrlîind.

— Am fost prin sate, lămuri femeia așezîndu-și mîinile în poală, mulțumită. Eu și prietena Radu Vasineta venim mereu în părțile astea... Avem sarcină. Își scărpină vîrful nasului, apoi își arătă fața cu mîna. Ne cunosc oamenii și e bine... Noi sîntem amîndouă de prin părțile astea. Cînd nu te cunoaște nimeni din satu-n care te duci, oamenii se mai ascund după deget. Se sustrag. Dacă se sustrag, degeaba te mai duci la ei... Ce-aveți în camion? zise ea, după o clipă de tăcere, arătînd în spate, peste umăr.

— Țevi, zise judecătorul la întîmplare și își frecă genunchii.

Nici de data aceasta nu-i răspunsese.

— Uite o casă, arătă ea cu degetul. Mda, o casă, cugetă după aceea, ca pentru sine, căutîndu-l pe judecător cu coada ochiului. Da' nu s-aude! izbucni fără veste, nemulțumită.

— Ce să se-audă? se interesă judecătorul, prevenitor.

— Cum ce? Țevile! Dacă ar fi țevi în camion, s-ar auzi! S-ar auzi măcar așa... o zdrăngăneală, acolo!

— Ei!... făcu judecătorul. Sînt legate bine țevile...

— Dumneata ești aia care n-auzi! se înfipse Prichindelu, acru.

— Eu?

— Da!

— Să nu mă faci pe mine surdă, pentru că nu sînt, vorbi femeia, dîndu-și osteneala să rămînă îngăduitoare. Și, pe deasupra, mi-e foame! Cînd ți-e foame ți se ascute auzul... Poți să auzi chiar, cum trece pasăre-an zbor...

Se întoarse zîmbind spre judecător, cerîndu-i parcă aprobarea apoi lămuri ca să nu existe îndoieli:

— Nu mi-e rușine să spun că mi-e foame.

— He-he-he, făcu Prichindelu. Lasă că va știu eu pe astea!...

— Care astea? se încruntă ea

— Cucoanele astea care îți bat la poartă!... Astea, cu femeile democrate, care te pun să le dai de mîncare și de-mbrăcat!

Natalia Leu își prinse arătătorul cu mîna cealaltă, ca pentru a număra un șir de argumente:

— În primul rînd că nu sînt cucoane! începu ea, dar Prichindelu o întrerupse cu plictiseala omului care știe mai bine despre ce e vorba:

— Aiurea! Sau mai știi? rînji el. Poate că ai dreptate. Sigur că ai dreptate! Dacă ar fi cucoane, nu s-ar opri după colț, ca să înfulece tot ce le dă lumea! Parcă noi nu știm! He-he...

— Pe cine-ai văzut dumneata procedînd așa?! se burzului ea, apucîndu-l de mînecă. Să-mi spui pe cine-ai văzut!

De teamă să nu scape volanul, Prichindelu încetini și abia după aceea, îndrăzni să-și smulgă mîneca din strînsoarea ei.

— Că o fi greu să-ți închipui ce fac ele după colț, aruncă el evaziv, ca să scape și de întrebare. Și te rog să stai liniștită, dacă vrei să nu dăm în șanț!

— Ești un reacționar! zise Natalia Leu scîrbită, cu gura strîmbată de un rictus.

Ca și cum constatarea aceasta o liniștise, renunță să mai spună ceva și întoarse capul, căutînd cu privirea undeva departe, prin geamul portierei. Judecătorul zîmbi: fără voia lui, situația de martor i se impunea din nou.

— Și dumneata ești un reacționar! îi zise femeia, descoperindu-i zîmbetul.

Judecătorul tresări stînjenit. Știa ce crize de furie provocau Paulei zîmbetele lui și văzuse, nu de mult, demnitatea lui Prichindelu pusă la încercare de aceleași zîmbete; simțea bine acum că a răspunde la fel francheții femeii de alături, era o neghiobie din partea lui. Fanfaronadei și suficienței nici nu le trebuie altceva decît martori, în timp ce Natalia Leu prefera mai curînd un dușman, decît un martor, oricît de binevoitor. Își trecu mîna prin păr, cu părere de rău. După cîte spusese adineauri, femeia suferea de foame, iar ei transportau șapte camioane cu alimente. Atît numai și ar fi fost suficient pentru a avea mustrări de cuget, el, căruia cele șapte camioane îi erau cu totul indiferente.

— Ce vreți să spuneți...? se bîlbîi într-un tîrziu, ocolindu-i privirea care rămăsese asupra lui.

— Vreau să spun că ești un reacționar! întări ea, ca și cum, acuzația nu mai avea nevoie de nimic în plus.

— Ia ascultă cucoană! se înfurie Prichindelu. Unde te trezești aici? Îți închipui că vorbești cu țăranii tăi? Așa vorbești cu un judecător? Dînsul e judecător! Cînd ți-o face una acuma, n-o s-o uiți cît trăiești!...

— I-adevărat? Ești judecător? întrebă ea curioasă.

— Am fost... Din patruzeci și cinci. Adică... de vreo trei ani mai bine zis, mă ocup de altceva...

— Ei, ce ți-am spus eu? Ești reacționar!

— Ai văzut dumneata...? încercă judecătorul să opună rezistență.

— Asta nu se vede. Se simte!

—Și, mă rog, ce-ai simțit? hohoti Prichindelu plin de sine. Ce-oi fi simțit, cînd dumnealui n-a scos o vorbă pîn-acum? Ce, a zis ceva de regim? Eu, în locul lui nici nu-ți spuneam că nu mai sînt judecător. Atunci mai aveai curaj să zici ceva? Hai?!

Natalia Leu nu îl învrednici nici măcar cu o privire; se uita la judecător, ca și cum lui și nu altcuiva, dorea să-i bage bine în cap ceea ce spune:

— Parcă eu nu simt că răstălmăcești tot! Ha! Că omul una vorbește și dumneata, alta înțelegi. Asta-i! Rîcîi acolo, cu unghia, să vezi ce-i sub vorbele omului. Nimic nu-ți place cum e, nu-i așa? Nimic nu-ți ajunge dumitale. Crez că trebuie să vorbești ca să-nțeleg? N-ai decît să ciocnești! Asta fac reacționarii: sapă! Nici nu-i interesează să dezgroape ceva. Plăcerea lor e să sape! Ce tot stați și mă-ntoarceți pe-o parte și pe alta? Măcar ăsta, arătă ea cu degetul spre Prichindelu, spune deschis ce-are pe limbă! Are fiere? O spune și p-asta! Da dumneata, ce taci acolo ca peștele-n mălai? Eu vin și vă vorbesc deschis și cînd colo, cu ce m-aleg? Dacă vreți, vă spun și de ce mi-e foame. Ca să fim lămuriți! Ce, am cerut eu mîncare de la voi ca milogii? Am să vă spun. Să nu vă dacă mintea unde nu trebuie! N-am luat cartelele cu noi, asta este problema! Am venit aici, într-un sat, și stăm de trei zile nemîncate — și eu și prietena Radu Vasineta... Dumnealui zice că de-aia strînge una ca mine alimente de la unu și de la altu: ca să le mănînce! Păi cum naiba am mîncat noi alimente, dacă sîntem chioare de foame? Hai? Am strîns un vagon de grîu și l-am trimis la București, la orfelinat. În dimineața asta am dus vagonul la cefereu! Am umblat în tot județul, amîndouă, am adunat un vagon de grîu, da' n-am băgat în gură o coajă de pîine. Asta cum vine? Ne-au mai întrebat cîte unii dacă nu cumva ne e foame, că avem și rude, da' ne-a fost rușine să recunoaștem. Cînd eu mă duc să cer, apăi nu cer ca o miloagă! Să vă intre bine în cap!

Se pornise, pătimașă, încît nimic pe lume nu ar fi convins-o să mai pună acum capăt destăinuirilor.

— Să vă spun și de ce n-avem cartelele la noi, își aminti ea. Ca să n-avem discuții după aia, să v-o spun și cu cartelele! Uite cum a fost: cînd am plecat din București, le-am lăsat cu bună știință acasă. Ne-a spus cineva că la sate te-așteaptă țăranii cu furca și cînd te prinde, îți ia cartela. Eu nu am crezut, că am rude la țară și știu că nu-i așa, da' tot am zis că mai bine decît să mă văd fără cartelă, îmi iau mîncare de-acasă și am terminat. Va să zică, asta tot de la zvonuri ni s-a tras: tot de la alde voi care umblă cu vorbe și cu minciuni! Nu mai ai loc pe lumea asta de vorbe-n vînt! Și așa a fost, ne-am luat mîncare cu noi cînd am plecat de-acasă, da' ne-a pus naiba și am uitat sacoșa în tren. Am adormit în tren, și cînd a fost să ne dăm jos, așa ne-am speriat amîndouă și ne-am fîstîcit, că am uitat sacoșa cu bunătate de mîncare acolo... Ce să-i faci? De-asta nu-mi pare rău... Zău, mai rău îmi pare cînd dau peste unii care nu mă cred și care stau să cîntărească tot ce zic eu!

Se opri însfîrșit, ca să-și tragă sufletul, destul pentru a da timp lui Prichindelu să rînjească atotștiutor și să dea drumul din vîrful buzelor:

— Minciuni...

— N-ai să-mi furi dumneata, cu o vorbă, zise Natalia Leu liniștită, ce-am pătimit eu trei zile la rînd

Vorbise atît de sigură, încît el trebui să se mulțumească să strîngă buzele. Siguranța aceasta îl pusese și pe judecător în încurcătură — nu înțelegea cum putuse ea, într-un timp atît de scurt, să intuiască sîmburele acela de îndoială al firii lui. El însuși, abia după ani de zile, ajunsese să îl simtă, să își dea seama că în numele lui face tot ce face. Era greu de crezut că Natalia Leu ar fi altceva decît o femeie, cu bun simț desigur, dar atît. Cu toate acestea, venind de afară, își tăiase atît de ușor drum în încîlcitele păreri ale judecătorului despre sine, încît dacă ar fi fost să rămîi la o impresie sumară, ar fi trebuit să o înzestrezi cu o ieșită din comun cunoaștere de oameni. De fapt, instrumentul cu care operase atît de repede nu era al ei, ci al lumii în care trăia — dovada cea mai bună era că îl folosea direct, fără menajamente și fără deosebiri de nuanță. Îi trecuse pe amîndoi, pe el și pe prichindel, de partea reacționarilor, punînd exact degetul pe ceea ce îi asemăna; sărise însă, cu ușurință, peste ceea ce îi deosebea, semn că lumea asta nu avea timp de pierdut cu fiecare în parte. Nu putea fi vorba de intuițiile oculte ale cuiva asupra alcătuirii unui om ci, mai curînd, de o foarte limpede părere despre soarta mai multora la un loc. A înțelege acestea nu era pentru judecător o ușurare. În anii cît stătuse în vila din Vatra Dornei, își dăduse seama că e o epocă eminamente politică, dar nu își închipuise că politica intrase atît de adînc, a-dică pînă și în cugetul unei femei ca Natalia Leu.

Își ceru scuze, destul de stîngaci, încercînd să explice că numai oboseala drumului fusese de vină pentru tăcerea cu care o întîmpinase. Îl stingherea convingerea că scuzele singure nu sînt suficiente pentru a zdruncina părerile uneia ca ea. Mai afectat de încercarea lui de împăcare fu însă Prichindelu care se grăbi să-l apostrofeze:

— Ce dom'le?! Doar nu ți-o fi frică de ea!... Ia bagă de seamă cucoană, se stropși el, vezi ce vorbești cu noi că acu' te dau jos! Nu mă face!... Să fiu al naibii dacă nu te las în mijlocul drumului!

— Crezi că mă sperii? spuse Natalia Leu disprețuitoare. Crezi că nu mi-am dat seama cu cine am de-a face? Hm! Parcă vă pasă vouă de oameni! Dacă nu era băiatu' ăla de la postul de control, parcă ne mai luați voi în mașină!

— Adică mă amenințî cu poliția? deduse Prichindelu.

— De ce să te amenint? Băiatu' ăla nici nu era de la poliție...

— Cum nu era?! Nu era controlu' circulației?!...

— Nu era. Era un băiat din Buzău. Zice el că e de la control, da nu e. Cu trenu' e greu de mers și atunci lumea iese la șosea... Da' nici la șosea nu opresc mașinile pentru că, mai întîi, nu prea trec mașini. Și alea care trec nu vor să oprească... Băiatul a găsit și el un baston cu dungi și oprește mașinile. De haine n-a făcut rost și nici nu vrea, că-i e frică. Lumea din Buzău îl știe și cînd vrea să plece undeva, la el se duce... Nu e legal, da' dacă îți face un bine, îi dai și lui un ban, acolo. De ce să nu-i dai? Stă cît e ziua de lungă cu sîrmă pe frunte, ca să zică cine-l vede că aia e dunga de la chipiu. Cînd îl întreabă șoferii, zice că abia a ieșit din post și atunci, ei ce să facă?

— Ha! urlă Prichindelu. O dau jos! Așa va să zică?!

— Ți-am spus, ca să înțelegi că nu te-amenint cu nimic... Și că nici nu-mi pasă!

Cu oarecare îngăduință ajunseră totuși la un compromis, deși furia șoferului întrecuse orice margini; nu uita că sfîntul din Buzău care stătea cît e ziua de lungă cu o sîrmă în jurul capului, în chip de aureolă, își bătuse joc de el.

Natalia Leu se apucă să povestească, încîntată că are prilejul, despre orfelinatul lor, despre cîtă treabă era de făcut acolo. Strîngeau alimente, în primul rînd din București sau din sate.

— Și v-ați dus tocmai la Buzău? Pentru asa ceva? se miră judecătorul.

— Noi două sîntem de prin părțile Buzăului. V-am spus eu: cînd te cunosc oamenii, alta e realizarea. Am fost și la mine în sat, și la ea — la Radu Vasineta... Și pe urmă, comitetul a zis să acoatem de unde știm niște grîu... Nu că n-ar avea copiii ce să mănînce, înțelegeți? Da' noi cum ajutăm țara? Asta e întrebarea...

— A fi sau a nu fi! scăpă ranchiunos Prichindelu, spre stupoarea judecătorului.

— Este! decise repede Natalia Leu. Am trimis un vagon de grîu la București? Înseamnă că este! Țara a hotărît: de săptămîna viitoare copiii din orfelinat nu mai mănîncă mămăligă dimineața. La ceai: mănîncă biscuiți. Și noi am zis atunci: e bine că le dă biscuiți, dar asta nu înseamnă că gata, putem să ne ducem pe la casele noastre... Nu! Abia acum începe mai greul! Și pe lîngă asta, mai sînt încă nu știu cîte! La alegerile din primăvară, cu votarea, lămurește oamenii și fă liste! La recruți dăm ceai cînd pleacă și cîte cineva le ține cuvîntări cînd pleacă să facă armată. Avem grijă de centrele de lapte, să se împartă la gramaj, după cîți copii ai. La toamnă e campanie de murături!... Ei? Nu ți se învîrte capul? Și pe urmă, trebuie să ai grijă și de tine... În plus, se cere să fii atentă cu reacționarii!

Ajunsă aici, îl lovi cu dosul mîinii pe judecător, peste pieptl.

— Trebuie să fii atentă și să-i demaști!

— Mersi, bîrîi Prichindelu cu veșnicul său zîmbet superior. Ia să-mi dea și mie salariu! Să-mi dea cartele roșii, cum vă dă vouă... Să mă vezi și pe mine, atunci, cum m-aș mai izmeni!

Natalia Leu plecă privirea, rușinată și imediat, nu găsi ce să răspundă. Se vedea că umblă pe un teren în care nici ea nu crede.

— Chiar dacă n-ar fi pe bani, murmură în sfîrșit eu tot aș lucra... Da' la aia care distribuie lapte, de ce să-i dea și mie nu? încercă ea, totuși, o scuză. Am o nepoată la mine... Trebuie să o cresc, nu-i așa? O cresc eu cu bărbatămeu...

Tăcură. În cabina închinsă mirosea a benzină arsă și a sudoare. Oriunde ai fi atins tabla, te frigea. Pe lîngă căldura de la motor, mai era și soarele care bătea în acoperiș.

După mărturisirea oarecum sentimentală a Nataliei Leu, se crease o stinghereală pe care nici măcar Prichindelu, plictisit se vede, nu găsea de cuviință să o spargă. Tot Natalia Leu, uneori, arăta prin parbriz cu degetul și spunea neutru „Uite sonde", sau, „Uite un pod"

Judecătorul își trase picioarele spre el încercînd să-și sprijine tălpile care ardeau, numai în vîrfuri, dar nici așa nu era cu mult mai plăcut.

Peste un sfert de oră abia, se văzură obligați să oprească pentru că dopul radiatorului sărise deodată, aruncînd șuvoaie de aburi: cu toată căldura dinăuntru parbrizul se aburi într-o clipă, ca de chiciură.

Prichindelu sări din mașină agitînd o zdreanță îmbibată în ulei. Se dădură și ei jos, pe marginea drumului.

— O fîntînă! strigă Prichindelu, lac de transpirație, încercînd să privească în radiator stînd pe apărătoarea roții. Unde naiba găsesc eu, aici, o fîntînă?... Pînă la Ploiești nu putea să țină! Fir-ar matu' ei să fie al dracului!... Își șterse fruntea cu cîrpa și se așeză neputincios pe capota motorului. Dacă apucam Ploieștiul mîncam și noi ceva... Nici nu mai era cine știe ce pînă acolo! mi s-a făcut o foame de nu te văd...

Din radiator mai ieșea abia o șuviță de abur, ca fumul dintr-un muc de țigară.

(Fragment de roman)

17 MARTIE 1973

castelul pălărierului

Două schiţe de Haralamb Zincă

Cînd Gică a venit la mine şi mi-a spus : „Tăsică s-a spînzurat", sincer vorbind, m-a încercat un sentiment contradictoriu. Aş fi vrut să oftez şi să exclam : „Ţ-ţ-ţ săracu !", dar n-am fost în stare să scot nici măcar un „ţ" şi atunci m-am hlizit. Uimit, Gică nu a putut să-şi reţină întrebarea : „Te bucuri, mă, sau mi se pare ?". N-aveam nici un motiv să mă bucur sau să mă întristez şi aş fi vrut să mă explic, însă a ieşit cu totul altceva. Din pricina emoţiei, n-am izbutit să mă explic ca lumea, iar dacă a înţeles că eu, de fapt, mă aşteptam de mult la deznodămîntul ăsta. „Eşti sau faci pe cinicu' ? Nu te înţeleg... mi-a aruncat Gică dispreţuitor. Un om se spînzură şi tu te hlizeşti". Nu i-am luat în nume de rău reproşul. Nu mă înţelegea şi gata. Era şi mai tînăr decît mine, iar pe spînzurat, adică pe Tăsică-pălărieru' nu-l cunoscuse prea bine. Sînt sigur că dacă l-ar fi cunoscut aşa cum l-am cunoscut eu, m-ar fi înţeles şi nu m-ar fi bănuit de cinism. „Şi cum zici, Gicule, că s-a spînzurat ?" l-am întrebat. „De cîrligul tavanului... acolo în camera lui !" „Iti-ti-ti !" am exclamat eu în sfîrşit, de parcă aş fi auzit de cine ştie ce trăznaie. „Mă duc să-l văd !". Gică mi-a aruncat o căutătură aspră, dojenitoare — cum pot să fiu atît de lipsit de suflet.

N-are dreptate. Nu sînt lipsit de suflet. Nu ştie că am toate motivele să mă port aşa, cel puţin aşa mi se pare mie, şi nu altfel. Mă duc să văd cum atîrnă Tăsică spînzurat de cîrligul tavanului. Dacă nu m-aş duce, aş comite o nedreptate faţă de propriul meu cuget. Şi nu ştiu de ce, în timp ce mă îndreptam spre locuinţa lui Tăsică, mi se părea că aveam chiar dreptul la un sentiment de satisfacţie.

Da, mă duc să văd cum atîrnă Tăsică spînzurat de cîrligul tavanului.

Autorităţile n-au venit încă. Nici unul dintre vecini nu îndrăzneşte să intre în odaie şi să-i taie frînghia. Stau înghesuiţi în uşa şi-n fereastra deschisă, murmurînd în răstimpuri : „Vai, săracu'!". Îmi croiesc drum printre oameni, mă apropii de uşă şi îndrăznesc să intru în cameră. Îl văd pe Tăsică atîrnînd de cîrligul tavanului şi simţămintele mele rămîn la fel de contradictorii : aş vrea şi eu să oftez şi să murmur : „Vai, săracu'!", dar nu pot şi pace. Atîrnă înţepenit şi se uită la mine chiorîş, cu limba scoasă şi capul căzut pe umărul drept. Îmi amintesc pe neaşteptate că odată, intrînd în dugheana lui, m-a privit tot aşa, cu capul lăsat pe umărul drept, şi m-a întrebat : „Domnu', cu ce să vă servesc ?". Şi acum se uită la mine de parcă ar fi vrut să spună : „Te fac, nenicule, cu o pălărie ?". Atîrna de cîrlig şi părea uimit de cîţi oameni fără pălărie se adunaseră la fereastra şi uşa casei lui.

Tot privindu-l însă îmi dau seama că încep să-l admir. Şi-a făcut-o cu propria lui mînă. Făcuse rost de frînghie, încercase bine cîrligul, a urcat pe un scăunel, şi-a pus laţul în jurul gîtului, apoi a făcut vînt scaunelului. „Iti-ti-ti, îl admiram eu, de ce a fost în stare Tăsică ! N-aş fi bănuit... Bravo, Tăsică !".

Vreau să-l desprind din laţ, dar cineva din uşă îmi strigă : „Nu te atinge de mort ! Să vină mai întîi miliţia". Nu mă ating de mort, mă uit, în schimb, prin cameră, să văd cum trăia Tăsică. Trăia în împuţeală şi în mizerie. Cu şobolani sub podelele putrezite. Într-un colţ, un pat de campanie e acoperit cu un cearceaf, negru de murdărie. Perna umplută cu paie e plină de petele ploşniţelor strivite. O firmă ruginită — pe care Tăsică, pe vremuri, la deschiderea dughenei o fixa lîngă intrare, iar seara, ca să n-o fure cineva, o scotea — aminteşte cu litere şterse personalitatea spînzuratului. „La Tase pălărieru — aminteşte firma — cumpăr şi vînd pălării". Încolo, odaia e pustie. Ochii mi se opresc din nou pe firmă şi din nou, fără să vreau, mă încearcă rîsul. Mi-am amintit cum şi-a făcut Tăsică apariţia în cartierul nostru, mai exact, pe strada noastră. Războiul numai ce se terminase, cînd a apărut. Apăreau pe atunci tot felul de indivizi şi dispăreau tot aşa cum apăreau. Cu Tăsică însă lucrurile s-au petrecut altfel. Dacă avea treizeci de ani şi toată lumea şoptea că are capital... capital serios şi că umbla să înjghebeze o afacere solidă. Vorbea Cîrstea cismaru'... vorbea Lache tutungiu'... Şmilovici, ăla cu galanteria. Da' cine nu vorbea ? Pînă şi patronul meu de pe vremea aceea, instalatorul Covrig, un beţiv şi un scandalagiu fără pereche, vorbea de Tase ca de un tip cu un „capital solid". Aveam cincisprezece ani, nu mai mult, şi l-am întîlnit pe Tăsică pe stradă, umbla într-un costum negru, ros în fundul pantalonilor şi pe la coatele mînecilor. Ţinuta sa vestimentară m-a intrigat, ba m-a şi revoltat. — „Se poate ca un tip cu „capital solid" să umble îmbrăcat atît de mizerabil ? A, da, îmi amintesc că numai pantofii şi pălăria prezentau o notă discordantă. Purta pe cap o pălărie gri închis, aproape nouă, călcată impecabil, cu borul tras pe ochi, şi care îi dădea un aer misterios, de actor american. Iar pantofii îi erau de lac, cu scîrţ, şi mulţi dintre noi îl invidiam. Cu pălăria trasă pe ochi şi cu pantofii de lac în picioare, părea mai curînd un escroc de duzină, decît un tip cu „capital solid". Nu era nici una, nici alta. Asta s-a aflat mai pe urmă, dacă nu chiar astăzi".

Astăzi ? Mă dau cu un pas înapoi şi mă uit cum Tăsică atîrnă ţeapăn în cîrlig. Îi lipseşte ceva şi nu-mi dau seama ce anume. Cînd, în sfîrşit, înţeleg, mă copleşeşte un val de tristeţe. Îmi dau seama că-i lipseşte pălăria. El, care nu umbla niciodată cu capul descoperit, a cutezat acum să apară în faţa mulţimii fără pălărie, fără o pălărie elegantă — „Made by Tăsică". Ar fi fost poate cea mai formidabilă reclamă pe care ar fi putut s-o facă fostei sale firme.

La uşă şi la fereastră vecinii îmi laudă îndrăzneala de a fi intrat în casa spînzuratului înainte de sosirea autorităţilor. Puţin îmi pasă. Pur şi simplu, voiam să-l mai văd o dată pe Tăsică.

„Nu te atinge de lucrurile mortului", mă avertizează iarăşi o voce de afară, în clipa cînd mă aplec să ridic scăunelul de pe care Tăsică îşi băgase capul în ştreang şi-şi făcuse vînt. Îl las locului. În schimb, cînd mă ridic, mă lovesc din nebăgare de seamă de picioarele desculţe şi murdare ale lui Tăsică. „Oh !" exclamă speriaţi cîţiva inşi. Şi eu m-am speriat. Spînzuratul pendulează sub cîrlig, iar eu nu ştiu ce să fac. „Opreşte-l !" mă sfătuieşte cineva, de parcă Tăsică ar fi încercat să scape de sub ştreang şi s-o ia la fugă. Îl opresc. Simt în vîrful degetelor carnea rece şi împietrită a mortului şi mă cutremur. Picioarele desculţe îmi amintesc de pantofii lui de lac, cu scîrţ. Mergea pe stradă şi se auzea scîrţ-scîrţ, de credeai că trece contele de Monte Cristo. „Are capital solid", spuneau cei care auzeau scîrţîitul pantofilor săi de lac" „Ajunge departe, prooroceau ei, e viclean şi avar !".

Spre surprinderea tuturor, Tăsică a închiriat un gang, l-a închis, transformîndu-l într-un atelier de curăţat şi călcat pălării. „Şmecher mare! au început să curgă explicaţiile. Gangster de clasă ! Se camuflează. Din dugheana asta nenorocită conduce cele mai dubioase afaceri". Toate explicaţiile, toate comentariile, dar absolut toate — erau la fel de convingătoare. Cînd trecea pe stradă în costumul său negru uzat, cu pantofii de lac cu scîrţîitori, cu borul pălăriei tras ameninţător pe ochiul drept, nu puteai să nu te gîndeşti la „misterul" atelierului din gang şi la „afacerile dubioase" pe care le învîrteşte. Mulţi şi-l doreau asociat de afaceri. Pe urmă lucrurile s-au lămurit. Cu „capitalul său solid" Tăsică cumpăra pălării vechi, le curăţa, le făcea noi şi le revindea. Asta e tot... Nu se camufla, făcea asta în văzul tuturor. Visa doar să se îmbogăţească... să devină fabricant de pălării, să îmbrace o lume întreagă cu pălării „Made by Tăsică" Războiul numai ce se terminase, bîntuia inflaţia, mizeria, se încropeau tot felul de afaceri necurate. Unii se îmbogăţeau peste noapte, alţii se prăbuşeau cu totul. Afacerile lui Tăsică prosperau, căci era întreprinzător — cumpăra pălării vechi şi de la vii şi de la morţi. Mai cu seamă de la morţi. Cum afla că a mai murit în cartier un purtător de pălării, hop şi el acolo, chiar înaintea cioclului, şi cumpăra pălăriile defunctului pe un fleac. Oamenii spuneau că ar fi adunat lăzi cu bancnote...

Acum, cînd îl văd atîrnînd de cîrligul tavanului, cu limba scoasă, îmi spun că trebuie să fi fost şi puţin nebun. Pe stradă întorcea capul după pălăriile trecătorilor, punea copiii să se intereseze cine avea în dulap mai multe pălării, cine trăgea să moară. Uneori, cumpăra pălării vechi la kilogram, le curăţa, le călca şi le vindea duminică, în Tei, ţăranilor. Că-i mergeau bine afacerile, nimeni nu se mai îndoia.

Mă uit la Tăsică cum atîrnă spînzurat de cîrligul din tavan şi o clipă am senzaţia că a mişcat ; nu-l convine că sînt acolo şi-mi amintesc de cîte ceva. Prin '46 eram membru al Tineretului Progresist, mă numise organizaţia agitator şi umblam din casă-n casă ca să explic oamenilor cum e cu „Fenedeul", cu alegerile, cu semnul „soarele", cu lupta împotriva imperialiştilor, aţîţători la un nou război. Eram mulţumit că, în sfîrşit, viaţa îmi oferise un prilej să intru şi la Tăsică şi să stau de vorbă cu celebrul pălărier al cartierului. Intru eu în dugheana lui şi Tăsică mă întîmpină cu vorbele : „Bună ziua, domnu'. Cu ce să-l servesc pe domnu' ?". Nu eram domn, eram un tînerel acolo — nici ucenic, nici lucrător, la un atelier de instalaţii sanitare, şi el mă lua cu domnu'. N-am apucat să deschid gura, cînd Tăsică a şi trîntit pe tejgheaua mizeră cîteva pălării „recondiţionate" şi care miroseau a neofalină de te trăznea. „Uite, mi s-a adresat, am o borsalină pentru domnu'... merge la profilul dumitale... merge perfect... Ia-o că ţi-o dau ieftin". Cînd a aflat cu ce scop am venit la dînsul, mi-a răspuns cu aroganţă : „Nu fac politică !". Eu, pe vremea aceea, nu ştiam prea multe. Mă încontram din orice şi fără teamă. M-am răţoit la dînsul : „Dacă nu faci politică, atunci ce naiba faci ?". „Comerţ, dom'le, asta fac, nu sînt chiar un cetăţean fără idealuri. Iei borsalina, ce zici ? Ia-o, ţi-o dau ieftin. N-o iei ? Păcat ! Ţi-aş fi dat-o ieftin". S-a uitat la mine de sus, ca la un terchea-berchea, ca la unul care-şi pierde timpul cu fleacuri. Pe mine mutra lui m-a înfuriat : „Zici că ai idealuri, dom'le Tăsică ?! Ce idealuri ai ? Cumperi de la morţi şi vinzi la vii... pălării cu duhoare de mort". M-a dat afară din dugheană. Şi eu, dacă aş fi fost în locul lui, aş fi procedat la fel. M-a dat afară, urlînd : „Cînd o să deschid fabrica de pălării, o să vii la mine să-ţi dau de lucru !". „Mă c... pe fabrica ta de pălării !" i-am răspuns eu. „O să ai fabrică de pălării cînd o să am eu castele în Spania". Mă mai uit o dată la spînzurat şi mă îndrept spre uşă copleşit de tristeţe şi milă. Vecinii lui mă întreabă : „De ce s-o fi spînzurat ? Că era cu chiria şi apa la zi. De unde să ştiu eu de ce şi-o fi pus ştreangul de gît ? Asta-i treaba autorităţilor să afle, a Miliţiei. Gică mă întreabă şi el : „De ce s-o fi spînzurat ?". „Ei, de ce, de ce ? De ce ? mă răstesc eu la el. Cine sînt eu să le ştiu pe toate !". Deodată îmi amintesc de ceva şi spun : „Poate de unde era un cetăţean cu idealuri, d-aia !".

După întîmplarea din '46, eu am plecat din Bucureşti şi după zece ani m-am întors. Într-o zi, l-am întîlnit pe Tăsică, întîmplător, pe Calea Victoriei. A trecut pe lîngă mine şi nu m-a recunoscut. Eu însă l-am recunoscut, deşi pălărieru' îmbătrînise rău de tot : mergea obosit şi adus de spate şi purta pe trupu-i slăbănog un pardesiu negru, demodat. Aş fi putut să-l opresc, n-am făcut-o. M-am luat în schimb după dînsul. Mergea cu ochii-n pămînt de parcă ar fi căutat ceva. Numai cînd a ajuns în dreptul magazinului „Romarta", s-a mai înviorat. Descoperise o vitrină cu pălării. „Nu s-a lăsat de „idealurile lui" mi-am zis. Se oprise în faţa vitrinei şi se apucase s-o cerceteze cu un ochi profesional. Cerceta vitrina de parcă n-ar fi fost aranjată cu pălării, ci cu bijuterii rare, de nepreţuit.

Apoi, a intrat şi-n magazin. Am intrat şi eu după dînsul. În magazin, un vînzător l-a întrebat foarte politicos cu ce poate să-i fie de folos. Iar eu mi-am amintit : „Bună ziua, domnu'... Cu ce să-l servesc pe domnuu' ?.

„Arată-mi pălăria aia cu boruri mari, a cerut Tăsică în cele din urmă, gri-ul ăla !". Mă uitam la el şi-mi ziceam minunîndu-mă : „Bravo, dom'le, pălărierul îşi cumpără o pălărie...".

Vînzătorul i-a întins pe tejghea cîteva sortimente de pălării. Tăsică lua cîte una... o lua cu gestul omului de meserie. O pipăia, o mîngîia, îi rotunjea borurile. De unde stăteam eu nu-i vedeam ochii, dar îi bănuiam aprinşi de o adîncă plăcere. „N-o vreau pe asta, arată-mi pe cealaltă !" se răsfăţa Tăsică. După părerea mea, vînzătorul acela trebuie să fi fost un om de aur, un om cu nervi de oţel. L-a răbdat, i-a arătat tot ce avea în magazin, numai de vîndut n-a izbutit să-i vîndă nimic. Şi nu din pricina lui, ci a lui Tăsică care, după ce a probat şi a mîngîiat toate pălăriile din magazin, i-a aruncat vînzătorului în obraz : „N-aveţi ce caut eu... Ce, ăsta-i sortiment de pălării ?". A părăsit magazinul de parcă cineva l-ar fi jignit rău de tot. Dacă-l opream, cu siguranţă că l-aş fi atins, i-aş fi tras în plină stradă două perechi de palme să mă ţină minte. Nu de altceva, dar de ce să-şi bată joc de un vînzător... L-am lăsat însă. De atunci nu l-am mai văzut, decît acum...

„De ce s-o fi spînzurat ?" mă întreabă Gică surexcitat. Are impresia că ştiu ceva, dar eu nu ştiu mai mult decît ceilalţi. Să vină autorităţile, să stabilească ele...

leapşa pe furate

Spre seară, copilul îşi dădu sufletul. După ce pînă atunci zăcuse într-o toropeală dulce, fără spasme, îşi înălţase brusc capul şi rostise cu o vădită plăcere : „Leapşa pe furate" ; apoi pulsul încetase să-i mai bată.

Doctorul rămase multă vreme încremenit de durere, cu mîna uscată şi transparentă a copilului în mîna sa. În clipa cînd îşi ridicase capul şi spusese, pesemne unor nevăzuţi tovarăşi de joacă, „leapşa pe furate", îi lua tocmai pulsul. Apucase să numere pînă la treizeci, cînd auzise deodată „leapşa pe furate". Într-un tîrziu, doctorul lăsă mîna rece a copilului şi se ridică să plece. Patrusprezece ore veghease bolnavul. Copilul însă rostise : „Leapşa pe furate" şi închisese ochii pentru totdeauna.

O bătrînică, nu ştiu cine era, veni cu o lumînare şi o aşeză pe noptieră lîngă căpătîiul mortului. Stropul acela pîlpîitor de lumină îl amărî pe medic şi mai mult. În timp ce-şi strîngea trusa, auzi din cealaltă cameră bocetele stinse ale mamei şi cuvintele de îmbărbătare ale bărbatului, murmurate aiurea, fără nici o legătură între ele.

Nu-l [illegible] nimeni pînă la poartă şi doctorul părăsi casa îndoliată copleşit de un puternic simţămînt de vinovăţie şi de ură împotriva profesiunii sale.

Afară ploua ; o ploaie măruntă, deasă, pătrunzătoare. Un cer negru, de smoală, încremenise de trei zile deasupra satului. De trei zile ploua fără contenire.

În urmă cu patrusprezece ore, ţăranul îl luase de acasă cu căruţa, iar pe drum se tot rugase de el cu lacrimi în ochi, să-i scape copilul. Nu l-a putut scăpa. În faţa morţii, medicina se arătase încă o dată neputincioasă.

Doctorul iscodi cu duşmănie cerul înfricoşător de negru. Ploua. Îl uitaseră. Sau poate nu... El însă nu îndrăzni să ceară o căruţă. Se zgribuli în lodenul său subţire şi demodat şi porni pe jos. Şapte kilometri îl despărţeau de casă. Drumurile erau desfundate. Noroiul era adînc. „Leapşa pe furate" ! îl auzi aevea pe copil. Făcuse totul ca să-l salveze. Totuşi, simţămîntul vinovăţiei i se cuibărise în suflet şi-l chinuia.

Mergea prin ploaie anevoie, ruginat de neputinţa medicinii, cu ochii în tină, ca şi cînd ar fi vrut să se ferească de eventualele priviri ale sătenilor. Dar ploua, întunericul serii pogora din nori, iar drumul era pustiu. Înainta călcînd indiferent prin bălţi şi noroaie. Trecuseră trei luni de la repartizare şi era primul pacient care-i murea. Nu o dată se gîndise la clipa asta, la pacientul căruia îi va semna certificatul de deces. Niciodată însă, în gîndurile lui, nu luase înfăţişarea unui copil. „I-am ţinut mîna, îşi zicea, să-i iau pulsul, şi deodată el a spus : „Leapşa pe furate" !

Întunericul deveni dens şi, un timp, ochii lui obosiţi se chinuiră din greu cu bezna. Ostenise ; mergea în bătaia ploii reci de toamnă şi răsufla ca un astmatic. În răstimpuri, se oprea să privească satul cufundat în întuneric. Îl găsea ici şi colo, în luminiţele palide ale unor ferestre, apoi în lătratul sec şi neconvingător al unor cîini lăsaţi în ploaie. „Am făcut totul, îşi spuse, de parcă o fiinţă lăuntrică ar fi susţinut contrariul. De ce a trebuit să fie un copil ?" Cînd se oprea, simţea cum umezeala îi pătrunde în oase. Totul atîrna greu : noaptea, cerul, lodenul verde şi demodat, bascul, trusa, gîndurile.

Ploua ; o ploaie măruntă, deasă, pătrunzătoare. Noroiul i se lipea de tălpile ghetelor ca nişte felii groase de plumb. I se făcu frig şi se gîndi cu spaimă că la capătul drumului ar putea să-l aştepte o cameră rece şi neprimitoare. „Am totuşi dreptul la puţină căldură, gîndea, la un pat călduros !" Deodată, tresări : un dulău se desprinse din întuneric şi se luă agale după el. Merseră împreună o bucată de vreme şi tînărul doctor se bucură în sinea sa că nu mai era singur, că nu se mai gîndea la nimic. „De unde ai mai răsărit şi tu, jigodie ? Cum dracu-ţi spune ? i se adresă el, nu cumva Grivei ?"... Îşi aminti pe neaşteptate de un vers din cartea de citire : „Dai din coadă, zici că nu !"

Dulăului însă, se vede treaba, nu-i plăcu tovărăşia omului şi, într-un tîrziu, se topi în ploaie şi beznă. „A dispărut, îşi zise doctorul. Poate că nici n-a existat... poate că mi s-a năzărit... De-aş ajunge mai repede acasă !" Gîndul că femeia de serviciu plecase de la dispensar fără să-i facă în cameră focul îl îngrozea. „Un pic de căldură nu mi-ar strica !" Se şi vedea lepădîndu-şi hainele şi aruncîndu-se în pat.

Pe neaşteptate, îi răsări în minte chipul moaşei şi-şi aminti de o convorbire avută cu ea ; femeia se lăudase că are o locuinţă bună. „E foarte călduroasă !" îi spusese ea şi-i propusese pe şleau s-o viziteze că n-o să-i pară rău. El nu respinsese propunerea, dar amîna mereu vizita, fără nici un motiv. Acum, ideea unei nopţi de dragoste, fie chiar şi în braţele moaşei, îi aţîţa imaginaţia şi-şi închipuia cum o să bată la uşa casei, cum o să i se deschidă. Moaşa nu-şi va arăta surprinderea, era o fiinţă fără prejudecăţi. Îl va primi bucuroasă, într-un aşternut moale şi cald. Şi-i va fi bine şi cald... o căldură îmbietoare... N-ar trebui decît să se oprească la poarta casei ei şi s-o deschidă. Se uită în jur în căutarea porţii şi constată cu indiferenţă că trecuse de ea. Consideră inutil să se întoarcă. „Pe altădată, se îmbărbătă, lasă pe altă dată... Poate că Aglaia n-a plecat acasă fără să facă focul".

Spre surprinderea sa, găsi camera încălzită. Înălţă fitilul lămpii şi încăperea i se păru neruşinat de luminoasă şi de veselă. Se repezi la lampă şi coborî fitilul. Începu să-şi lepede hainele, cu scîrbă, de parcă fără voia lui ar fi înotat prin tină ca să iasă la un liman. În timp ce „înota", ochii, mai mult din obişnuinţă, i se îndreptară spre fotografia unei fete aşezată idilic, lîngă o floare, pe noptieră. Ochii lor se întîlniră : privirile ei, de cele mai multe ori voioase şi încurajatoare, păreau acum pline de compătimire. „Nu te uita aşa la mine !" se răsti el la fotografie şi se grăbi să-i întoarcă spatele.

Îşi aruncă neglijent hainele, lîngă soba fierbinte, apoi se băgă în pat sub pătura aspră, gemînd dureros. Era prea ostenit ca să poată adormi imediat. Închise totuşi ochii, căutînd somnul. În aceeaşi clipă, simţi greutatea copleşitoare a tăcerii. Îşi aminti de copil şi oftă. „A deschis ochii şi a spus deodată „Leapşa pe furate !"... pe urmă nu i-am mai simţit pulsul. Am numărat pînă la 30, pe urmă n-am mai numărat". Retrăi într-o clipă cele patrusprezece ore petrecute la căpătîiul bolnavului şi se cutremură. „Tu stai, gîndea el, la căpătîiul bolnavului, iar moartea stă şi ea undeva într-un colţ şi-ţi pîndeşte fiece mişcare. Ştie, blestemata, că nu poţi s-o izgoneşti, dar te lasă să crezi că eşti puternic, că poţi să faci totul ca s-o izgoneşti, şi chiar s-o şi învingi. Da, te păcăleşte, te lasă să crezi... Apoi, după o oră sau o zi, după o lună, plictisită de jocul ce l-a provocat, îţi retează printr-un singur gest credinţa că eşti puternic. Printr-un singur gest ţi-o retează... Am numărat bătăile pulsului pînă la 30... Pe urmă, el a deschis ochii şi a rostit copilăreşte „Leapşa pe furate...". În tăcerea grea a odăii, se simţea atît de dezarmat, încît luă hotarîrea să renunţe chiar de mîine la medicină, să adreseze celor de sus un memoriu... O profesiune de credinţă : „Eu, Tiberiu Lascu, vă declar că nu mai recunosc medicina ca ştiinţă ! Vreau să mă închin altui zeu ; să număr, de pildă, stelele...".

Auzi cum stropii de ploaie băteau în geam ca nişte degete nervoase şi ameninţătoare. Se înfioră. „Degetele" acelea îi strecurară în suflet o undă de teamă. Instinctiv, se ghemui înfricoşat sub pătură, ca în anii copilăriei. De teamă, îşi strînse şi mai tare ochii închişi, de parcă dintr-o clipă în alta, ar fi trebuit să se producă un lucru grav şi ireparabil. Mai auzi glasul copilului rostind „Leapşa pe furate" şi adormi legănat de temeri şi spaime.

★

— Don doftor ! Tov. doftor !

Chemările şi ciocăniturile din fereastră luară în somnul său agitat forma unui vis halucinant. Se făcea că tatăl copilului oprise căruţa în faţa odăii sale şi se apucase să bată în fereastră şi să-i explice strigînd că Nelu n-a murit, că după plecarea lui a deschis ochii şi, cînd a văzut luminarea, a suflat în ea şi a stins-o... „S-a jucat numai", îi explica ţăranul şi ochii i se roteau nebuneşte în adîncul găvanelor. El asculta dar, în acelaşi timp, ţinea în mînă braţul subţire ca o scîndură a copilului şi-i lua pulsul...

— Tov' doftor ! Scoală, don' doftor !

Se trezi speriat şi îşi auzi bătăile inimii. Fitilul scăzut al lămpii desena fără ostenire pe pereţi umbre tremurătoare.

— Scoală, don' doftor ! îl îndemna o voce de afară, întărită de cîteva ciocănituri în geam.

Nu, n-avea febră, nu aiura, cineva îşi strivea nasul de geam. Îşi aminti de vis şi bătăile inimii i se înteţiră, gata parcă să-i spargă pieptul.

— Don' doftor !

Glasul de la fereastră, lua-l-ar dracu', i se păru cunoscut. Se dădu jos din pat. Se uită la ceas : era unsprezece. Dormise vreo două ore. Se îmbrăcă încet uitîndu-se mai mult din obişnuinţă la fotografia fetei.

Pantalonii încă nu se uscaseră pe la manşetă, nici ciorapii nu se uscaseră. Îmbrăcămintea umedă îi amintea că ploua de trei zile şi de tot atîtea nopţi şi că afară îl aşteptau nişte drumuri desfundate. Îşi luă în silă trusa şi părăsi bombănind încăperea călduroasă.

Ploua. Ploaie de toamnă, măruntă şi deasă.

Poeme de Ovidiu Hotinceanu

Din nou sîntem mai singuri cu un poet. A plecat pe neştiute, tăcut, fără niciun semn de adio. A intrat undeva în umbra pămîntului după ce ne-a lăsat — oaze de întîlnire cu el — trei cărţi de poezie. Ultima, apărută în săptămîna în care îşi începuse, fără să ştie, călătoria definitivă, se numeşte — ce tristă coincidenţă ? — Cămaşa de apoi.

„Este atît de uşor să uiţi / Acele dimineţi / Cînd macii într-o cupă de sînge închid un fluture / Cînd numai albinele / Îţi cîntă în ureche / Ce simţi, sufletul meu ? / Dacă te tulbur / E semn că nu te-am părăsit / Între degetele mele pîlpîie o lumină scăzută / Ca nişte ochi căutîndu-te / Prin apa uriaşă a văzduhului / Pe umerii mei / Frigul stă fericit,umilinţa surîde / Căci eu port numai uşoară / Cămaşa de apoi".

Cu două zile înainte ne-a adus la redacţie poeziile pe care le publicăm acum, promiţîndu-ne volumul care a sosit după ce el plecase. Nu bănuiam că purta, ca o hlamidă cernită, cămaşa de apoi pe umăr. El însă bănuia, căci iată ce ne mărturiseşte (şi nimic nu este gratuit în confesiunile poeţilor !) într-o Scrisoare din volumul Brusc, să deschizi fereastra : „Prietene, am lipsit mult, / Am fost dincolo, pentru încercare, / Morţii noştri sînt bine, / Ne trimit sănătate şi lăcrămare".

Cu ani în urmă, cînd îi publicam primele versuri în Gazeta literară, nu-mi puteam închipui că va pieri atît de repede în ceţurile veşnice. A mai lăsat pentru tipar încă două volume de versuri care, alături de celelalte, — vor face din el o prezenţă vie a poeziei noastre contemporane pentru care inima lui a bătut atît de intens şi s-a oprit atît de repede

teodor balş

Cuvine-se

Ca să vorbeşti despre pămînt şi Ţară
Îţi trebuie o zi de toamnă, anonimă
O zi pe care să n-o pregătească nimeni
Să-ţi fie sîngele curat ca o lumină

Aceasta poate fi oricare zi cînd să te speli
Şi brazii să îţi curgă peste pleoape
Să simţi cum trag pămînturile din văzduh
Cumpene mari, oceane mari de ape

Să porţi în gură-un trandafir, să simţi
Cum seva lui îţi întăreşte rostul minţii
Şi ca să poţi gîndi că eşti acesta
Să ştii că la-nceput au fost părinţii

Şi-abia apoi să îndrăzneşti un munte
O mare să priveşti sau bicîul unui rîu
Abia apoi să te îneci în plînsul
Definitiv al Anei, larg cît un cer cu grîu

Deci cînd abia o mînă sau pieptul tău sau barba
Din minereul neamului abia ai scos
Cuvine-se cuvintele să-ţi fie scurte
Ci faptele să-ţi fie limpezi, mari. Şi de folos.

Un brad va fi un pahar cu apă

Nu ştiu după viaţa aceasta ce voi mai face
Desigur, odată pe săptămînă
Cu o maşină de ocazie
Am să mă-ntorc să caut glasul tău, mamă
Aşa cum o livadă se întoarce din iarnă
Să-şi caute soarele unei primăveri
Desigur, am să recunosc locurile
Casele se vor fi strămutat mai spre deal
Iar un brad va fi un pahar cu apă
Pe care îl voi bea,
Voi spune mulţumesc,
Şi în timp ce vom vorbi, o clipă va fi un abis
O ţară pierdută va fi ceea ce îmi vei spune,
Adierea ei va fi din ce în ce mai palidă
Şi un somn ne va fura
Rătăcite, minţile noastre.

Trandafiri pentru Zenovia

Fiindu-mi sete de îmbulzeala unui peron
Am ieşit în iarna lui 20 noiembrie
Am cumpărat doi trandafiri şi un pachet de ţigări
Eram la fel de singur ca şi soldatul necunoscut
Apoi într-o fugă uşoară m-am îndreptat spre gară
Pe scări ninsoarea bătea un înverşunat joc de cărţi
Cînd iată personalul, trenul blînd de sîmbătă seara
Călători puţini — era vreme de vecernie —
Navetişti cu treburi mărunte, popor vechi,
Profesori de lucru manual, femei de margine.
O ultimă călătoare
Într-un palton nepotrivit pentru ceea ce nădăjduiam
O privire mică, speriată
Un mers pe care îl admiram prin anii '55
Ceva în aerul ei amintind un amurg...
I-am oferit florile : ia-le Zenovia, sînt pentru tine
Sînt ultimul lucru bun ce-l pot face
Acum, înaintea acestei ierni.

Va fi un obicei

Cînd va fi oraşul un ţinut de piatră
Străbătut ca de-un canion
De traseul tramvaiului 27
Ţăranii lui Ion Gheorghe vor cobori la ultima staţie
Vor lua pămînt în pălării
Şi apa unui şanţ în buzunare.
Va fi un obicei curat şi ateu ;
Fiii lor, în bluejeans, vor scuipa
Guma de mestecat şi-şi vor spune :
„Bătrînul meu iar a fost să-şi vadă ogorul"
Matematicile vor fi în floare
Vom şti totul despre romanul poliţist occidental
Totul despre o bună economie modernă
Aşa cum cu cîteva generaţii în urmă
Se ştia totul despre dumnezeu.

Colbul picioarelor

Pe dinafară eşti un tînăr zeu
Cravata îţi vine de minune, haina pe talie
O batistă se alintă în movul ei catolic
Eşti ziua de duminică a oricărei femei
Eşti ogarul,
Cîinele de rasă al unui sfîrşit de septembrie.
Dar întoarce o clipă capul
Spre cel care locuieşte în umbra ta,
Care noaptea munceşte pentru tine,
Care îţi continuă conversaţiile
Retractînd cuvintele frumoase şi inutile
Mincinoasele cuvinte ale negocierilor,
Căruia de atîtea ori cu ruşine îi spui :
Întoarce-te, strecoară-te în pămînt !
Care abia cînd începe ziua
Îndrăzneşte să privească mersul slab al femeilor
Mersul lor desnădăjduit.
Priveşte deci în urmă
Colbul de aur al picioarelor sale.

Copil de pace

Există un ceas regresiv al credinţei
Cînd sufletul îţi este o gură de fîntînă
În care tu priveşti să sorbi putere
Şi-adîncul îţi întinde luminat o mînă

Şi mai bărbat atunci, mai iertător
Fără de teamă te cobori în lume
Fără podoabe, fără noaptea spaimei
Cu trupul învelit numai în rugăciune

Dar iarăşi ploi de fum şi geruri
Şi răutatea lumii străbătută
Îmbătrînesc în tine acel copil de pace
Rănesc rostirea lui şi ea rămîne mută

Înseamnă că-i atunci o noapte generală
Un clopot mare hotărăşte clipa
O pasăre cu duhul de ninsoare
Trage la jugul lumii cu aripa

Înseamnă hotărît că nu va izbîndi
Decît dacă un om ca mărul de curat
Va pune umărul să se clintească
Roata acelui cosmos răsturnat.

Manoil

Ştiţi, dintre toţi bărbaţii lumii
Aş vrea să-mi intre-acum în casă
Să-şi lase chipul luminat într-un ştergar
Cel care neputînd să moară în pămînt
Într-o zidire s-a urcat, în var

El toamna adînceşte cerul fructei
Presară paşilor un frig de drum
Îi încolţesc în coastele flămînde, grîuri
Cînd suflă peste ceaţa care ne-mpreună
Cînd suflă de pe ochii noştri, scrum

Aş vrea să ştiu la ce cînta în seară
Cînd potolit de iadul din muiere
Lăsa să-i sape vînturile cu răbdare
Umerii săi munciţi de luminare
Şi mîna-i asfinţea în piatră şi putere

Poate-şi privea femeia aplecată
La ruga unui foc rotund, trudind de cină
Şi-n ea vedea ca într-o apă
Nu locurile cunoscute îndelung
Ci raiul şi dintr-odată ea-i părea străină

Căci el vedea cum se năşteau sub pînza
Cămăşii ei, catapetesme-aprinse
Pe şira ei i se părea că-i răstignit
Un om asemeni lui, asemeni nouă
Bătut cu flori, şi-n mintea noastră haiducit

Apun acuma turnurile înroşite
Şi el încă aşteaptă la vămi îngăduinţa
Să se retragă în braţul şi în strana
Acelor locuri unde umblă ninsă
Cea fărde trup, lacrima lui, Ana.

Septembre, a noua lună

Aşteaptă liniştit venirea iernii
Se aud vînătorii hăituind bărbătuşii sălbateci
Ascunde acel piron lung
În propriul tău călcîi, să nu facă rău şi altcuiva
Aşează-te în faţa armoniului :
Din unghiile sale lungi, de fildeş
Vor izvorî lacrimi
Afară toamna, ducîndu-ne spre o floare albă
Trage la visle.
Să povesteşti aceasta mai tîrziu unui foc mic
Mai tîrziu, cînd vei coace mere.
Nu te gîndi la femeie ;
Ea este luminată dinăuntru ca un transatlantic
Ea este împodobită cu două măguri albe
Între care doarme un şarpe
Ea acum înfruntă întunericul
Cu preţul cărnii ei în scădere.
Aşteaptă liniştit
Prietenul din provincie încă speră
O zăpadă care să ne acopere pe toţi, echitabil.
Repet, echitabil.
Pînă atunci, ca o regină
Lucră luna septembre
Pregătind cosmosul.

critică și poezie

O dublă experiență

(Urmare din pag. a 3-a)

și pagini despre poeții acestui moment de istorie literară pe care eu il cred fericit.

Nu-mi place acea critică lejeră, leneșă, care se mulțumește cu inventarierea motivelor lirice, cu citarea doar a pasajelor hilare (cind ele sint, cind nu sint se citează „trucat", cu voite licențe de transcriere) și nu își propune să avanseze opinii decise, verdictuale poate dar obligatorii intr-un climat in care nu doar gustul poate cenzura impostura.

Nu-mi place vinjoșenia cu care sint amendați începătorii și stilul ciripitor, de adulare, incercat atunci cind e comentată cartea (fie ea și proastă) a unei „celebrități".

E dezagreabilă „repovestirea" adesea neinspirată, a temelor poetului cu care se ocupă critica, neurmată de remarci concluzive după cum nu e de admirat criticul ce-și limitează demersul doar la stabilirea unor reale (dar mai ales imaginare) filiații de tipul: „despre cactuși a scris și Depărățeanu, deci poetul de care ne ocupăm e și tributar parodiatorului acestuia...Topîrceanu".

Nu cu veselie citești recenzii în care criticul nu se referă la opera în sine ci își dă cu presupusul numai despre tema ei. Scrii despre Vlad Țepeș? Perfect, recenzia va fi un mic eseu garnisit copios cu citate din cronicari medievali dar nu va sufla o... literă despre „cronica" ta... Alteori ți se comentează o carte fără ca recenzentul să se ostenească să citească și cartea tipărită mai înainte (ori cărțile, cind e cazul) lucru care s-ar putea să te bucure: ți se reface spectacolul debutului, deci ești din nou tinăr...

Aștept cu dragoste și interes nu doar simple cronici, note, glosse, recenzii, despre poeții de azi ci și.. cărți, studii ample, inspirate de creații despre care avem convingerea că vor infrunta timpul. Unde e cartea consacrată lui Eugen Jebeleanu? Oare Maria Banuș, Virgil Teodorescu, Radu Boureanu, Nichita Stănescu, Ion Gheorghe, Marin Sorescu nu își așteaptă exegeții? Să necesite asemenea interpretări mai mult efort decit monografiile comode, o-filite, consacrate unor autori obscuri dar care au „meritul" de a fi expirat în trecut?

Și unde sint monografiile unor momente ale istoriei poeziei noastre, ori ale unor curente și generații.

Închei cu ideea cu care am inceput, considerind că poeții „s-ar descurca și singuri" că ei profesează o Critică a poeziei de inaltă ținută și că în acest context criticii... E limpede că nu putem gindi astfel. Ar fi o încercare primejdioasă, detașarea de critică. Așa cum nu cred că există vreo autentică „victimă" a criticii (aceasta e tangoul poeților minori) cred că nu e critic care se respectă (în sensul că e respectat) care să nu gindească alături de poetul român la:

„Creșterea limbii românești
Și-a patriei cinstire !"

Obligațiile teoretice

(Urmare din pag. a 3-a)

Criticii vor să treacă în acest caz în fața publicului mare al iubitorilor (totuși !) de poezie drept o grupare de inițiați, dispunind de o cheie secretă sau de o sensibilitate specială pe care o refuză celorlalți. E normal atunci ca profesiunea lor să înceteze a mai fi o călăuză în sensul sainte-beuve-ian de a învăța și pe alții să citească sau în sensul avut în vedere de Croce cind scria că „scopul unic al criticii este acela de a trezi și dirija înțelegerea operei poetice și literare în cititori".

Nu ajunge desigur a respinge sau a elogia fără argumente, în baza unui gust proclamat suveran, dar rămas în incapacitate de a se conceptualiza cituși de puțin, măcar atita cit să facă posibilă discuția. Ne convine sau nu ne convine, criticul este mai mult decit un om de gust iar sensibilitatea înseamnă numai o condiție foarte prețioasă, dar categoric insuficientă, „căci nu putem întreprinde o judecată în afara categoriilor logice", nota același Croce ale cărui idei nu toate sint greșite sau desuete, cum li se pare probabil unora care-l enumără printre „clasicii de bibliotecă". În realitate, orice gest discriminatoriu are la temelie nu numai o anumită sensibilitate estetică, ci și un anumit concept al frumosului, ce nu se află bineînțeles în dezacord flagrant, ci într-un raport de tensiune dialectică. Ceea ce trebuie regretat nu o dată în cazul criticii noastre de poezie este tocmai disimularea acestor adincuri cauzale și înlocuirea imaginii lor pasionante cu formulele grațioase și expeditive. Pină ce fiecare dintre critici nu va avea curajul să se așeze pe o poziție care să-i fie proprie sub aspect estetic și care să-i caracterizeze fiecare act de valorizare, nu vom avea autentice dezbateri de idei, confruntări radicale și polemice, care să alimenteze efervescența unei vieți literare active, ci numai fricțiuni și incidente neesențiale, certuri de cuvinte sau recidive de conflicte personale. Pentru cei mai mulți și mai importanți dintre critici, criteriile proprii, unele dintre ele originale și utile progresului disciplinei, există. De ce atunci să nu fie recunoscute deschis și asumate programatic pentru a pune la dispoziția cititorului punctele de reper necesare ? Pentru că adevărul e că nu numai criticul are dreptul să judece pe ceilalți, ci, întrucit il privește, și poetul și publicul il au, la rindul lor, cind urmăresc deciziile și orientările sale, nu numai în expresia lor literară, dar și în atitudinea morală pe care ele o ilustrează. Și „a pronunța judecăți asupra operelor poetice cere scrupulozitate morală", sublinia Croce și continua : „Această scrupulozitate a conștiinței, care cere cea mai atentă ascultare a sensibilității și a gustului, cere în același timp cea mai riguroasă gindire a categoriilor, care sint celălalt element al judecății — cel propriu și constitutiv. Ceea ce nu se poate face decit prin intermediul filozofiei, dar nu numai al unei părți a ei, cum ar fi filozofia artei sau estetica, ce nu poate fi cu adevărat înțeleasă decit în întregul din care face parte, adică în legătură cu filozofia tuturor celorlalte forme ale spiritului".

Recunoscind deopotrivă cu esteticianul italian că „acest lucru poate părea o povară prea mare pusă pe umerii criticului de poezie", nu putem să nu ne întrebăm totuși, citind uneori cronicile de actualitate ale revistelor noastre literare, care sint principiile și criteriile mai adinci, dincolo adică de simpla judecată de gust, care modelează sensibilitatea criticului și-i motivează în ultimă instanță actele axiologice. De ce să nu mărturisim deschis că majoritatea recenzenților și mai ales, fapt îngrijorător, a celor tineri cochetează prea adesea cu un impresionism absolut facil și inconsistent care nu se revendică nici măcar de la o poziție minimal teoretică ci reprezintă mai curind una din formele cele mai nocive ale diletantismului pretențios ?

Că fenomenul este mai general decit s-ar crede o dovedește și faptul că spirite incontestabil acute care încearcă, nu fără succes, să impună o scară de valori mai judicioasă în peisajul luxuriant al poeziei actuale se eschivează de la obligația de a-și clarifica principiile afirmind primatul gustului și al probității intelectuale, lucru deosebit de îmbucurător, dar — încăodată — insuficient. Autorul unei interesante cărți asupra poeziei contemporane, M. Nițescu nu se dă în lături de exemplu să fringă o săgeată la adresa teoriei scriind : „Nu o dată, prin conlucrarea teoriilor în actul de percepție estetică, s-a conferit, cum se știe, celor mai stupide bilbileli aura inefabilului", ca și cum de vină sînt teoriile în sine și nu cei ce le aplică anapoda. Refuzind discuțiile autoclarificatoare, care generează după părerea lui un fenomen de narcisism penibil, ce propune criticul în schimb ? „În locul tuturor acestor discuții și al răspunsurilor la întrebarea cum se face critica, am prefera unul singur : cu gust și sinceritate. Deschisă, cum s-a observat, tuturor sugestiilor filozofice, estetice, sociologice, antropologice, structuraliste etc., critica nu poate exista dacă își uită obiectul — opera — și funcția de selecție a valorilor. Primordial și indispensabil rămine gustul, puterea de receptivitate, de intuiție estetică a criticului, curajul și sinceritatea față de sine însuși", dar mai ales față de alții, am adăuga noi, exprimindu-ne totodată acordul cu un asemenea punct de vedere. O singură nedumerire însă, care implică întreaga noastră discuție de pină aici : de ce să creem false antinomii ? Gustul, intuiția, sensibilitatea au astfel toate șansele de a deveni niște forțe obscure a căror raționalitate nu se poate invoca.

Iată ce ni se pare greu de primit din perspectiva convingerilor noastre actuale care presupun o încredere mai temeinică în puterile rațiunii, cu atit mai mult cu cit ele ne sint zi de zi confirmate de evoluția științei. Nu vom măsura firește niciodată poezia cu rigla și compasul, dar nici nu vom cădea în extaz oficind sibilinic ca preoții unor tagme oculte sau ai unor ordine secrete în care iubitorii cei mulți ai poeziei n-au ce căuta. Între asemenea extreme, deopotrivă ridicole, drumul mare al criticii raționaliste rămine deschis.

Poezie și iraționalism

(Urmare din pag. a 3-a)

tere. Versurile nu trebuie să fie un mijloc de scoatere din istorie, chiar dacă cu adevărat arta urmărește o adincire a contactului nostru cu Cosmosul din care prin cunoaștere ne-am desprins. Adevărul este că după cum concepția funcțională despre poezie era simplificarea unui adevăr privind determinările social-istorice ale artei, tot așa concepția despre funcția orfică, despre misterul existențial, despre inconștient și irațional sint barbare simplificări ale unor adevăruri subtile și dialectice. Da, este adevărat, poezia unifică personalitatea umană, ea trece înspre claritate, zone obscure ale ființei umane. Dar ea nu este o bolboroseală și nu-și trage seva în primul rind din inconștient: ci este și cristalizare, punere în forme care se bucură de stabilitate, comunicare cu ceilalți oameni și înainte de orice, un răspuns dat solicitărilor lumii concrete și istorice în care ea apare.

Este adevărat că arta organizează un haos de cuvinte sentimente, impresii și ginduri însă menirea ei nu este haosul însuși ci trecerea lui în formă, tendință spre structură și permanență.

Am recitit în vederea acestui articol paginile de inceput ale celebrului eseu al lui Nietzsche, „Nașterea tragediei". În această operă de tinerețe a unui filosof ce numai raționalist nu a fost, există mai multă dragoste și încintare în fața formelor stabile decit la mulți tineri critici contemporani.

Momentul înalt al tragediei antice grecești l-a reprezentat fuziunea dionisiacului cu apolinicul. Acești termeni au devenit [illegible] la noi, dar nu am sentimentul că au fost înțeleși așa cum trebuie și cum pot fi găsiți definiți la sursă. Ca să nu mai vorbim de [illegible] de a considera, să zicem, [illegible] ca [illegible] acesti fază de [illegible].

[illegible] tere rațională, ea însă este o formă de cunoaștere și ca atare [illegible] de a se cunoaște [illegible]. Desigur, cunoașterea poetică își are [illegible] anterioare filosofiei și științei. Ea reprezintă o [illegible] de luare la cunoștință globală despre univers și o atitudine față de el. Dar aceasta nu înseamnă că poezia nu a evoluat, că ea nu trebuie să țină seama de aceasta [illegible] că ea poate [illegible] un elogiu al barbariei [illegible] tice, a [illegible] ca-n paradis. O [illegible] ria omenirii nu a existat.

Nimic nu este integrat în univers în mod absolut și firesc ; pentru că totul este supus mișcării, devenirii și pentru că [illegible] are sentimentul [illegible] să se adapteze. [illegible] expresia lui Valery [illegible] prezent în sorii existenței [illegible] și el devenirii, are o [illegible] se modelează după etapele [illegible] om care nu este aceeași [illegible] insăși esența.

A căsi nu [illegible] ci o poziție [illegible] în dezacord, să [illegible] apare nou, să [illegible] ce a existat și să [illegible] nuitate, este scopul [illegible] adevărate. Nu putem să trăim [illegible] extremi [illegible] supuși reacțiilor de [illegible] că ideile noastre [illegible] face critică fără o dorință manifestă de clarificare. Dacă critica nu clarifică, ea nu are nici un sens. Nu este posibil ca un text critic să fie mai complicat decit textul liric de la care se pornește. Nu este posibil să nu sporească înțelegerea. Însăși [illegible] și impunerea unei [illegible] largi. [illegible] științifice, plină de [illegible] despre fenomenul liric, [illegible] proces de clarificare. Altfel [illegible] critic confuz sau [illegible] de nenumărate erori evidente nu poate decit să irite, o colectivitate sau organismele sale în mijlocul căruia trăim.

Anume nu am dat exemple sau citate pentru că nu vreau să se creadă că este vorba de vreun caz sau două izolate, chiar dacă sint exemple extreme în care fenomenul de iraționalitate este în afară de orice dubiu. Nu vreau să particularizez sau să fac să se creadă ca este vorba de citeva scăpări determinate de toleranță. Nu e vorba numai de Mincu, Negrițescu sau Laurențiu Ulici ci de o anumită definire a conceptului de poezie. Este necesară o discuție deschisă, care să privească ansamblul limbajului critic. Să luăm notiune cu notiune, teză cu teză, și să le supunem analizei atente, bineînțeles nu pentru a trage concluzii obligatorii pentru toți. Asemenea concluzii nu pot exista într-un domeniu atit de delicat ca cel al esteticii. Și apoi, în ultimă instanță, critica de poezie nu poate să fie cu totul deosebită de poezia însăși, asupra căreia se apleacă. Trăim un moment de revărsare a informului în poezie, o instabilitate a limbajului poetic însuși care nu-și poate avea rădăcini numai în evoluția poeziei. Însă conștiința ordonează stilurile și numai în felul acesta poate să fie eficientă.

Pentru o critică a conceptului de poezie

(Urmare din pag. a 3-a)

Avem adică de-a face mai mult cu o critică descriptivă decit cu una interpretativă (de amplă valorificare estetică), comentind puțin și citind mult (mai rar, invers), interesul maxim fiind concentrat asupra verdictului, justificat însă nu atit teoretic, cit prin forța de convingere a unui citat. Analizele sint, de multe ori formale: vorbim despre versuri bune și versuri slabe, despre poezii mai realizate sau mai puțin realizate, un simplu talent fiind decretat poet dacă poate să găsească fericitele echivalențe metaforice chiar și unor banalități. Criteriile de selecție valorică sint prea des arbitrare, susținute de rațiuni de gust pur personale, nevalidate estetic, ignorindu-se modul de existență specific al poeziei contemporane. În aceste condiții, acolo unde se vorbește despre o inflație a poeziei, cred că mai degrabă avem de-a face cu o inflație a prostului gust.

Voi exemplifica cele de mai sus prin două exemple luate din presa literară a ultimei săptămini. În prima dintre recenziile la care voi apela se afirmă: „că pooetul X, (nu contează numele) **este un poet adevărat** (s.n.) o voce singulară, putem **demonstra** (s.n.) cu puținătatea elementelor și semnelor sale de referință lirică (munte, soare, stele, drum, cascadă, dor) care se reiau frecvent fără să ai sentimentul repetiției". Cu tot respectul pentru distinsul nostru recenzor, a cărui manifestare critică săptăminală o urmăresc cu interes și o apreciez în mod deosebit și sub rezerva că s-ar putea ca într-adevăr să ne aflăm în fața unui poet adevărat, să recunoaștem totuși că pe baza unor asemenea argumente, nu poate fi caracterizat un poet autentic, cel puțin atita timp cit niște minime rigori pretind poeziei să fie o tentativă de a impune lumii un univers al său, o „lume în lume", o dezbatere problematică a unor acute întrebări ale existenței noastre spirituale. Adevărata realizare estetică, cred că e departe de a se putea mărgini în poezia modernă la manifestarea gratuită a unui talent înnăscut. Poezia [illegible] își au problemele lor majore, de care creatorii trebuie să fie pătrunși, altfel nu cred că se poate vorbi cu certitudine despre o adevărată conștiință estetica și despre un autentic poet. Un alt recenzent, care de curind s-a impus atenției printr-o frumoasă acțiune critică, pentru a putea impune „un nou gust" face o separație destul de riscantă între „poezia de mari ambiții, cosmice dacă vreți, filosofice în orice caz, și poezia unor ambiții mai reduse, aceasta din urmă nepropunindu-și să realizeze mai mult decit transcrierea, nu totdeauna la întimplare (deci, totuși și la întimplare ! s.n.) a unor impresii, a unor sentimente adeseori vagi, într-o formă cit mai frumoasă". Orice considerație ar putea inspira activitatea bogată a recenzentului-poet, să fim sinceri și să mărturisim că nu putem accepta „transcrierea ... într-o formă cit mai frumoasă" ca mod de existență al poeziei, ci mai repede [illegible] mediocrității. Chiar dacă s-a [illegible] că sensibilitatea, poate foarte delicată, a poetului [illegible] să fie menajată, puteau fi folosite totuși formule amabile și politicoase, deja consacrate, de genul „album de familie", [illegible] sentimental și nimic mai mult", „reale încercări promițătoare", care ne edifică de la [illegible] că nu avem de-a face cu un poet în adevăratul înțeles al cuvintului, ci cu un simpatic aspirant la investitura de talent.

Exemplele pe care [illegible] folosi, fără să divulg numele autorilor, cit timp discuția e pe teme generale, nu sint totuși accidentale. Ele pot fi întilnite destul de des în presa literară și își au originea, cred eu, în lipsa unor principii metodologice, de estetică a poeziei românești contemporane, pe baza cărora să putem judeca cu adevărat producția poetică actuală și să [illegible] o ordonare valorică justă. Nici eseurile mai ample și nici articolele din ultimele volume apărute nu [illegible] [illegible]. Există, indiscutabil, analize atente, concepute cu toata seriozitatea profesională necesară, dar întrebarea e alta : ce diferență există metodologic între un eseu și o cronică literară bine scrisă asupra aceluiași poet? [illegible]

În critică nu există inflație?

(Urmare din pag. a 3-a)

Să [illegible] acest [illegible] la [illegible] de poezie care nu este critic.

La o asemenea [illegible] de calitate a [illegible] actuale, critica, după părerea noastră, trebuie să dovedească mai multă **mobilitate**. [illegible] va da posibilitatea de a trece mai [illegible] de la constatare, la analiză și în final [illegible] o atitudine fermă, sinceră, [illegible] cu starea poeziei. Poezia [illegible] scrisă de un poet, ci de foarte [illegible] de aceea critica nu se poate face „în general", ci cit se poate mai nominalizată.

Mobilitatea de care aminteam înseamnă, printre altele, și o mai operativă descindere a criticii în mijlocul poeziei înainte ca ea să la drumul volumului (indiferent de [illegible] curent pe care il ocupă în bibliografia [illegible] autori). Să considerăm că aceste „abatajee" ale poeziei sint chiar paginile revistelor literare și să remarcăm că acea descindere nu este altceva decit plăcerea profesională (care poate fi, după caz, și neplăcere !) de a le răsfoi atent cu sentimentul perpetuu al pionieratului într-un cimp în care totdeauna surprizele sint posibile.

Nu se poate scrie mai mult critică literară la nivelul unui grupaj sau a unei pagini de poezie? Nu se poate interveni eficient încă în acest stadiu, pentru a se ordona într-un sens anume mișcarea informă a poeziei?

Aceasta ar avea ca efect, după opinia noastră, o adincire a **moralității și democrației critice**, și afirmind acest lucru, credem că am numit, nu din intimplare, desigur, încă două deziderate ale poeziei față de o critică literară care se respectă. Este de la sine înțeles că o notiță critică sau o cronică literară nu poate fi o sumă de afirmații predominant adjectivale, ci un sistem coerent de argumente pro sau contra.

Apoi, să ne mai oprim asupra unei realități : există începători și în poezie și în critică. „Vinovați" de inflație în poezie ar fi, după destule declarații publice, începătorii. Oare în critică o inflație — chiar de proporții mai reduse — nu există? Sau încă nu se prefigurează? În orice caz nu trebuie să se acrediteze ideea că în critică începătorii sint ori geniali ori, atunci cind afirmă sau neagă nefondat, aduc mai puțin daune literaturii ! Asupra acestui lucru, credem, se poate, oricum, discuta cu destul folos.

Valoarea poeziei nu se determină prin vot, nici măcar prin vot secret chiar dacă printre votanți se află poeți și critici ca persoane așa-zise „neutre". La fel, pertinența actului critic nu se măsoară prin elemente exterioare lui, ci prin capacitatea de a explora în adincime o realitate literară așa cum este, cu luminile și umbrele ei, fără prejudecăți Ni se pare că atit critica, cit și poezia sint conștiente de aceste lucruri, rămînindu-le, să ajungă — spre binele amindorura — și la constatarea că aceste adevăruri — de altfel, elementare — nu trebuie să joace doar rolul „paiului din ochiul vecinului".

Poetul și poezia altora

„Probabil însă că nici despre ea nu se va vorbi", ne asigură Ion Caraion cu privire la [illegible] unei debutante, furnizind și explicația, singura posibilă, a tăcerii prevestite : „Criticii au [illegible] locit, n-ajung să-și citească nici prietenii" ! Ce să replici ? Că dracul nu e atit de negru cum il vede profetul ? Că, dincolo de [illegible] uneori pe drept regretabile, dictate de neputința de a face față afluxului editorial [illegible] să o recunoaștem, de jocul „influențelor" și al „rațiunilor" de grup, majoritatea aparițiilor nu scapă contabilității curente a scrisului, [illegible] cronică, recenzie, notă, și căreia i se impută deobicei pornirea contrarie, excesul de [illegible] ? Inutil. Un eventual inventar al comentariilor poeziei în rubricile de specialitate n-ar avea [illegible] o șansă de a-l clinti pe Ion Caraion din difidența lui, tenace ca o superstiție, față de critici. Trăsătură derivată, după cum îl cunosc, dintr-un scepticism de principiu în raport cu întreaga obștea literatorilor, pe veci nevindecabil s-ar zice, dacă nu s-ar dezminți de atitea ori în fapt. În atari împrejurări [illegible] nostru relevă o disponibilitate confraternă neașteptată, o rezervă de încredere năvalnică în talentul, în norocul și chiar în alcătuirea sufletească, de nu a criticilor, dar a semenilor lui de pană și iluzii, da. Poate că nevoia de [illegible] cu critic colegii se alimentează, la Ion Caraion, tocmai din aceste încrucișări ale firii sale, din acest amestec de circumspecție generoasă — înfiripată, vai, de învățămintele usturătoare ale unei experiențe de viață nu numai literară — și de [illegible] pentru acea [illegible] de [illegible]. Comunitatea sa [illegible] cu Paul Celan și Petre Stoica, cu ritmurile [illegible] și cu cea mai recentă creație, cu armoniile lirici [illegible] și [illegible] celei a marilor orașe, mergind [illegible] la [illegible] filoanelor de poezie în [illegible] Antoine de Saint Exupery, Sherwood Anderson, Mario Puzo ca și în pictura lui Rembrandt sau Toulouse-Lautrec). Dar însuși titlul, **Duelul cu crinii**, al culegerii de articole, medalioane, marginalii, tablete publicistice ale lui Ion Caraion, [illegible], odată cu dubla sorginte a preocupării despre care vorbeam, natura și [illegible] comentariului practicat. Autorul, spre deosebire de poeții ce îmbracă halatul și minuiesc trusa de chirurgie critică atunci cind referă sistematic despre poezia autohtonă (Victor Felea, St. Augustin Doinaș, Ilie Constantin), ori străină (A. E. Baconsky), refuză cu oroare travestiul și în genere convențiile rolului. În ochii refractarului, critica, oricum deocheată prin [illegible], [illegible] etică conjuncturală, apare deadreptul intolerabilă pe plan estetic : „Aparat [illegible], critica aceasta e aberația care a [illegible] la porțile legendei. Dar ea [illegible] propriu zis poezia, ci diversele [illegible] ale culturii. Criticii n-au creat niciodată [illegible]. Poeții au creat însă întotdeauna critici și [illegible] și descoperiri". Să protestăm în contra [illegible] cu teoria și istoria criticii în [illegible], să ne legitimăm oficiul contestat ? Propun ca, lăsind lui Ion Caraion răspunderea ultimei asertiuni, să-i concedem dreptul, ce zic, prerogativa „afacerilor" poeziei. Totodată am recomanda membrilor breslei noastre tagme să se abțină și de la mica plăcere răzbunătoare pe care ar reprezenta-o semnalarea contradicției dintre condamnarea criticii și elogierea ei, fie și involuntară, în persoana lui E. Lovinescu, stimat de același procuror al zoililor ca tutore al spiritului anticonservator și antinaționalist in literatura. Cu atit mai mult aș cere criticilor să renunțe la satisfacția, mai subtilă, de a depista în maniera, și nu odată, în unghiurile de vedere ale drasticului lor cenzor, contaminările, dealtminteri benefice, ale stilului și modului de apreciere estetică, proprii criticii. La urma urmei, acuzațiile aduse nu ilustrează decit încă un episod al procesului, de nestins în veci, declarat de artist criticului, din momentul în care (cind oare ?) a început dialogul celor doi frați inamici. Să le primim de aceea sine-ira, ca pe o regulă a jocului, și, făcind practic abstracție de ele, să-l urmărim pe poet „duelindu-se cu crinii", adică interpretind, în locul nostru, al profesioniștilor, poezia și poeții.

Ce este pentru „floretist" poezia ? „Sînt citeva lucruri pentru care nu se vor potrivi, niciodată, niciun fel de definiții" printre ele, poezia, sintem avertizați. Totuși, undeva, la capătul glosei, se emite o ipoteză : „Tous les pays qui n'ont pas de legende seront condamnes à mourir de froid", e o definiție a poeziei cu care Patrice de la Tour du Pin își deschide o carte. De cite ori nu o rostesc" (pp. 276—278). Am simplifica însă cu totul abuziv sugestiile risipite, polarizindu-le între o indeterminare de tip și formulare argheziană, și o reducție la implicația metodologică a poeziei. Din numeroase alte reflexiuni, generale sau ocazionale, se desprind atestări deloc circumstanțiale, confruntabile oricind cu practica poetică a lui Ion Caraion, privind credința sa în vocația umanistă și sensul larg — social al „cuvintului potrivit". Corect este să spunem atunci că, pentru el, poezia își confundă aria cu sfera tuturor întrebărilor pe care omului ca ființă individuală, la limită singulară, dar și ca eu colectiv, comunitar, le ridică atit imperativele vieții și morții, ale existenței într-un univers ce-și multiplică parcă enigmele pe măsură ce le dezleagă, cit și exigențele societății, ale umanității. Viziune, nicăieri formulată anume, deductibilă însă, fără suprasolicitări, din comentariile la obiect ale poetului, din preferințele acordate cărților bintuite sau doar vizitate vag de tensiunile dintre aspirațiile absolute ale insului, și statutul său real în lumea condiționărilor timpului și spațiului, a legilor Necesității. Viziune activă, deasemenea.in abundentele digresiuni de la „subiect" in care, de la o constatare de ordin estetic se trece la considerații cu accent polemic (Ion Caraion este un moralist, un critic cind minios cind elegiac al naturii umane, văzută prin intermediul artei și artiștilor), spre a ajunge la locul omului în ecuația al cărei termeni sint aci cerul și pămintul, aci istoria și eternitatea, aci patria și omenirea. De altfel, stilul de proză critică al poetului, meandric și metaforic, compus din contraste și nuanțe infinite, răspunde unui demers al gindirii ce se dorește atotcuprinzător.

În acord cu această optică existențială și dramatică despre lume și om, Ion Caraion preconizează, în filigran sau declarat, o artă poetică a autenticității și spontaneității, a consecvenței cu sine (libertatea nu e altceva, ne-o spune el în mai multe rinduri). Ceea ce nu înseamnă că apologetul poeziei ca trăire zbuciumată nu reclamă cultul verbului lucrat, popularea cugetului nu numai cu opere fundamentale, ci și cu elaborările artistic riscate, de n-ar fi decit fiindcă zguduie inerțiile sau măcar obligă la revizuirea periodică, metodică, a certitudinilor. Dimpotrivă, „Duelul cu crinii" este un apel la cultură, tot așa cum, și nu pe ultima treaptă a interesului, este un îndemn viguros la „lupta cu îngerul", cu destinul ca și cu forțele abisului, cu tenebrele dinlăuntru ori din afara conștiinței, indiferent de numele purtat, de prestigiul sau doar de moda artistică ce le susține. Aplecat asupra cutărui începător sau poet la a doua ori a treia producție, (numele și dimensiunile n-au importanță) el aruncă săgeți în perimetrul misticii telurice, obscurantismului, șovinismului. Că, evocind pe alții, și, mai ales, revendicind pentru generația sa, a războiului și marilor răsturnări sociale, toată înțelegerea, Ion Caraion „criticul" il oglindește pe poetul Ion Caraion în realitate, era de așteptat. Lucru n-are însă consecințe sub raportul pe care-l socotim decisiv pentru considerarea cărții. Și anume că portretul în cauză configurează un spirit „critic" apreciabil nu prin lecțiile de artă, și prin verdictele distribuite (autorul se ferește de ambele posturi !), cu atit mai puțin prin incriminările personale existente, ci prin atitudinea globală, prin infruntarea exigentă a unor probleme fundamentale pentru viața și artă. Nu e deajuns pentru ca, afară de „crini", de poeții direct interesați, și noi, criticii, trecind peste tratamentul la care am fost supuși să prețuim în cartea lui Ion Caraion profesiunea de credință pe care o cuprinde, înainte de orice altceva ?

Mihail Petroveanu

PETRE STRIHAN

Garoafa

Garoafa ce visează în dantele
m-a-ntors din drum și m-a făcut să cint,
să uit, o clipă, ceasurile rele,
să simt că raiul e, pe-aproape, pe pămint,

garoafa albă care bate-n roz,
rămasă singuratecă-n vitrină
e o codană ce mai poartă cozi,
roșind în fața lumii fără vreo pricină.

Bucurie

O, bucurie rară, asemeni unui soare,
pe ziua cenușie — halou de sărbătoare,
magie dulce, aur din fulgerul răsfrint,
strop de azur pe negrul din inimi de pămint.
Atit de gol e capul cind inima-i prea plină
că unda bucuriei curgea la vale lină,
uitasem să mai număr, cind inima mi-a spus
că raza-i numărată de la pornire, sus,
iar soarele, de seară, se duce să-ndulcească
amaruri de pe altă felie pămintească.
O, bucurie sfintă, o ziuă caldă care
dacă o-mpart cu altul devine și mai mare !

De la mare la mare

Cred că, pentru el, totul a început de la mare. Poemele lui Virgil Teodorescu, mărturii care jalonează la variate spații de durată o traiectorie poetică, ne indică faptul că începutul drumului liric a fost lingă realitatea miraculoasă a mării, la țărmul imaginii ei fecunde în sensuri, acolo unde valurile poartă, în ritmul concret și simbolic al unei neîntrerupte pulsații, epavele naufragiilor și forfota vieții din adîncuri. Acolo unde ternitatea dinamică a mării deschide tărîmul posibilului, ivind în larg năluci și adevăruri, fantasme criptice și certitudini, chemînd la risc pentru a le cunoaște și realiza, și unde perpetua identitate a mobilității marine revelă chipul multiplu al frumuseții, dinamismul frumosului în metamorfoză. Poate că într-una din fermecătoarele „plimbări pe faleză", pe cunoscuta și fantastica faleză unde, avea să scrie poetul, „se plimbau și bortoșii mei părinți / în hainele lor solide / și de o parte și de alta a buzunarelor păzea cîte un sălbatic jaguar" în timp ce „dinspre orizontul nemărginit / coborau spre buzunarele părinților mei / nenumărate și fine scări de mătase / pe care vedeam scene stranii „și simultan" o luptă navală avea loc în larg", acea imagine a părinților care „bortoși și calmi ca o clădire sub bătaia lunii" „mîngîiau din cînd în cînd capetele jaguarilor puternici / și se plimbau înduioșați amintindu-și viața lor comună (comunală) pe faleza răcoroasă" imagine de obtuză certitudine, de rapacitate senină și sensibilitate gregară, să fi imprimat poeziei lui Virgil Teodorescu o direcție virulent și somptuos contestatară. În orice caz, pentru tînărul care constata frustrat și parcă hăituit „la vîrsta mea am aparența unui vagabond bătrîn umblînd după sîrg / sunt cineva sau ceva cu noțile încercuite (...) la vîrsta mea am aparența unui cal orb" (**Ca un vinovat m-am retras**, 1932) filmul continuu proiectat al „atîtor domni trecînd pe faleză cu țigara în gură / puși la punct în ceea ce privește urcarea și scăderea acțiunilor" (**Blana de ris, Sentinela aerului**, 1972) a fost fundamental expresiv, a adîncit în relief imaginea unei lumi de „oameni practici" (**Cît vezi cu ochii**, 1932) cu jivine de pradă vizibile sau nu, dar prezente, păzindu-le valorile palpabile, nevoita lui, neîncetată, vizionare a declanșat viziunea unui sistem de non-valori achizitive și a determinat alegerea unui „nu" poetic, politic, total, exploziv, fastuos.

Poezia de început a lui Virgil Teodorescu exprimă o mare vitalitate frustrată compensîndu-se în frenezia luxuriantă a imaginii, o proiecție justițiară, — agresiune somptuoasă și parodică în planul imaginarului, exploziile imagistice neantizează non-valorile, pragmatismului i se opune practica disponibilității și eficiența fantastă — o autenticitate vulnerată, juvenilă și solară căutînd a se eliberа sublimat în viziuni dinamice.

Fastul este al imaginii, al cortegiului scăpărător de imagini contradictorii. Mai exact, ne putem referi, în poezia lui Virgil Teodorescu, la dinamismul fastuos al succesiunii de imagini opuse. Somptuozitatea aparține viziunii structurate din imagini eterogene a căror potrivire abruptă iradiază. Opulența dinamică a poeziei lui Virgil Teodorescu, afirmă și valorifică inepuizabilul tezaur de realități al lumii, descoperind valențele ascunse ale imaginii pentru imaginea contrară sau nepereche, concretizîndu-le virtualitățile de structurare în raporturi nebănuite și revelante, potențînd astfel materia realului. Esențial în acest lirism care-și propune să exploreze limitele realului, de la investigarea spațiului străbătut vertiginos pe toate meridianele și paralelele, pînă la expediția în geografia cotidiană, familiară, de la realitatea obiectivă, în genere, pînă la realitatea interioară, efectuînd o acțiune de pionierat poetic în tărîmurile lăuntrice, scufundate în întuneric dincolo de granița lucidă a conștiinței, extrăgînd minereurile adînci și prelucrîndu-le, lansîndu-se într-o riscantă rătăcire în largurile visului, dedîndu-se la o piraterie generoasă, bogată în pradă onirică, esențial totuși nu mi se pare numărul multiplicat de obiecte smuls necunoscutului și dăruit, integrat umanului, fundamental îmi pare actul de a stabili raporturi între ele, de a dezvălui și instaura între oglindirile lor raporturi nestiute, uluitoare și necesare. Esențial în această poezie nu este obiectul ci raportul, caracteristică nu este imaginea ci relația, actul poetic constînd tocmai în descoperirea și instaurarea de raporturi nebănuite, necesare și revelatorii între obiecte, între imaginile lor. Creația poetică a lui Virgil Teodorescu nu exprimă talentul hazardului, ea este opera unei mari receptivități active a ochiului, captînd ca o antenă hipersensibilă imaginile fără număr ale lumii, expresia unei priviri dinamice parcurgînd cu viteză vertiginoasă aspectele infinite ale realului ; este manifestarea unei inteligențe imaginative care intuiește raporturile posibile ale obiectelor eterogene și, în funcție de voltajul virtual al acestor relații, le concretizează, determină coliziunea fulgurantă a imaginilor opuse. În poezia lui Virgil Teodorescu hazardul a fost supusul unei noi necesități lirice.

„Se poate numi poet numai acela care deformează cu precizie" afirma el în „**122 de cadavre**". Privirea lirică ajunge la semnificația autentică străbătînd pălrelnica evidentă, pe care o modifică în sensul adevărului necesar, într-o viziune revelatorie. Aceasta este „starea de grație" confirmă astăzi în volumul „Sentinela aerului", „o luptă de ecluze prin care ochiul trece" regenerat și transfigurator „această grație e încă un fel de sprint miraculos / E codul filistin întors pe dos" (**Această grație**). Codul filistin inversat, negat este cifrul poeziei lui Virgil Teodorescu. Poetul a utilizat pentru a exaspera urechea bine sclerozată a filistinului, sunetele percutante rezultate din izbirea imaginilor eterogene, violentîndu-i timpanul inert cu ceea ce înregistra ca stridențe. A imperecheat disparul, a potrivit imaginile opuse, pentru ca prin voltajul coliziunii lor, prin ceea ce părea sensibilității poncife incongruență, să o electrocuteze. Explozii imagistice în lanț au manifestat agresiunea lirică împotriva violenței oficiale, mai mult sau mai puțin aulice, a filistinului instalat cu satisfacție în sistemul lui procustian de certitudini obtuze. Totodată, aceste explozii imagistice în lanț, făcînd să sară în aer despotica formă fosilă și opresiunea poncifului cadaveric, au modificat structura poeziei. În fine, ca să conchidem acest aspect, incendiile izbucnite ritmic din raporturile contradictorii de imagini ale poemelor, au reprezentat semnalele luminoase care comunicau cifrat și simptomatic, criza crepusculară a orînduirii capitaliste.

„Din ce pot să mărturisesc în mod public / E și ora solemnă cînd alerg pe cimp aproape la nivelul mării / E și dragostea mea de moluște și dragostea mea de curenții marini / Cînd lumea e clavirul din coridor pe ale cărui clape zac înghețate moluște / Din ce pot să mărturisesc în mod public / E și oboseala fără margini / Oboseala cît un grajd cu cai de tracțiune / Oboseala care mă înconjoară ca un ocean alb / Aproape o plantă e oboseala / O haita alergînd după apă..." (**Masca de os, v. Blănurile oceanelor**). Construind viziunea societății burgheze dintr-un montaj abrupt de imagini eterogene, prezentînd o aparentă confuzie a valorilor, Virgil Teodorescu introduce în montajul respectiv secvențe bufone, pantomime burlești, corozive, zimbitoare, amărui, tumbe imagistice, menite să răstoarne, prin parodie, evidența incongruentă și să dezvăluie, în adîncul ei, un sistem violent de valori achizitive, de non-valori.

Ca într-un film buf în care candoarea prăpăstioasă a eroului comic face gestul stîngaci, sau rostește cuvîntul adevărat, sau comite actul naiv cu efect de prăpăd pentru decorul somptuos și personanele distinse din jur, pelicula putînd demonstra astfel chipurile reale, răvășite de patimi deloc prezentabile, ale personajelor, în mod analog, poetul inserează în succesiunea fastuoasă a imaginilor, cu un firesc ingenuu dar cîtuși de puțin inocent, și imaginea revelatoare, oprind și învălmășind destășurarea pompoasă, sugerîndu-i alt sens, dezvăluind în învălmășeală non-valoarea ascunsă. „Știu să mă îmbrac și mai frumos / Și atunci sunt destul de frumos ca să mă pot plimba la braț cu o prințesă din occident / Atunci sunt frumos ca o carabină în lumină / ... / Știu să mă îmbrac mai frumos decît orice vitrină / Decît orice mănușe din orice vitrină / ...Știu să mă îmbrac ca un picior de prostituată pe înserat / — Jumătate ca un întreținut jumătate ca un milionar (**Litera obsedantă. Blănurile oceanelor**).

Într-un joc candid și grav, Virgil Teodorescu utilizează clișeul, șablonul dăruindu-i o încărcătură paradoxală, care-l anihilează, sau folosește canonul înzestrîndu-l cu o substanță lirică iradiantă care-l depășește, negîndu-l (**122 de cadavre**). Sau, cel mai adesea, utilizează expresia stereotipă, mașinală, cu o naivitate jucată și rafinată, și, cu o inocență perfidă, simulînd respectarea convenției, situează clișeul ca obstacol mecanic, bufon în calea imaginilor dinamice, obținînd astfel efecte parodice, burlești. Brațele femeii întoarse din visul „pe unde rătăcesc în serile ploioase" îi apar ca „somnolențele umărului" ...„frații Grahi înconjurați de admirația unanimă / o evaziune fiscală bîntuind ca un taifun" (**Ceea ce atingi. Butelia de Leyda**).

Există în poezia lui Virgil Teodorescu o grandilocvență vizionară a luxurianței de imagini, care proliferează cu viteza fascinantă a vegetației ecuatoriale, izbucnite din natura lui lirică fundamental vitală și stenică, hrănite de o fantezie tumultoasă, — și simultan, integrată organic, o antiretorică a pastișei, parodiei, polemică și fantastă.

Din ceea ce putea „mărturisi în mod public" atunci, poetul, a fost transpus, figurat, o sinceritate căreia i se pusese căluș, vorbea limbajul hiperbolic al imaginilor în coliziune, o autenticitate solară, frustrată, regăsindu-se pe sine însăși în vis, cu orori și dorințe, își exprima liric, încifrate în marile simboluri ale viziunilor onirice, nădejdile și răzbunatele spaime ; în sfîrșit, se mărturisea în travesti, din discreție insceninîdu-și bufon intimitatea, dezvăluia penibilul unei tinereți umilite numai drapat, în prealabil, în peticele somptuoase ale unui costum de arlechin, confesiune pudică, extravagantă și cocasă, spusă cu un zîmbet juvenil și vulnerat, în timp ce jongla cu sensurile cuvintelor și focurile de artificii imagistice (**Basorelief**. 1932. **Uși sluțite** 1932).

Portretul artistului matur se reflectă în poemele „Sentinelei aerului" : ele reverberează puterea meșterului strălucind la akmé cu marea simplitate și grație a plenitudinii. Imaginile fără număr pe care juvenila privire lirică le dezvăluise, explorînd în dinamica ei vertiginoasă limitele realului, și care aveau tumultuoasa ingenuitate, vehemența insolită, incandescența străbaterii spațiilor lăuntrice și lumii exterioare, vin acum, la un semn imperceptibil al maturității, poate o nevăzută clipire din ochi, stăpînite, iradiind concis lumina lor interioară, manifestînd, cu un calm precis, o vigoare delicată, intensa lor încărcătură expresivă. Anterior, poetul potența extensiv încărcătura expresivă a imaginii, actualmente o valorifică intensiv.

WOLFGANG PAALEN

De fapt, imaginile captate de ochiul tînăr, cu pupila receptiv dilatată la aspectele lumii, absorbite de puterea centripetă a privirii, au fost integrate structurii înseși a ființei, iar acum exprimă interioritatea matură a lui Virgil Teodorescu, firesc, cu o plenitudine simplă, cu liniștea autenticității puternice, construind fără efort viziunea sa asupra realului. Ascultînd glasul bonom și ingenuu al personajului „Sentinelei" care povestește firesc întîmplări cu un copac intors din călătorie în căutarea arborelui genealogic (**Cu cele mai alese sentimente**) văzîndu-i abia schițatul, delicat ambiguul zîmbet în monologarea propriilor pățanii „**De la un capăt la altul**", relatînd încercările lui mereu dureroase, adeș riscante cu o candidă jovialitate, prezentîndu-ne la un mod strict informativ și năstrușnic trecerea printre „**Rîndurile strînse**", „**Ne spunem**", pînă la „**Blana de ris**", auzind istorisirea discretă a mirabilei lui întîlniri, în tren, cu un halterofil celebru dar izgonit de părinți (**Care mai de care**), am putea presupune firea încîntătorului ipochimen. După toate posibilitățile, discretul protagonist al poemelor, fire aleasă, este desigur blajin, bonom, cuviincios, poate chiar timid, probabil cumva nituc, vag distrat, oarecum naiv, de aceea ușor excentric, familiar cu delicatețe, ceremonios, neprotocolar ; încurcînd lucrurile cu făpturile, banalul cu miraculosul, fauna cu flora, evidențele cu sensurile, adunînd, absolut nearitmetic, prezentul cu amintirile, concretul cu noțiunea, calendarul burghez cu o catapeteasmă putredă, și mai ales, certitudinile cu visul, consecvența cu principiile și culoarea roșie, într-un total necesar și fantastic. Sfios, evitînd de a se face remarcat, de „a ieși în evidență, profund jenat de încurcătura cu obiecte, cuvinte, persoane comisă din distracție și care-l dă în spectacol, personajul recurge, pentru a o repara, în grabă, din discreție, pentru a trece neobservat, la miracol. De nevoie, însuflețește rapid obiectul cel fără de animă plasat, din nebăgare în seamă, printre cele animate, sau dimpotrivă, metamorfozează grabnic vietatea rătăcită printre neînsuflețite, — în lucru. Protagonistul liric utilizează pentru a metamorfoza și însufleți știința lui vrăjitorească, din necesitate și discreție, dar și cu voința ca din încurcătura de lucruri, locațiuni și făpturi să nu rămînă exclusiv vorbe, calpe în savoarea, banalitatea sau insolitul lor, ci să se reveleze prin cuvinte semnificativ structurate într-un cosmos concis de imagini adevărul necesar al realității. Personajul din volumul „Sentinela aerului" are o privire candidă într-adevăr, dar dăruită fiind de autor, de Virgil Teodorescu, o candoare care știe. O ingenuitate care-și amîntește, recunoaște, descoperă și proiectează. Încîntătorul protagonist, ușor distrat, jovial cu o nuanță extravagantă, are privirea de o claritate intransigentă a lui Virgil Teodorescu, ochiul inflexibil îndreptat, prin har și disciplină interioară, asupra mobilității realului, pupila menținută la o maximă receptivitate, într-o continuă investigare și evaluare, la dinamica realității. Privire adîncită de memorie, fertilizată de aduceri aminte ca de aluviuni fecunde ale fluxului duratei, dar neînnămolită de ele, ci cu o claritate intensificată, decantată de sedimentele timpului. Atunci cînd se întoarce spre trecut, privirea lui Virgil Teodorescu nu încremenește, ca în cunoscuta poveste, dimpotrivă, trecutul îi dinamizează viziunea. De ce ? Deoarece memoria lui Virgil Teodorescu este inoxidabilă de acizii duratei, păstrînd trecutul nemodificat de distanța în timp, sensul lui acut dureros neatenuat de pulberea nici unei clepsidre, memorie anostalgică, fidelă sieși, ființei-vulnerate de altădată, principiilor ei. Protagonistul ingenuu, distrat și jovial din „Sentinela" își privește probabil adesea fotografiile de tinerețe, albumul frustrării juvenile compensate în vis și poezie ; autoportretele rănite și zîmbitoare, traumatic imprimate în retina, ființa și lirica lui, se reflectă mereu, cu aceeași vulnerată expresie, nepălită de vreme, cu oglindiri repetate, în ochiul lui uituc și mai ales statornic.

Filmul trecutului realizat de Virgil Teodorescu are pentru el o actualitate afectivă continuă, îi revede neîncetat pelicula intactă, străzile, semnificațiile, culorile, exploatarea și lupta, îl reproiectează pentru noi pe ecranul poemelor, istoria face parte din „memoriile lui personale" (**Memorii personale**) ; putem viziona în „pupila lui" care lupta „în flancul sting al materiei", într-o viziune consecvent comunistă, secvențe de o prezență vivace a trecutului, adevărate, convingătoare cu farmec. În genere, a face consecvența să se exprime cu grație, intransigența prin fantezie, certitudinea cu farmec este darul rar, caracteristic lui Virgil Teodorescu.

Privirea candidă, distrată a personajului din volumul „Sentinela aerului" revelă consecvent adevărul cu o precizie fantastă. Încurcînd lucrurile cu făpturile și vorbele, recurgînd din discreție la miracol, utilizînd puterea lui ocultă de a da duh obiectelor și trup sensurilor, de a metamorfoza animatele și inanimatele, imprimîndu-le un continuu dinamism proteic și semnificativ, protagonistul bonom al poemelor reușește să afirme cu grație prodigioasă intransigența antiburgheză și valorile comuniste mereu ale lui Virgil Teodorescu.

Poetul știe că vorba poate purta mască, obiectul — travesti, persoana — deghizare, o lume reală înscenînd un spectacol carnavalesc din două scopuri : pentru a se ascunde sau pentru a se dezvălui. Masca vorbei poate acoperi impostura sau dezvălui, figurat, sensul adevărului, obiectul travestit se poate constitui ca martor mincinos sau dimpotrivă izbutește, prin raportare la altele, a reconstitui autenticitatea, a mărturisi adevărat. Clișeul impostor, obiectul mincinos, întreaga scenografie tartufiană burgheză cu recuzita ei trucată se sfărîmă, lăsînd să se vadă ascunsele valori achizitive, în montajul consecvent de „lucruri eteroclite" realizat de privirea candidă și fals distrată a protagonistului Sentinelei (**Notiță, Rînduri strînse, De la un capăt la altul, Blana de ris**). Prin ochiul ingenuu și jovial al creaturii sale, personaj creat după spiritul și asemănarea sa, însuflețit de Logosul său, Virgil Teodorescu dezăvăluie scenariul real al societății burgheze și, la o distanță calitativă în timp, liber, departe de ea, rămasă cu certitudine dincolo de limita trecutului, limpezit de aduceri aminte, izbutește să-l proiecteze într-un film de o clarviziune fermecătoare. Verbul lui Virgil Teodorescu este hărăzit cu farmec demiurgic, deoarece poetul are asupra cuvîntului putere plenară, manifestată cu simplitate prodigioasă. Deține știința de a valorifica toate sensurile vorbei, a dobîndit tehnica vrăjitorească de a metamorfoza natura semnificațiilor, reușește printr-un gest să dăruie sensului abstract sau figurat al expresiei trup concret, aspect material, înzestrîndu-l cu mișcare și glas, sau dimpotrivă, prinde accepția concretă a cuvîntului într-un joc arielic, gracil, de sensuri figurate. Extrăgînd dintr-un homonim, ca dintr-o cutie fermecată, o delicată feerie bufă, prin interferența năzdrăvană a sensurilor metamorfozate, prin qui-pro-quo-ul comic de semnificații abstracte întrupate și de accepții concrete diafan dematerializate, Virgil Teodorescu izbutește, cu aceste jocuri semantice discret burlești de inspirate precizii, să sugereze afecte difuze, acute, sau se mărturisește cu distanța afioasă a humorului fantast, apărîndu-și intimitatea și exprimînd-o simultan, spunînd gravitatea existențială prin surîzătoare virtuozitate meșteșească. Din acest punct de vedere micul poem „**Cu cele mai alese sentimente**" este o piesă încîntătoare, nestemată a cărei claritate șefuită iradiază îndelungi sugestii. În opera lui Virgil Teodorescu, pe întreg spațiul de timp care se desfășoară de la tînărul trecut al lirismului pînă la maturitatea lui actuală, marea este o prezență continuă. Statornica dinamică a mării însoțește drumul, dinamizîndu-i demersul spre clarificare a poeziei, ipostazele devenirii poetice apar, concret, simbolic și ascendent, în imaginea polimorfă marină.

În opera lui Virgil Teodorescu nenumărate poeme sunt adevărate porturi la mare, marea ca uvertură vizionară a poemului, sau deschidere finală. Rareori absentă din poezia nesățios însetată de elementul marin, aviditate esențială, structurală, necesară. Marea apare cu necesitate în cuprinsul poemului: fie și fulgerînd într-o unică imagine, răsfrîntă într-un ochi acvatic, pulsînd într-un vers, radioasă mare solară, mare nocturnă cu întunecată strălucire, mare văzută aievea sau în vis, prezență multiplă, dinamică, statornică. Lirismul lui Virgil Teodorescu extrage, absoarbe putere din prezența polimorfă a mării, așa cum Anteu dobîndea vigoare în contact cu pămîntul, dinamica marină îl vitalizează, îl regenerează prin imagini și semnificații. În opera lui Virgil Teodorescu, sensurile multiple ale unui Eros complex și sublimat unesc lirismul cu marea. Identitatea ei în modificare continuă revelă unitatea polimorfă a frumuseții, dinamica frumosului în metamorfoză. Prin vegnica ei mobilitate marea este tărîmul posibilului, spațiul polivalent al primejdiilor și împlinirilor deschizînd tumultuos și alinător orizontul nădejdii, astfel, încît prin perpetua ei neliniște, marea se constituie ca stabil spațiu arhimedic, polar, ca certitudine. Mai mult. Pentru Virgil Teodorescu și poezia lui, terenitatea dinamică a mării sugerează apoi afirmă, într-un crescendo simbolic, dinamismul realului în genere, dinamismul istoric, nădejdea eliberării posibile, certitudinea ei, revoluția, realizarea.

Imaginea marină leagă „Poemul înnoitătorului" din 1935 de cel al „Aruncătorului de bumerang" apărut în 1945, superbe, cu o îndelungă nădejde justițiară. „Acest oraș se sfîrșește cu marea" vers formulat identic în ambele poeme, formulă imagistică alinătoare, deschizînd spațiul făgăduit al mării, al eliberării posibile, și totodată, vestind sfîrșitul nedreptății, profetic răzbunătoare, viziune caracteristică unui lirism conceput atunci ca „un balsam" „ca un blestem". De la marea din poemele „Innoitătorului" și „aruncătorului de bumerang" pînă la „marea noastră" marea care cheamă „nostalgia ivoriului negru" (volumul „Sentinela aerului") se desfășoară drumul ascendent, polarizat de revoluție, al lirismului lui Virgil Teodorescu. Undele mării plenare din volumul „Sentinela aerului" depun trecutul în clare aduceri aminte, oglindesc imaginea poetului matur : candoare care știe, ingenuitate lucidă, exercitată prin disciplină interioară să detecteze automatismul dar și feeria, capacitate simpatetică exprimată cu delicată jovialitate, apropierea de omenesc manifestîndu-se discret prin distanța umorului bonom și grav. În fine, bucuria rafinată a disponibilității mature de „a se copilării" în jocuri creatoare, construite din spontaneități și virtuozități inspirate. Din acest punct de vedere, poemul „Sentinela aerului" care dă titlul volumului reprezintă opera de meșter, sau capodopera, cum se spune, a lui Virgil Teodorescu. Marea continuă a fi un inceput. Realitatea dinamică a mării, imagine a Imaginii, chemă privirea poetului spre imposibilul necesar lirismului autentic, din imersiunea în apele mării, ochiul răsare nou, cu ingenuitatea genezei, regenerînd realul și viziunea lui, într-o creație permanentă. Privirea poetului se înaltă din mare cu o candoare înțeleaptă. Aceasta este „**Nostalgia ivoriului negru**".

WOLFGANG PAALEN

Paul Georgescu

DORINA RĂDULESCU

Nici un pelerin

M-am risipit în multe ospețe
uneori sărace-dintr-un dumicat
alteori bogate de inteligență
gîlgîitoare
Eram cînd bătrîn dînd sfaturi
bune și cuminți
cînd ușuratec disprețuind totul
ca pe nimic.
Iar pelerinii plecau și veneau
veneau și plecau cu temeneli
jurîndu-mi statornicie.
Unde sînt săracii și bogații,
ușuratecii și statornicii mei ?
Nici un pelerin nu se arată
de nici unde...
Doar viscolul îmi bate-n
ușă și așteaptă să-i
deschid.

Desen de EUGEN POPA

O patetică aventură

Adrian Păunescu și-a făcut simțită apariția în lirica ultimului deceniu, într-un moment în care critica literară nu mai era de mult dispusă să se lase surprinsă sau măcar contrariată de ceva „nou" în cîmpul artei. O experiență amplă și complexă a poeziei strict contemporane, plină de numeroase avataruri, la care venise să se adauge recucerirea întregii zone a poeziei interbelice, cu revelația acestei epoci de glorie a lirismului românesc, puseseră pe critici în gardă împotriva noțiunilor de noutate, originalitate, insolit, considerate acum mult mai înțelegător și în același timp mai diferențiat și mai prudent.

Dialogul dintre creație și critică a luat în literatura ultimului deceniu o formă dintre cele mai interesante și, dacă uneori ultima a cedat tonul primei, nu se poate afirma că ea ar fi „încurajat" fără discernămînt orice veleitate de poezie atunci cînd nu simțea pecetea sau măcar semnul originalității. Dar poate mai mult decît orice, critica încuraja efortul, adîncirea, travaliul inteligent și lucid. Adrian Păunescu a produs, de aceea, o anumită contrarietate tocmai prin ceea ce în poezia sa însemna o nepăsare față de aceste teritorii ale liricii de curînd cucerite. Într-adevăr, în jurul lui s-au făcut auzite cîteva noțiuni, inconjurate de unele ecouri mai curînd peiorative : simplitate, lirism declarativ, retorică, expresie directă. Noțiuni care se întîmplau să fie numai prea uzate nu și compromise definitiv în ochii oamenilor de gust și excluse din arsenalul posibilităților poetice. Nu trebuie deci să negăm aceste constatări, de multe ori foarte îndreptățite ci doar să le adîncim sensul.

Într-adevăr, poezia lui Adrian Păunescu e simplă, aparent la înțelegerea oricui — de unde s-ar putea spune că nu ridică problema de interpretare atît de plăcuta criticilor care nu vor să se rezume la simpla înregistrare admirativă a unei noi voci lirice. Dar simplitatea aceasta se asociază în mod curios cu expresia unui suflet, sfîșiat lăuntric și căutîndu-se pe sine așa cum versurile exemplare Singurătatea finală *din volumul* Fîntîna somnambulă *(ca să nu mai pomenim de întreg poemul ce dă titlul culegerii de mai sus) o dovedesc. Adrian Păunescu e un poet de mari tensiuni interioare, exprimate e drept cu multe cuvinte mari, obișnuite altor scopuri, ceea ce i-a atras acuzația de retorism și de facilitate, noțiuni care tocmai ele ar trebui supuse revizuirii. Un alt tip de obscuritate decît acela propus în mod deliberat întîlnim la poetul nostru aparent atît de dispus la mărturisiri, și elucidarea sau semnalarea ei ar trebui să angajeze mai intens forțele criticii decît a făcut-o pînă acum. L-am asemui în această privință cu Dimitrie Stelaru, din generația lirică anterioară, lăsînd de o parte multele motive care-i despart, dar oferind ca și acela o tensiune primordială care se trădează prin aceleași forme „deschise" și uneori prin evidența disprețuire a unui anume gust pentru lirismul socotit și rece.*

Poezia lui Adrian Păunescu rămîne, în ciuda propensiunii ei impetuoase spre toate aspectele lumii și vieții, o patetică aventură a eului, o poezie vizibil centrată spre propriile trăiri ale autorului, plină de un personalism acut. De aici urmează că și atunci cînd pare a se depărta de sine Adrian Păunescu nu cade în acea regretabilă disponibilitate a poeților care tratează „teme" lirice de a-și pierde în primul rînd identitatea, atunci cînd „cîntă" cîte ceva. Aici ni se pare că trebuie să căutăm semnul sub care stă întreaga culegere Istoria unei secunde, *hărăzită prin toate elementele ce o alcătuiesc unei largi popularități, chiar dacă am simțit unele rezerve ale criticii la apariția și primirea ei. Trecînd mai hotărît pe teritoriul poeziei patriotice și sociale, Adrian Păunescu nu a schimbat un domeniu ci a operat numai o lărgire a lui, fără ca aceasta să lase impresia unei abateri sau a unei modificări de stil. Nu e vorba numai de faptul că în această culegere există nenumărate piese care și-ar putea afla perfect locul în oricare din volumele anterioare (și ne gîndim în specie la* Vis, *la* Neant practicabil, *la* Punct fix, *la* Caricatura unei dureri *și la* atitea altele) *dar și de acela că toate piesele par zmulse, cu aceleași chinuri și aceeași violență, din aceeași zonă originară din care s-au desprins și celelalte.*

Poezia patriotică a lui Adrian Păunescu are ca punct de plecare aceeași agitație a unui suflet care-și caută definiția la scara realității, a trecutului și a prezentului, prin interogații, prin nedumeriri, prin apeluri. Patria sau realitatea socială intră într-un registru afectiv enorm, în a cărui învălmășeală se fac auzite nu numai strigate de triumf și ode ca la atîți alți poeți, dar și lamente și chemări, care-i potențează nu o dată hiperbolic discursul liric.

Mai mult decît în celelalte volume, în Istoria unei secunde, *retorica lui Adrian Păunescu se arată a fi o formă a nestăpînirii și a unei ingenuități violente, excesive. Căci acest poet, deloc egotist, cum s-ar crede la prima vedere, caută realitatea, o provoacă, nu o invocă și nu o contemplă. Cu toate marile sale gesturi imperative, nu asistăm la o „cucerire" a lumii, ci la o punere ai ei într-o ecuație, în care unul din termeni este sufletul său nedomolit și patetic.*

Desigur că există în Istoria unei secunde *poezii oarecum detașabile, autonome, închizînd desăvîrșit o viață proprie — și ne gîndim în primul rînd la tripticul închinat unui mare patriot* (Nicolae Bălcescu, la gurile Dunării, Stafia lui Bălcescu, Mormîntul lui Bălcescu) *dar mai cu seamă la* Da, *mai avem, despre care credem că și-a configurat de pe acum un destin de piesă antologică. Dar socotim că adevărata și semnificația poezia lui Adrian Păunescu din acest volum și-o cîștigă atunci cînd încercăm s-o privim (ceea ce nu e de loc ușor, dat fiind și faptul că în cruda marei lui abundențe publicistice el e departe de a se lăsa dezvăluit în întregime) ca o lucrare de totalitate.*

Se poate observa limpede că în ultima sa culegere, Adrian Păunescu reface unele etape ale poeziei patriotice mai vechi și adună ecouri ale acesteia sau intră în interferență și în concurență cu ele. Dacă o analiză insistentă a acestui aspect ar descoperi și elemente în dezavantajul ei, faptul credem că nu are o prea mare importanță : lucrînd într-un continuu clocot și dînd versurilor sale forma unor izbucniri de exasperare e oarecum firească nepăsarea față de originalitatea lucid cucerită. Lirismul lui Adrian Păunescu trebuie căutat într-o mare încleștare dramatică în care e și altceva decît el și nici nu se poate altfel.

Originalitatea ultimului său volum va ieși în evidență și mai bine în clipa în care vom avea posibilitatea să observăm că Istoria unei secunde *a confirmat o atitudine față de realitate, a impus un stil.*

Alexandru George

DUMITRU BĂLĂEȚ

Acolo sus, nouri

Acele sus, nouri
luminați din adînc
prin oglinzi și catarge și turnuri
în privirile ochilor mei.

Ca și cum ar fi smuls din pieptul meu
toate acelea mi-s dragi
și le-aș fi dat drumul în lume
mai presus de mine plutind
acolo departe
în albastre neliniști.

Albe catarge și turnuri, o, voi
luminați din adînc
acolo, sus nouri.

Cu fața

Capului de umărul meu
cu mîinile amîndouă se ține,
în fața mea viscolul crește.

Nu e nimic, îi spun,
mai e puțin și ajungem acasă
acolo e lumina, căldura
și toți cei ce pe tine te-așteaptă.

Apoi voi ieși liniștit
și voi porni mai departe
cu fața în vuietul greu
al timpului.

Podul

Inginerul dormea într-o cameră
de formule
scrise în toate direcțiile cu negru pe
pereții albi
deasupra în tavan se aprindea așa din
cînd în cînd
ca o stea mai strălucitoare dintr-o
constelație neștiută
și atunci sărea repede din pat
să-i scrie razele negre pe pereții albi cum
se bifurcă
în zborul său cîndat peste ape
pînă cînd cădea iarăș istovit de larma zilei
în somnul lui iluminat pe dinăuntru de
formule.
Și oamenii îl auzeau uneori bombănind
ca dintr-un butoi scufundat în albiile
fluviului
altfel era bălai tare de treabă
și bea cu ei la cîrciuma din apropiere
și-i plăcea să rîdă cu gura pînă la urechi
de cîte-o vorbă de pe acolo
și cînd nici nu gîndeai îl vedeai ridicîndu-se
val-vîrtej că e așteptat de cineva nu știu
unde
și cei care-l întîlneau în drum salutîndu-l
îl auzeau din nou bolmojind vorbele
neînțelese
și el cădea din nou în somn în camera lui
de formule
și cînd a plecat ultima oară
din cîrciuma aceea sfrijită de peste fluviu
a uitat din grabă parcă în urma lui un
albatros
cu aripile întinse din mal în mal
și cu privirile căutîndu-l de-a lungul
apelor
către mare.

TEATRU

Indienii

Eroul piesei lui **Arthur Kopit**, **Buffalo Bill și indienii**, a cărei premieră a avut loc recent pe scena Teatrului de Comedie, este faimosul cap de afiș al mitologiei unui Far-West decorativ, dinamizat de cavalcadele cascadorilor, sentimentalizat de languroase romanțe și ornat de costumația pitorească a pieilor roșii. Fiind o marfă a cărei desfacere a mers rapid, găsindu-și imediat debușeuri pe întreg mapamondul, westernul a cucerit cu impetuozitatea unui dumping un loc considerabil în industria bunurilor artistice de larg consum, conservîndu-se pînă în zilele noastre ca o tradiție a clișeului romanțios, a platitudinii conformiste și a lipsei de imaginație.

Pamfletul lui Arthur Kopit nu vizează numai un singur punct de atac; implicațiile lui satirice au o mai largă cuprindere și un substrat mult mai grav și mai profund, punînd în discuție toate acele falsuri și mistificări care, prin intermediul unor mituri standardizate și cu ajutorul mascaradelor înjghebate de ingeniozitatea antreprenorilor de distracții, au ajuns să creeze curente eronate de opinie, să denatureze noțiunea de eroism, de echitate cavalerească, de dreptate socială, de misiune civilizatorie și de progres și să altereze însuși adevărul istoric.

Folosind un decupaj revuistic, cu scheciuri satirice, cozerii în fața cortinei, aparteuri cu publicul și chiar și cu numere de atracție, dar animată de spiritul polemic al unui Bertold Brecht (din **Sfînta Ioana a Abatoarelor**, bunăoară) piesa lui Kopit, în care hiperbola derizorie a legendelor de duzină alternează cu nuditatea unui dezolant adevăr, înlătură din cînd în cînd sclipitoarele draperii de circ, dezgolind fundalul pe care se profilează tragicul destin și chipurile supte de mizerie ale indienilor.

Regizorul **Lucian Giurchescu** a ținut să dea o cît mai mare strălucire și efervescență spectacolului, mobilizînd scena cu nenumărate detalii, prea multe chiar uneori, fără a neglija totuși latura incriminatoare și protestatară, suficient de bine reliefată. Cei patru zeloși comperi — **Gheorghe Șimonca**, **George Mihăiță**, **Dumitru Chesa** și **Florin Tănase**, cu o mențiune specială pentru primii doi — n-au stat o clipă locului, făcînd tot felul de năzbîtii și ghidușii și amenințînd să dărîme nu numai decorurile, dar să surpe și scena; grupul de dansatoare a evoluat, exotic și voluptos, ca la barul Continental (le felicităm, cu toate că programul nu menționează decît numele coregrafei **Adriana Dumitrescu**); scheciul cu aristocratele [illegible] venit într-o expediție de agrement la vînătoare de indieni, excelent jucat de **Constantin [illegible]** a fost de un comic suculent și foarte [illegible] portretul președintelui de odinioară, schițat cu o ironie subțire de **Mircea Șeptilici** a adăugat o nouă compoziție la seria celor cu care acest talentat actor și-a propus să îmbogățească galeria memorială a Teatrului de Comedie. Cu atît mai mult ne-a surprins scena reprezentației organizate de Buntline — de două ori teatru în teatru — care ni s-a părut dezlînată și fără haz.

Dan Nemțeanu și-a risipit cu largețe fantezia în cele aproape optzeci de costume de o mare diversitate, făcînd să apară și mai impresionant contrastul dintre mirobolanta garderobă de teatru și îmbrăcămintea săracă, în culori [illegible], dar și terne, ce alcătuiau o frămîntată armonie cromatică (ca în tablourile lui David Teniers) a indienilor. Iar decorul ce oferea variate niveluri de joc interpreților a evocat poezia desuetă și tristă a circului.

Fercheș și plin de prestanță cu barbișon și plete blonde, cizme cu carîmb înalt și o elegantă jachetă, **Mircea Albulescu** a avut în schimb un rol ingrat: cînd nu conversa în particular cu publicul, destul de discret ca să nu audă decît urechile din imediata apropiere, era un tribun descumpănit și jenat sau se retrăgea într-un colț ca un simplu figurant. Și-a luat însă revanșa în final printr-o fierbinte și vibrantă elocință.

Silviu Stănculescu șters și convențional. Mai curînd haiduc autohton decît cow-boy, **[illegible] Pellea** a fost un simpatic, franc și viguros Hickok. **Valentin Plătăreanu** a modelat [illegible] un personaj eminamente ridicol și, chiar dacă s-a [illegible] efectul, a prins just unele trăsături și a dat dovadă de o neobosită vivacitate.

Traducerea lui **Radu Nichita** [illegible]. Nu trebuie uitat nici [illegible] comentariu muzical al lui **Mircea Ciornea**.

Ovidiu Constantinescu

ARTE

ARTE PLASTICE

Bob Bulgaru

Nu putem să ce-a [illegible] devenit Bob Bulgaru. Nu putem să cu siguranță. [illegible]

[illegible]

În preocupările lui Bob Bulgaru, portretele de copii ocupă un loc privilegiat, este domeniul în care artistul a găsit de cuviință să insiste cel mai mult. Fenomen neîntîmplător dacă ne gîndim la dubla așezare, a informului, a infantilismului paradisiac pe de o parte, a regretului a retragerii timpurii către ființa aurorală, pe de altă parte, tărîmuri [illegible] de tangențiate, gemene pentru artistul prins de senectute. Chipurile copiilor lui Bob Bulgaru nu au dulceața celor pictați de Tonitza, nici robustețea latentă, ușor adormită a celor schițați, la începuturile sale, de Brâncuși. În materialitatea lor fulgurantă, evanescentă, o sagacitate precoce, intensă, primejdioasă chiar uneori, se instalează cu drepturi depline. Nu atît nedumerirea cît aerul de înțelegere, pornit dintr-un invizibil punct de fascinație exterioară și întors [illegible], fără împotrivire răsfățată, adîncă meditație, în nucleul primordial de viață, se tulbură în privirea totuși candidă a acestor emisari ai inocenței eterne. Istoric vorbind, în contextul picturii noastre naționale, dacă nu ne-ar fi lăsat decît aceste portrete, Bob Bulgaru tot ar fi un mare și dăruit artist, comparabil cu toți acei iluștri colegi față de care timpul s-a purtat cu mult mai îngăduitor.

Grigore Hagiu

ALECHINSKY - [illegible]

Sala Apollo – martie 1973

Expoziție unitară prin conceptul comun despre lume, personalizată prin temperament și mijloace de exprimare.

Înțelegerea lucrărilor expuse refuză canoanele clasice de judecată și clasificare. Noi criterii se impun. Expozanții propun vizitatorului un nou tip de codificare, un dialog și o participare neîngrădite afectiv și intelectual. Emoția-șoc, puțin durabilă, face loc meditației intelectuale care dăinuie și după ștergerea imaginii vizuale. Lucrările expuse, dincolo de individualitatea lor, creează o stare de tensiune ce reflectă trepidația, uneori ironică și inutilă a contemplării. Comunicarea cotidiană pe planul ideilor, socot că este caracterul definitoriu al mesajului; comunicare directă fără inițiere prealabilă. Lucrările nu se citesc, se comentează. Concluziile pot fi diferite. Mijloacele folosite scurtcircuitează contemplarea senzorială.

Monica Damian-Scurtu ne invită, la prima impresie, folosind sfere și tuburi de sticlă, să participăm la desfășurarea unei fantezii nelimitate. Aceste două elemente, tub și sferă, poartă în ele potențialul a n posibilități de grupare, fiecare ansamblu constituind un element decorativ. Respectarea riguroasă a distanțelor și dimensiunilor modulilor ne atrage atenția că fantezia este matematizată. Gruparea ritmică a ansamblurilor atîrnînd de tavan sau sprijinite de perete în contrast cu relativa neorînduială a sferelor transpersate de tuburi dispuse pe podiumul spațiului de expoziție creează o stare de nedumerire amuzată, amplificată încă de reflectarea deformată a obiectelor pe suprafețele iregulare, lucioase, dispuse lateral. „O viziune" își intitulează autoarea ansamblul. —Infirmitățile mele informative mă împiedică să înțeleg „viziunea" totului nu și a grupărilor. Două tuburi ondulate dispuse orizontal încadrînd între ele 3 sfere străpunse de un tub drept, deasemenea orizontal, toate așezate în fața unui perete, sau tuburi rectilinii ori ușor curbate suspendate oblic la oarecare distanță de perete, ori sfere transpersate de tuburi ondulate și curbate prinse de pereți, comunică nu numai prin proporțiile găsite ci și prin evocarea unor imagini mai vechi. Prima grupare trimite la icoana, portetul de familie, blidul decorativ, încadrat de năframă. Tuburile oblice amintesc de tuburile de metal sau bambus de lungimi și diametre diferite, așezate sub streașina casei pentru a capta vîntul și al transforma în sonorități eoliene. Semnificația tradițională se pierde, decorativul și poate și altceva, rămîn. Monica Damian-Scurtu renunță voit la valoarea intrinsecă a obiectului. Gruparea — idee și fantezie controlată — îi este preocuparea dominantă. „O viziune" este în primul rînd rodul unui exercițiu mintal complementar gestului de rutină cotidian. „Obiecte inutile", exerciții utile.

Teodora Moisescu-Stendl, „19 desene fără titlu", de fapt compoziții în alb-negru sau compoziții marcate de culoare. Fiecare compoziție din cele „19 desene fără titlu" își are statornicită semnificația ei; toate îndepărtîndu-se de realul ontic, se abandonează în ideea plăsmuirii plastice. Rigoare în orînduirea paginii, disonantă grafism-culoare. O excepție: compoziția nr. 13, dacă începem numărătoarea de la stînga, unde organizarea suprafeței, armonia de culoare — zonele verticale roșu și auriu — sînt măestrit conjugate cu reprezentările grafice — conferind ansamblului un lirism ce domolește asprimea mesajului intelectual. În spațiul mic al paginei, lăsînd de o parte grupul cailor, solid construit într-o concepție quasi clasică, aproape în fiecare compoziție se suprapun trunchiat ca într-o privire panoramică, imagini eteroclite ce se decantează și semnifică numai în ariile de convergență corticale ale privitorului. Lucrările Teodorei Moisescu-Stendl, elimină contemplația, incită la meditație și discuție.

Ion Stendl prezintă 12 lucrări, serigrafie și xilogravură. Imaginile violentează, grafismul reproduce, întreg sau fragmentar, nu interpretează. Artistul organizează evenimentul. Nararea informațiilor e succintă și contrastantă. „Alegorie" — serigrafie — poartă amprenta numărului — și alte lucrări stau sub semnul numărului ca și cînd artistul simte nevoia de a ne aminti continuu că trăim într-un deceniu al ordinei matematice. „Peisaj" — serigrafie — pune în contrast idealul durabilității — 2 grupări de statui identice — și precarul clipei — un cimitir de vehicole. Aceeași dramă omenească și prilej asemănător de meditație îl constituie și „Plimbare de duminecă". Circulația pe șosea este blocată de un automobil însingerat. În stînga o coloană de vehicole caută să-și facă loc, în dreapta, neorînduiala altei coloane face înțelesul voit ambiguu — drum înainte sau cimitir? Copaci înalți și subțiri străjuiesc indiferent șoseaua. Nu-i figurat nici un om și drama este exclusiv umană.

În „Mica publicitate" aglomerarea imaginilor — prefigurează teama de spațiul — gol. Artistul consemnează ironic exagerarea — punte între realitate și dorință.

Beneficiar imediat al fotomontajului și fotocolajului, Ion Stendl ajunge în unele lucrări la o reală forță de sinteză și exprimare personală. Antinomie I, Antinomie II, Planeta, o [illegible]. La „Planeta" xilogravură — interesul este strict plastic. Suprafețele curbe și liniile drepte ingenios construite sînt îndelung reținute fără ca meditația să fie precedată de emoția-șoc.

O expoziție unitară, o expoziție a timpului prezent, o expoziție a mesajului intelectual.

Virgil Chivu

ARTE

FILM

Înmormîntarea clovnului

Nimic mai înșelător decît acest fals reportaj pe care Fellini îl pune în fața ochilor noștri după marile demonstrații artistice care-i făcuseră faima. Din primele secvențe, artistul pare pregătit să ne uimească, să ne zdruncine încrederea în film prin cumințenia cu care aglomerează detalii descriptive ce par întîmplătoare, eliberate de orice dramaturgie, emancipate de orice lege a montajului. Subiectul pare să se încropească de la sine, în viteza carului de reportaj, excursul sufletesc are o singură dimensiune. Echipa de filmare se încropește pe loc, scenariul este pregătit pe față, secretara bate la mașină pagină după pagină, colaboratorii și eroii sînt căutați prin colțuri de țară, cu îndărătnicie reporterească. Treptat, într-un crescendo amăgitor, filmul devine reconstituire, știință, elegie și din nou reportaj; dar, brusc, lipsa de metodă se dovedește a fi tocmai metoda, într-una din acele sublime ambiguități care ascund scepticismul artistului față de arta sa. Explozia de sensuri se declanșează foarte aproape de final cînd, după ce ne convinsese suficient de ceea ce voia să ne arate, magicianul aruncă asupra întregii sale demonstrații o mantie alegorică înstelată de sugestii. Parcursesem copilăria artistului, acel Rimini, fabulos prin amintirea și uitarea sa, din „I Vitelloni" văzusem maidanul de la margine de oraș unde băiețașul cu beretă găsea, ridicîndu-se într-o noapte, cupola de pînză a circului; îi descoperisem pe veteranii circului, înfundați acum în case de bătrînețe sau în case cu canari; încercasem să descifrăm, în apartamentul soților Etaix-Fratellini, rîsul defunct al clovnilor imprimați pe peliculă cu jumătate de secol în urmă; și, iată, în ordinea aceleiași zadarnice investigații arheologice, aflăm dintr-odată de existența unui documentar pe care Tristan Remy, „cel mai mare istoric al circului", îl semnalase în depozitele de celuloid ai ORTF-ului. Funcționara obtuză îi derulează lui „Monsieur Bellini" flacăra pîlpîitoare ce urma să demonstreze arta lui Rhum, „cel mai mare clovn alb": clovnul ce murise sărac și tînăr, clovnul îndrăgostit care își improviza gagurile în memoria escurilor amoroase.

Dar flacăra se consumă în cîteva zeci de secunde, înainte de a ne putea obișnui cu existența ei, și din clovnul îndrăgostit rămîne lumina speriată a cîtorva pantomime. „S-a terminat"? întreabă regizorul investigator. Și, peste acel sec „Evidemment" cu care birocrația franceză sigilează cariera sfîșiată a clovnului, regizorul aruncă sinteza justifiantă a înțelesurilor sale. Este momentul-cheie, asistăm la una din cele mai spectaculoase răsturnări. Reporterul uimit și parcă puțin [illegible] de pînă atunci tolerantul [illegible] imprevizibilul Fellini. El organizează (este prima secvență cu adevărat „regizată" a filmului) o înmormîntare a Clovnului și, prin fața ochilor noștri uimiți, el face să defileze de acum încolo cu trăsăturile umflate ale artei defuncte, ci înșiși Arta, însăși, pentru o clipă de prilejul propriei dispariții. În decorul funambulesc al arenei, Fellini face să se reconstituie întreaga lui biografie spirituală. El preferă să se regăsească (pare să ne spună) nu în lamento-ul fragmentar, sortit pieirii prin înșiși nehotărîrea și incompletitudinea sa, ci în gestul transant artistic, chiar dacă acesta moare, la rîndu-i, în chiar momentul emiterii. Înmormîntarea clovnului nu este numai omagiul adus unei arte dispărute, ci este interogația asupra rostului unei arte [illegible] care [illegible] ne va fi niciodată sigură, ea însăși, de propria perenitate.

Procesul la care ne face părtași Fellini se revarsă acum implacabil asupra întregului film. Adresele sînt acum simple, sumare, ușor de identificat. Peste defilarea cortegiului mortuar, peste spatele [illegible] al clovnilor care întruchipează cai funebri peste vocea sacerdotului ce rostește un panegiric compus doar din sfere [illegible], peste înșelătoarele sunete ale fanfarei, în care salutul și marșul se confundă [illegible], peste toată această scenografie nebunească, în care năsurile umflate și lacrimile false se [illegible] [illegible] iată acum lumea artistului, acel Rimini simbolic, dar real, [illegible]. Și, dacă o să ne întrebăm cum știe să treacă Fellini [illegible] acestei punți [illegible], vom găsi răspunsul în bărbăția cu care înțelege să-și stăpînească durerea în fața atîtor concluzii ce i-ar fi stat la îndemînă.

Romulus Rusan

PRETEXTE

Pantomima

Pangloss a rîgnit rîs de [illegible]

[illegible]

Amfion

Armando Nocentini

Acest om aparține Florenței. Nu mi-l pot imagina în altă parte. Se desprinde din umbra Domului și Baptisteriului — cu aparentă calmă și indiferent — în gîndurile sale traversează străzile orașului lui în care își găsește mereu [illegible] copilăriei așteptîndu-l, [illegible]

[illegible]

Mihu Vulcănescu

SPORT

Între fotbal și tenis

Așteptată cu nerăbdare de întreaga suflare fotbalistică din țară, returul diviziei naționale a început din păcate în condiții atmosferice grele.

Etapa inaugurală, fără să fie marcată de surprize de proporții, a adus o schimbare importantă, și anume cea a liderului. Steaua a capotat cînd îi era lumea mai dragă, la Tg. Mureș și de lucrul acesta au profitat: dinamoviștii bucureșteni învingători duminică cu 3—1 în fața echipei antrenată de Ilie Oană. Meciul a fost plăcut, cu faze rapide și frumoase, create în mare măsură de acest neobosit cărăuș care este Radu Nunweiller. El a dominat mijlocul terenului de o manieră ce-l anunță din nou drept un posibil component al echipei reprezentative. În față, Dumitrache a fost un pericol permanent pentru decanul de vîrstă al portarilor noștri, Mihai Ionescu.

După cum m-au informat statisticienii, în această primă etapă s-a realizat un record — cel al eficacității. Sau, am mai adăuga noi, al vulnerabilității. Scoruri mari, unele chiar astronomice. Am putea spune că a fost o foame cumplită de goluri [illegible] pe înaintași cît (mai ales) și pe cei aflați în spatele frontului, pe apărători.

Cap de listă bine-înțeles, giuleștenii, cum le stă lor mai bine. Pe stadionul Republicii din Capitală, întîlnirea de tenis dintre echipele Universitatea Craiova și Rapid București s-a încheiat cu victoria primei formații (într-un singur set) cu 6—4. La scorul de 2—1 (în acel moment meciul părea să se fi jucat, dar minuni de-astea au mai realizat feroviarii), universitarii olteni au obținut 2 break-uri consecutive. Și au cîștigat.

Șansa lor a fost bocancul jucătorului Marcu, deoarece de acest obiect s-a izbit capul jucătorului ceferist Răducanu. Ca urmare a incidentului, Răducanu s-a accidentat (era 2—0 pentru Rapid) și locul său a fost ocupat de colegul său Niculescu un băiat minunat, disciplinat, dar neinspirat. El a lăsat de cîteva ori să-i treacă mingea pe lîngă brațe, antebrațe sau pe lîngă membrele inferioare fără să schițeze un gest [illegible]. Adică omul s-a comportat ca un spectator modest. Fără scandal, fără gesturi, fără vorbe. Zece goluri într-un meci nu ne-ntîlnesc prea des. A fost, cum bine spunea un vecin de cartier, o adevărată [illegible]. Și cine putea servi asemenea [illegible] decît echipa [illegible], cea care se antrenează de ani de zile [illegible] podul Grant.

Prin țară, rezultate normale. Doar la Petroșani localnicii au stat pe ghimpi 90 de minute. Ultima secundă a fost ca un colac de salvare. În timp ce studenții clujeni stăteau cu ochii îndreptați spre ceasul stadionului, Liberdi I. a egalat.

La Tg. Mureș, jucătorii antrenați de fostul internațional Bone au obținut o victorie meritată. Militarii bucureșteni au ratat cît pentru un campionat întreg. Singura lor scuză ar fi aceea că din formație a lipsit Tătaru.

Radu Dumitru

MUZICA

O formație și un profesor

Orchestra de cameră este un instrument vechi. O dată cu poezia clavecinului sau al block-flote-ului, sau luth-ului ea ne aduce azi mesajul perucilor pudrate, al reuniunilor amatoristice și galante cărora un anumit gen de muzică le-a fost, într-o perioadă dedicat. Ca ansamblu, ea a supraviețuit atacului orchestrei-mamut a romanticilor, resuscitînd din cenușă proprie, dar mai ales ca antidot pentru indigestia ce o pot produce șaisprezece-douăzeci de alămuri, pe lîngă zeci de corzi și lemne, adunate în simfoniile lui Bruckner sau Strauss. Și, tot alături de alte instrumente vechi, orchestra de cameră a primit partituri noi, ale secolului nostru (de la De Falla, cu concertul său de clavecin) reușind la Bartok sau la școala poloneză să se plieze perfect limbajului contemporan.

Personalitatea lipsea însă singurei pagini a secolului nostru prezentată în concertul Orchestrei de cameră din München. Despre J. N. David, autorul acelor „Dansuri germane" nu putem da alte amănunte (nici programul nu ne ajută în acest sens) decît că piesa lui era o însăilare eclectică, convențională cu sîrguință, că în acest neo-clasicism, desuetudinea avea ceva melodramatic, ceva tînguitor, de văicăreală rău fabricată. Preferăm, dintr-un concert de calitate interpretativă, să uităm acest abandon de gust.

Formația nu era numai un executant serios sau chiar vibrant, ci etala un stil interpretativ propriu, corect cu epoca, dar personal în vorbirea sa. Cu siguranță și prezența dirijorului avea aici un cuvînt de spus, iar Hans Stadlmair, care conduce formația de peste cincisprezece ani, a impus o amprentă imediat vizibilă. Din eleganța neostentativă a frazării, inteligența amănuntului de intensitate, gîndit exact la locul său, din simțul expunerilor tematice, am compus un tip auditiv neconfundabil al orchestrei. Dacă programul a fost dominat de piese concertante, (căci și primul Händel era tot o lucrare dialogată a unui compozitor concertant pînă în măduva oaselor, căci nu putea uita că este un improvizator genial) tocmai în singura piesă neconcertantă formația s-a mărturisit integral. Fiind, ca stil interpretativ, un ansamblu rococo, firesc este ca „Eine kleine Nachtmusik" de Mozart a fost culmea programului. Capodopera mozartiană a sunat într-un tempo calm (cred că este o modă generală această domolire a scînteietorului clasic) cu omogenitate perfectă și savantă gîndire a planurilor, păstrîndu-se și aici o îndulcire ușor romanțioasă care s-a auzit de la primele sunete ale serii.

Și în cea dintîi întîlnire sonoră cu Orchestra de cameră din München, Concerto grosso op. 6, nr. 6 de Händel, remarcasem un legatto puțin dulceag, dar era vizibilă aici participarea inteligentă a fiecăruia din cei cincisprezece componenți ai reuniunii, în care toți erau soliști și toți ascultau cu acuitate pentru a se acorda reciproc. Concertele de Haydn și Telemann de la mijlocul programului au fost bine acompaniate, dar cei de pe podium își pierduseră alura virtuoasă a solistului, iar în ceea ce-l privește pe Antoine Pfister, primul violonist al orchestrei, am înțeles atunci de la cine venea legato-ul acela dubios care ne frapase. Desigur, muzicianul de orchestră nu este totdeauna un temperament de virtuos, iar cele două concerte, chiar dacă puteau fi mai voinicește abordate, nu au reușit să umbrească ținuta elevată a interpretării.

*

O întîmplare de televiziune a determinat limitarea spațiului cronicii de mai sus. Duminică, emisiunea muzicală obișnuită acestei dimineți a dobîndit o încărcătură științifică aparte, un farmec și o amprentă datorată unei prezențe neobișnuite. S-a impus atenției, mai mult decît subiectul Beethoven, mai mult decît interpretarea excepțională a trio-ului compus din frații Gheorghiu și Cătălin Ilea, o personalitate polivalentă, un compozitor analist, un familiar al portativelor, comentator interesant și cu vrajă — profesorul Tudor Ciortea. Cu ajutorul maestrului Ciortea s-a clădit o emisiune familiară și instructivă, doctă și comunicativă, degajată de convenție, cu amănunte de partitură ilustrate la pian de chiar compozitorul care o expunea. Sînt puține personalități muzicale atît de complexe și televiziunea (excelent reprezentată de Ada Brumaru) a știut să aducă nu numai cinzeci de minute captivante, dar și un omagiu bine meritat.

Costin Cazaban

Tentativă de interpretare a „Vămilor pustiei"

Pustia ne-o putem figura după structura poetică pe care i-o dă Ion Alexandru drept un spaţiu al desfăşurării frămîntărilor spirituale ale poetului sub forma unui infinit monolog despre el insuşi şi despre lumea înconjurătoare. Motto-ul cărţii este o interogaţie aproape dojenitoare ce nu admite decît un răspuns echivalent cu însăşi fapta de a pătrunde „acolo", în acel tărîm parcă neprimitor: „Ce aţi ieşit să vedeţi în Pustie? / Au trestie bătută de vînt? / Sau ce aţi ieşit să vedeţi?" Trecerile spre şi dinspre acest teritoriu sînt cenzurate de vămi imaginare, reflex al cenzurii pe care şi-o impune poetul însuşi pentru a esenţializa calea comunicării.

Ascensiunea pînă la straniul tărîm este o desprindere brutală, aparent iminentă, de un mod superficial de existenţă. Senzaţia separării totale, a ridicării pe un plan superior de existenţă şi de cunoaştere nu se deosebeşte prea mult de o călătorie peste apele Styxului, poetul întrezărind spaţiul esenţializat al vieţii ca o abandonare a concretului şi a tranzitoriului. („În scîndurile-acestea putrede în noapte plutind / Spre cine ştie unde pînă cînd. Sunt îmbarcat / Corabia mă poartă. I-atîta linişte, înaintez / Un şoarece măcar de-aş auzi rozînd m-aş amăgi / Crezînd că ei flămînzii prinţi dezmoşteniţi m-au jefuit") Însăşi fiinţa poetului devine în cursul acestei ascensiuni un element fluid pentru a se putea răspîndi în toate ungherele cunoaşterii („Eu încotro? Spre-obîrşii, ori spre margini? / Curg, asta ştiu, spre undeva, neliniştea mă duce / Acolo unde se opresc încremeniţi toţi călătorii. / Şi de unde cad apele pustiite-n dosul lumii"). Călătoria lui este unică, este însăşi viaţa: experienţă inimitabilă.

Poetul nu este însă total convins de posibilitatea atingerii ţelului său şi manifestă tendinţe de evaziune („Unde să fug dintre aceste scînduri / Se lasă peste mine duhnitor şi greu / Sîmburul beznei beznelor s-arată"), dar, în momentul regretului, el este deja prizonierul locurilor pe care le-a dorit, al propriei sale voinţe: „Auzul, vai, mi-l sparge / Cu părul său de piatră / S-a-ntins pe pieptul meu acum / Cu sînii grei cît infinitul m-apasă, strînge, ţipă". Şi totuşi „Vămile pustiei" au fost trecute poetul, integrîndu-se acesteia. Tot ce este trecător se află departe, în preajma vămilor „e moarte".

Poemul „O, mamă" ne situează parcă într-un moment al genezei („Din vîrful unui munte, otrava unui rîu / Încet te picura-n eternitate / Şi stele uriaşe se-nchegau / În dosul lumilor crăpate"), creatorul concentrînd în sine potenţe nelimitate, neştiutor de ele („S-au desfăcut izvoarele primare / Şi curg luminile din Demiurg"). Poetul îşi caută aici de fapt o lume a lui („Şi nu-i primeşte nimeni şi rămîn / Mereu străini pe dinafară / Două mumii în lume au pornit / Să caute mumia-originară") fiind un veşnic căutător pe drumul nesfîrşit al esenţei, poate al poeziei („Şi nimenea nu ştie că sînt mereu pe drum / Şi fără de ştiinţă şi de casă. / O, cum se umflă-n lume marele Tău frig / Şi cum se-ndeasă ceaţa asta deasă"). Ceţurile îl înconjoară, îl împiedică a stabili o experienţă valabilă şi pentru „ceilalţi", vămile neputînd fi trecute în acest sens decît de fiecare în parte.

Poetul şi Pustia s-au desprins din neant („De la-nceputul lumilor pornit"), se află în Pustie. Poetul are în el Pustia, aceasta are în ea Poetul: "Poetul şi Pustia pururi fraţi / Porniţi în căutare prin Pustie / Maica lor e Pustia şi ei sînt îmbarcaţi / Pe-o navă-mpotmolită în Pustie". Poate că Pustia şi Poetul se confundă în acel mare şi incaracterizabil act: creaţia. Ce sînt „Fluturii negrii"? — Încarnarea imaginativă a atmosferei Pustiei. Şi încă o dată Pustia este un spaţiu spiritual. Capcană abilă, Pustia este teritoriul inert prin staticul său, pe care oamenii şi, în primul rînd, poetul caută să-l facă a exista dînd o nouă formă eternităţii materiei prin eternul neliniştii, căutării şi ideilor. Ea este latenţa absolută („În Pustie nu se poate naşte nimic / În Pustie nu poate muri nimic / Ce este va rămîne în eternitate"), situată în pregeneză, este o stare propice verificării capacităţii noastre spirituale, pentru

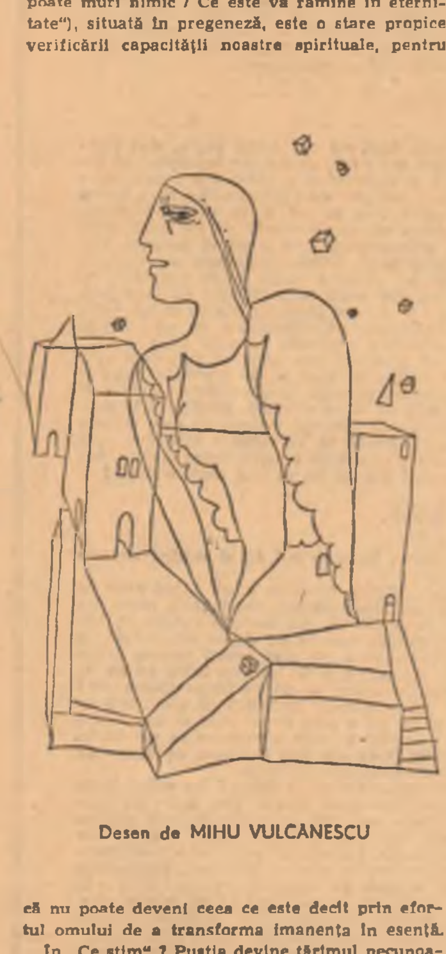

Desen de MIHU VULCĂNESCU

că nu poate deveni ceea ce este decît prin efortul omului de a transforma imanenţa în esenţă.

În „Ce ştim"? Pustia devine tărîmul necunoaşterilor noastre. Ea separă aparenţele de esenţe („De pe pămînt nu se vede nimic. Trebuie / Să treci prin focul pustiului şi-apoi în eter / Fulgere-lui să te făurească / Ce ştim din depărtarea lui despre noi?). Factorul esenţial este aici. Demiurgul făurar („Focul devastator care macină totul / Ca să poată birui"). „Amintirea" se condensează şi ea într-o chemare spre reconsiderarea trecutului şi valorificarea lui într-o retrăire actuală a tot ceea ce a fost spre a înţelege mai bine fenomenul prezentului („Sub soarele-ncins pe-un fund de fostă mare / Azi un platou imens calcinat / Investmîntaţi în negru aşteptăm / Să vină cealaltă mare / De care-am uitat").

Pustia căutînd a-l ispiti pe poet, („Şi era cea de-a treia / Mînă străină strecurată în inima tînărului, / Numai rămînînd nestrămutat el îşi păstrează / Esenţa, miezul de foc, strajă eternă"), acesta are astfel posibilitatea descoperirii propriei sale fiinţe („În drum spre fiinţă prin jertfa fiinţei / Şi celelalte vămi se topesc în oglinda zdrobită") şi abia atunci: „El lucrează / Mirat la ceea ce deja se-ntrezăreşte".

Poetul, care revine în mijlocul semenilor săi, adevăratele lui rădăcini, este adeptul durabilităţii faptelor („Noi urcăm şi rămînem"). Aici omul obţine raţiunea necesară („Căci nu mai poate fi ispitit omul aici / Coborînd să-şi depună sfîrşitul"). Demn de evidenţiat ni se pare faptul că poetul nu-şi neglijează niciodată calitatea de om. Omul nu se supune Pustiei şi nici măcar Poetului, el este un factor evident şi indestructibil prin alcătuirea sa spirituală în primul rînd. Este vorba de conştiinţa lui rămasă nealterată de aceste frămîntări şi succesiuni de evenimente la care se supune în dorinţa aflării unei stări superioare de existenţă, cu noi posibilităţi de valorificare a potenţelor spirituale. Iată cum se explică revenirea din Pustie: „Acum ne vom întoarce îndărăt şi pe dealul acela / Multe vom povesti despre cele ce-au fost, / Cele ce vin le primim cu sfială / Căci cunoaştem de-acuma cine le-a trimis"). Pînă şi Pustia la care a ţinut cu atîta îndîrjire nu a fost decît un amplu miraj, supusă, fiind şi ea aceluiaşi Mare Maestru: Timpul. (O, cetăţi mult am crezut că altceva se va alege / Din voi decît pulberea. Şi iată că Moirele au început / Să vă macine temeliile"). Însă nu toţi pot scăpa din prinsoarea Pustiei: „Doar cîte unul rămîne. Rămîn împrăştiaţi şi singuri /Neştiuţi, nevăzuţi decît de deasupra. Umblă /Fără urme şi de faţa lor se bucură doar mormintele". Dar ei nu sînt decît „umbrele" oamenilor, semne ale acelora care mai au încă această mistuitoare tentaţie. Poetul este şi el cuprins de frămîntare „Dar noi încotro?". Şi pare că doar acei care au parcurs viaţa („Viaţă — cîteva drumuri ce se ocolesc şi-n cele din urmă / Revărsate laolaltă în urnele unui amurg cunoscut") s-au regăsit îndărătul necunoscutului au încheiat stadiul cunoaşterii („Căci înţelepţii sînt duşi de mult acolo după zare / Şi nu s-au mai întors căci toate ale lor izvorau / Dintr-acolo şi ei s-au regăsit") integrînd şi experienţa finală. Răspunsul la întrebarea ce şi-o pun însă cei vii şi care vor încă de pe acum să-şi afle locul cuvenit nu-l găsesc, ceea ce le rămîne de făcut este să spere şi să caute.

„Vama", propria noastră cenzură, ne împiedică a realiza integral Adevărul căutărilor noastre, înşelîndu-ne simţirea prin interpunerea unor preocupări neesenţiale, de tranziţie, care ne fură şi întîrzie dificila acţiune de realizare a esenţei. („Şi cîte vămi trecute şi cîte-au mai rămas / Căci ne întoarcem pururi la nefăcutul pas").

Pustia este etern omeneasca tentaţie a absolutului şi sălaş al Poetului. („Nu-ntoarceţi capul ni s-a poruncit / Şi totuşi iată-l pe Poet cu jale / Se răsuceşte singur îndărăt / Sfidînd sfios porunca Dumisale / / Trăznet veni încremenindu-l deci / Pe culme-ntors cu capul într-o parte / Pierdu trecut astfel şi viitor / Un stîlp de foc la margină de moarte"). Dar în lupta dintre Poet şi mirajul Pustiei, acestuia îi revine întîietatea ca o preeminenţă a omenescului: „Sînt mai bătrîn decît bătrîn Pustiul / Şi mai pustiu decît cel mai pustiu Pustiu".

„Imnul etern" ne dezvăluie totodată şi aspectul material al Pustiei („Văzduhul clocoteşte şi se stîrneşte-un vînt / Ce zgîlţîie Pustia din miezul de pămînt"), confirmat ca spaţiu spiritual limită, loc de absolutizare al crezului poetic. Ea este o nefirească obsesie, un destin al Poetului: „Eram un fel de prunc cînd m-am încins / Cu brîul tău Pustie şi m-am lăsat învins / ... / Pustie, oh, Pustia mormîntului meu curat / Sărutul de pe urmă în care-am îngheţat / E ceva fără nume în Pustie / Mult mai nebun decît o nebunie".

Pustia reprezintă în poezia lui Ion Alexandru magnetul suprem care orientează totul spre o ţară a „ideilor pure", absolute în sensul în care şi Camil Petrescu se vedea pe sine trecut dincolo de graniţa relativului: „eu am văzut idei". Este o permanentă nelinişte, o permanentă şi multiformă luptă a poetului cu depăşirea concretului, a relativului, a tranzitoriului spre o realitate esenţializată şi eternă. Dar, prin firea lucrurilor, este o tentativă care restaurează omenescul în toată demnitatea lui deoarece în contact şi în opoziţie cu realitatea concretă, obiectivă se zămislesc nu numai aspiraţiile spre corectarea ei printr-o „purificare" ci se zămisleşte implicit omul însuşi, poetul şi se defineşte sensul superior al efortului său constructiv.

Andrei Roman

Petőfi sărbătorit la Budapesta

Cerul era înalt şi senin deşi sever de îngheţat deasupra Budapestei în ziua în care a început sesiunea comemorativă Petofi a Academiei de Ştiinţe Maghiare. Pe peronul înalt al Institutului de Literatură situat într-una din frumoasele străzi în pantă ale Budei, cu vîntul tăios al Dunării în faţă, îmi aminteam versurile poetului care revin, ca un refren, într-o poezie hibernală a sa.

O atmosferă caldă, discret festivă, mai curînd, însă, atmosfera atelierului de lucru decît a sălii de ceremonie ne-a întîmpinat în biblioteca Institutului. Somităţi ale vieţii academice, universitare maghiare urmau să celebreze prin comunicări ştiinţifice personalitatea şi opera genialului poet şi luptător Petofi Sándor. De altfel, după cum a arătat directorul Institutului, acad Soter István, în cuvîntul său de deschidere, sesiunea comemorativă a Institutului de Literatură a fost proiectată ca o sesiune de lucru nu numai ca o sărbătorire.

Dar evocarea marilor scriitori, chiar şi atunci cînd ea se face în cadrele mai austere ale unui laborator, cînd face apel la instrumente mai precise, ştiinţifice, ale analizei de text, ale explorărilor biografice ori cercetărilor semantice şi stilistice are, totuşi, caracterul unui act de pietate. Pe Petofi, al cărui chip, reprodus după o dagherotipie restaurată, îl poţi vedea pretutindeni în capitala maghiară, ca o expresie a recunoştinţei, a dragostei şi admiraţiei unui popor pentru poetul său privilegiat, pentru acela în care-şi recunoaşte conştiinţa sa în ipoteza ei cea mai pură, mai înaltă, pe Petofi l-a sărbătorit, de altfel, cu prilejul împlinirii a o sută cincizeci de ani de la naştere o lume întreagă. În ţara noastră au apărut noi ediţii ale operelor sale în limba maghiară, şi în tălmăcire românească, studii interesante (precum retipărirea monografiei lui Illyes Gyula şi acel studiu asupra itinerariului lui Petofi prin Ardeal, Petofi Erdelyben *de Dávid Gyula şi Miko Imre). Toate publicaţiile noastre periodice, ca şi radio-televiziunea noastră a participat la comemorarea poetului care aparţine în egală măsură, ca toţi marii poeţi, literaturii naţionale şi universale.*

Sesiunea ştiinţifică a Institutului de Literatură al Academiei maghiare s-a desfăşurat timp de două zile, în patru şedinţe mari, dedicate fiecare cîte unei sfere de studii închinate marelui poet. Astfel au fost, pe rînd, expuse amplele referate ale unor specialişti, ei înşişi autori de lucrări, sau conducători de colective: Fekete Sándor despre biografia lui Petofi, Kiss Jozsef despre problemele ediţiei critice a operelor lui Petofi, Lukácsy Sándor, despre probleme de istoria ideilor, respectiv despre Weltanschauunaul petofian şi Gáldi Lászlo despre limbă, stil, formă, reflectate în marele dicţionar Petofi.

Delegaţia română a fost compusă din David Gyula din Cluj şi Nicolae Balotă. Cel dintîi a ţinut o comunicare cu privire la lucrarea Petofi în Ardeal*, al doilea o exegeză a poeziei,* Homer şi Ossian*. Aceste comunicări vor apare atît în revista Kortars cît şi în volumul special conţinînd lucrările sesiunii ştiinţifice.*

Referatele de sinteză au fost urmate de vii discuţii la care au participat — uneori cu adevărate comunicări atît cercetătorii maghiari cît şi invitaţii străini. De fapt, conferinţele care au servit drept bază a discuţiilor analizau statutul actual al cercetărilor referitoare la biografia sau opera lui Petofi, pornind în deosebi de la ultimele lucrări — monografii, exegeze, ediţii etc — publicate şi de la cele cîteva opere fundamentale în acest domeniu, în care sînt angajaţi cercetătorii Institutului de Literatură ca şi alţi universitari maghiari. Astfel, profesorul Fekete Sándor lucrează la o vastă şi foarte minuţioasă biografie a poetului care va fi publicată în trei volume (dintre care cel dintîi va apare în cursul acestui an). Ediţia critică a operelor lui Petofi este şi ea în curs de elaborare. Nu demult a apărut primul volum dintr-o serie de cinci (dedicate numai liricii). În sfîrşit, Dicţionarul Petőfi este şi el în curs de redactare sub conducerea profesorului Gàldi Làszlo, cunoscutul savant, cercetător în domeniul stilisticii, al versificaţiei. Un prim volum din acest Dicţionar Petofi este sub tipar. Desigur, referatele ca şi comunicările ce au urmat au precizat poziţiile noi, în conformitate cu o sumă de date recent descoperite, din nou interpretate cu instrumente şi metode moderne, în diversele sectoare ale studiilor petofiene. S-ar putea spune că niciodată chipul poetului naţional maghiar n-a fost mai puternic, cu mai multă fervoare şi, am putea spune, mai metodic luminat decît prin aceste studii de anvergură întreprinse de Academia maghiară. Nu au fost uitate, de altfel, nici raporturile cu alte literaturi, fie sub forma unor corespondenţe, comunicari, influenţe suferite de poet în alte literaturi. În această privinţă se poate spune că traducerile româneşti (de la cele mai vechi, din deceniul al şaptelea al secolului trecut pînă în zilele noastre) se află ca număr pe unul din primele locuri. Profesorul Domokos Sàmuel, într-un studiu remarcabil „Petofi în literatura română"*, publicat în revista* Kortàrs *(1973, nr. 1) a descris etapele acestei opere de tălmăcire, analizînd critic principalele traduceri efectuate.*

Am în faţă un admirabil volum însumînd toate versurile lui Petofi, o ediţie recentă, jubiliară, ca şi o altă carte, Petofi koszoruja *(Cununa lui Petofi) o antologie de texte — versuri, evocări, mici eseuri — închinate poetului. Atît summa operelor lirice cît şi florilegiul omagial mi-l închipuie pe poetul mort pe cîmpul de luptă, a cărui dagherotipie ni-l înfăţişează ca pe un tînăr din zilele noastre, încununat cu lauri verzi în eternitate ai Poeziei.*

Nicolae Balotă

Desen de FIRICĂ ADRIAN

DIM. RACHICI

Descărcări ale luminii în umbră

Scufundaţi în dragoste
pînă la creştet.
Auzind numai ţipetele
păsării roşii
agitînd apele,
numai scînceiul urmaşilor
înotînd prin timp către noi.

Solare descărcări
ale luminii în umbră.

Apoi numai milul
cuvintelor —
de pe trup desprinzîndu-se.

Din ceţuri acvatice

Un cal se smulge din ceţuri acvatice.
În loc de copite,
are flori întoarse de crin
cu un ochi absorbind întunericul,
cu altul lumina.

Trece-n galop rectiliniu pe cîmp,
iar cîmpul începe să cînte, să zboare.

Un cal hrănit
cu zig-zaguri de fluturi
ce-şi continuă jocul prin sîngele lui
devenind stele cu licăr sonor —
stele albastre
pe obrajii prea singuri.

itinerar psihologic

Biografia geniului

O carte, în multe puncte emoţionantă: „Eminescu — Structura somato-psihică" de Ion Nica readuce în discuţie problema caracterului şi a bolii celui mai genial dintre români. Prin 1932 C. Vlad, entuziast promotor al psihanalizei, a propus într-un volum, apărut la Cartea Românească, o interpretare freudiană a personalităţii lui Eminescu. Nu despre boala lui Eminescu am vrea să vorbim aici. Acest subiect nu priveşte, la urma urmelor, decît în modul cel mai colateral, istoria literară. Ceea ce s-a numit patografia, adică descrierea bolilor unor personalităţi ale culturii sau ale istoriei prezintă un interes remarcabil mai ales pentru istoria ştiinţei. Afirm în treacăt că a putea recunoaşte din documente scrise sau relatări orale că cutare sau cutare personalitate a avut o anumită boală este o problemă dintre cele mai interesante numai pentru că rezolvă într-un mod sau altul întrebarea dacă există o arheologie a medicinii, aşa cum există una a culturilor. Din cioburile acestor mărturii vom putea oare deduce acea totalitate pe care o reprezintă boala? Dar opera ne duce către un cu totul alt orizont, indiferent faţă de patografie şi acel tip de cercetare rămîne, pentru literatură, de un interes minor.

În acelaşi timp îmi apare o oarecare nedumerire constatînd contradicţia flagrantă dintre cei doi autori. Schizoid sau cicloid? Introvert sau extrovert. Narcis sau Dionisos? Cititorul, avertizat sau nu de polarităţile ştiinţei caracterului, simte la început nevoia să aleagă între cele două variante — diametral opuse —, să îşi formeze o vedere unitară asupra lui Eminescu ca om, adăugînd de aici ca opera să îi apară într-o lumină egală, lipsită de incertitudinile şi umbrele legendei.

Cred însă că Eminescu se derobează în faţa unei tentative atît de categorice aşa cum fac dealtminteri toate personalităţile excepţionale. Şi aceasta pentru că instrumentul folosit nu este cel mai adecvat. Caracterologia este o ştiinţă — în fond tradiţională — care s-a făurit prin studiul milenar al tipurilor umane obişnuite. Aceste tipuri sînt nişte medii oscilînd în jurul anumitor trăsături care pot fi desemnate prin tot atîtea substantive: veselie sau tristeţe, scrupul sau superficialitate, patetism sau răceală ş.a.m.d. Ele se organizează în tot atîtea constelaţii tipice pe care le numim caractere. Dar dacă pentru definirea unui caracter observaţia prelungită — uneori de o viaţă, căci cîte surprize nu ne pot rezerva chiar oamenii lîngă care rămînem ani şi ani de zile şi care într-o anumită împrejurare decisivă sau măruntă (dar semnificativă) — ne revelă trăsături de care ei de fapt sînt dominaţi dar care au rămas ascunse — şi nu numai observaţia ci şi fineţea observatorului, spiritul său disociativ, aptitudinea spre paradox (atît de adecvată cînd ne aflăm în faţa sarcinii într-un fel oribile de-a defini un om) sînt daruri suficiente, în faţa marilor creatori astfel de atitudini şi dispoziţii mintale ne apar nepotrivite, slabe. De ce?

În primul rînd, geniul îşi asumă, printr-un fel de covîrşitor spirit de responsabilitate, mai multe calităţi decît încap în fiinţa lui carnală. Este un fel de obligaţie pe care fiinţa lui şi-o simte, aceea de-a explora abisurile milei şi ale răutăţii, ale elanului şi reţinerii, ale tenacităţii şi slăbiciunii, ale cunoaşterii şi ale visării. Şi nu numai de-a le explora ci şi de-a fi rînd pe rînd întrupat în şi prin toate acestea. Dacă eu — tu — el, aspirăm să fim noi înşine, ca un ideal antropologic şi aşa greu de atins, Celălalt, omul rar pe care îl produce din cînd în cînd secolul, tinde, — şi reuşeşte — să atingă şi o altă condiţie decît pe a sa proprie. Este un fel de mimetism pe care genialitatea îl implică în mod necesar, fără de care misiunea ei universalistă nu se poate împlini. Există cabotini de geniu. Dar geniul însuşi presupune, dacă nu gesticulaţia ieftină a comediantului, un fel de gesticulaţie interioară, ca o pre-condiţie a acelei chemări, a acelui entuziasm plin de forţă şi de farmec care reuneşte pe oamenii cei mai diferiţi sub cortul unei simţiri comune. Admit deci că ideea caracterologiei se aplică şi geniilor dar ei au nevoie de un tratament special care, mai întîi, trebuie să fie diferit de cel obişnuit şi, în al doilea rînd, nu se poate abstrage de la datoria de-a însuma în cercetarea lui elementul estetic. Desigur, studiul biografic este necesar, indispensabil chiar, dar el îşi dobîndeşte deplina lui valoare numai atunci cînd se apleacă cu o deosebită înţelegere şi asupra creaţiei, pentru că aceasta însăşi face parte din viaţă şi, la aceşti oameni aleşi, este partea cea mai semnificativă a vieţii. Făceam ceva mai sus o comparaţie cu arheologia. Dar arheologia este ea însăşi o ştiinţă moartă dacă asupra ei nu suflă vîntul istoriei. Pe un tumul izolat din cîmpul golaş, care înconjoară Histria ascultam, cu ani în urmă, pe un tînăr arheolog cu privirea aţintită asupra osemintelor unui cavaler şi ale calului său, vorbindu-mi despre ceea ce fusese viaţa acestor şefi barbari, relaţiile lor cu cetatea învecinată, grînele pe care ei le vindeau grecilor şi vinul pe care îl primeau în schimb şi am înţeles atunci că scheletele acelea descompletate care îmi apăreau în secţiunea săpăturii ca o planşe de anatomie, nu erau decît o sugestie vagă, ca radiografia unei îndepărtate galaxii din care el, omul de ştiinţă, refăcea cu puterile emoţiei şi ale cunoaşterii o realitate de mult moartă dar totuşi atît de semnificativă pentru noi. Omului de geniu trebuie să-i consacrăm aceeaşi dimensiuni ca şi civilizaţiilor trecute pentru că, aidoma acestora însumează contradicţii şi contrarietăţi şi, tot ca şi ele, poartă un mesaj care nu se istoveşte odată cu trecerea lui pămîntească. El nu este un om ci o lume. Şi nu una-pentru-sine ci una-pentru-alţii, proiectată în afară, explodînd ca nici o altă dinamită, în armonie. Aceasta pare să fi fost şi soarta lui Eminescu.

A descrie un geniu este inimaginabil dacă nu ne aplecăm asupra lui cu concentraţia unei intense visări. Dificultatea va proveni, în această împrejurare, din amestecul de luciditate şi de entuziasm în care trebuie să se desfăşoare atmosfera unei atari descrieri. Din acest punct de vedere ne aflăm în faţa unui demers analog cu cel (iarăşi atîtea iluzii ale caracterologiei!) pe care îl presupune psihologia unor personaje literare. Să admitem că aş fi obligat să scriu despre firea lui Faust. Urmărirea apropiată a literei textului nu ne va livra decît cîteva truisme. Faust-omul este şi el o lume, o sugestie deschisă spre infinit. În el este atîta realitate cît ne lasă mintea şi simţirea noastră să întrezărim. Între opera omului de geniu şi persoana sa există aşadar o secretă comunicare; una îl exprimă pe celălalt şi acesta se reproduce în ea. O astfel de biografie este de fapt un poem, intens subiectiv dar care trebuie să aspire la universalitate încorporînd contradicţiile, fără să le unifice sau să le împace.

Istoria literară mai nouă a preconizat un gen pe care, l-a denumit psiho-biografie, încercare de-a aborda o mare personalitate din unghiul unei psihologii mai avertizate şi mai adînci. Totuşi nu sîntem siguri că aici stă cheia înţelegerii. Un alt tehnicism, mai rafinat, mai elaborat se substituie celui vechi. Dar îi lipseşte şi lui atributul congenialităţii, acea intrare specială în rezonanţă fără de care cel care ia cunoştinţă de viaţa unor oameni ca aceştia nu poate să iasă îmbogăţit în substanţa lui intimă.

Ion Vianu

Desen de ELENA URDAREANU-HERŢA

revista străină

● **DOUĂ CĂRŢI DESPRE GERTRUDE STEIN** apar în acelaşi timp la Gallimard. Una purtînd titlul „La biographie d'Alice—Tolkas", se ocupă de activitatea desfăşurată în casa ei situată pe str. Fleurus, unde se strîngea elita intelectuală dintre cele două războaie; cealaltă, intitulată pur şi simplu „Gertrude Stein" scrisă de Donald Sutherland, este o expunere critică asupra operei sale.

● **ÎN COLECŢIA „DU MONDE ENTIER"** apare al doilea volum de „Corespondenţă" al lui Joyce. Volumul cuprinde peste două sute de scrisori adresate familiei, dînd la iveală o serie de date şi multiple amănunte care ni-l arată pe Joyce în diferite epoci ale existenţei sale. Un scurt roman-poem „Giacomo Joyce", tradus de André du Bouchet, o istorisire autobiografică care se pare că a fost scrisă în anul 1914, completează această interesantă carte.

● **ÎN COLECŢIA „LES LETTRES NOUVELLES"** a apărut „Aventuri în irealitatea imediată" cartea compatriotului nostru M. Blecher, admirabilul scriitor, decedat în anul 1938, în vîrstă de 29 de ani, considerat a fi un „Kafka român".

● **LA EDITURA TABLE RONDE** apare o nouă revistă şi o nouă colecţie. Amîndouă lansate de Roland Laudenbach. „Les Cahiers de la Table ronde" va fi o revistă trimestrială ale cărei coloane vor fi consacrate doar scriitorilor publicaţi în editura respectivă. „Le Mémoire" este titlul colecţiei condusă de Alain Bosquet care va publica cărţi, pamflete, pastişe. Colecţia începe cu „Quartier latin" de Pierre Gascar şi cu un eseu de Roger Caillois.

● **FRANCES STELOFF**, a cărei librărie „Gotham Book Mart" a fost mai mult de jumătate de secol centrul întregii vieţi culturale de avangardă din America, a vîndut „Documentele" sale universităţii din New York. De sprijinul şi ajutorul ei au beneficiat Miller, Pound, Eliot, William Carlos Williams, Lawrence Durrell şi Anais Nin, pe vremea cînd erau încă necunoscuţi şi cînd vînzarea cărţilor lor nu constituia o sursă de cîştig care să le asigure existenţa. Pentru a-l ajuta pe Miller care trăia în sărăcie în Franţa, a pus în vînzare în librăria ei, „Tropicul cancerului" şi „Primăvara neagră", pe vremea aceea interzise. Frances Steloff a strîns o jumătate de milion de volume şi 250.000 numere de reviste care, în epoca respectivă, erau cenzurate sau nu aveau prea mult acces. Ea a păstrat toate scrisorile, tăieturile din presă, cărţile nevîndute şi fotografiile cu dedicaţii. O parte din această enormă colecţie va purta numele „Documentele Francescăi Steloff".

● **TOUT ANKH AMON** a „colectat" la Londra mai mult de 6 milioane de franci francezi. British Museum a vărsat această sumă fondului de salvare al Templului Philae din Egipt. Această sumă reprezintă beneficiul realizat de Expoziţia comorilor faraonului Tout Ankh Amon inaugurată în luna martie 1972, şi care a rămas deschisă nouă luni, suscitînd un mare interes. În acest răstimp mai mult de un milion şase sute de mii de oameni au vizitat această excepţională expoziţie.

● **LA NURENBERG** a fost descoperit fragmentul unui manuscris al lui Rhabanus Maurus (776—856 î.e.n.) aflat într-un pachet de manuscrise aparţinînd bibliotecii municipale, care nu fusese triat. Rhabanus Maurus, abate de Fulda şi arhiepiscop de Mayence în anul 847, făcea parte din suita lui Carol Magnus, şi s-a preocupat îndeosebi de difuzarea culturii în regiunea germană a imperiului franc. Acest manuscris cuprinde, în dublă versiune, un comentariu privind două capitole din Evanghelia după Matei, redactat aproximativ în anul 850 î.e.n. într-o mănăstire germană.

● **UN ANTICAR DIN STUTTGART** a făcut o descoperire într-adevăr senzaţională. În publicaţia sa jubiliară, aşteptată cu interes de cunoscători, — cel de al 100-lea catalog al anticariatului, — anticarul Fritz Eggert menţionează cinci manuscrise aparţinînd filosofului german Arthur Schopenhauer. Se credea că manuscrisele acestea dispăruseră, dar Schopenhauer avea obiceiul să ceară la fiecare nouă ediţie a cărţilor sale cîte un exemplar de probă pe care îl dădea la legat, alternînd paginile tipărite cu foi scrise de mînă pe care făcea corecturi, tăieturi şi completări. Prin aceste preţioase adaosuri, exemplarele capătă astăzi o valoare bibliofilă excepţională. Cel mai de preţ dintre manuscrisele descoperite de Fritz Eggert este ediţia primă din „Parerga şi Paralipomena: mici scrieri filosofice" tipărită la Berlin în 1851. Cartea cuprinde 215 pagini scrise de mînă. Pentru cercetarea operei lui Schopenhauer aceste cinci manuscrise reprezintă o valoare inestimabilă, dacă ţinem seama că ele nu au fost încă interpretate din punct de vedere strict ştiinţific.

● **LONDON MAGAZINE** (12, nr. 6) din februarie-martie 1973, publică un frumos grupaj de poeme unde, pe lîngă versurile lui Roy Fuller, Brian Jones, Charles Tomlinson, Douglas Dunn şi Geoffrey Halloway, apar şi patru poeme de Nichita Stănescu, în limba engleză de Petru Popescu şi a lui Peter Jay. În acelaşi număr, Stephan Spender semnează o spumoasă recenzie a biografiei Virginiei Woolf, datorită nepotului romancierei, Quentin Bell (două volume recent apărute în editura The Hugarth Press).

● **NUMĂRUL DIN FEBRUARIE** al publicaţiei lunare engleze Books and Bookmen, publică rezultatele unei interesante anchete conduse de Alan Forrest despre operele cele mai bune, cele mai puţin bune, cele mai controversate, cele mai amuzante, cele mai plictisitoare, cele mai stupide, cele mai lipsite de mesaj, cele mai nedreptăţite (şi alte cîteva categorii) — apărute în anul 1972. Printre personalităţile solicitate să-şi dea părerea se numără regina Elisabeta a II-a (care însă a refuzat să răspundă), Richard Crossman, Sir David Llewellyn, Olivia Manning, Kingsley Amis, lordul Pembroke, Alan Sillitoe, Auberon Waugh ş.a. Cele mai judicioase şi pătrunzătoare aprecieri au fost după opinia redacţiei, cele aparţinînd lui Kingsley Amis, al cărui răspuns apare in extenso.

● **SUB TITLUL ALEXANDRINA** revista Zvezda din Leningrad publică un foarte interesant eseu inedit al Annei Ahmatova. Precum se ştie, poeta a cercetat ani de-a rîndul viaţa şi creaţia lui Puşkin, publicînd numeroase articole, dar o parte dintre articole şi eseuri au rămas nepublicate. Paginile puse la dispoziţia cititorilor de revista leningrădeană se referă la zbuciumul din ultimii ani de viaţă ai poetului precum şi la complicatele relaţii de familie care au dus la tragicul duel cu D'Anthès.

● **LA MOSCOVA A APĂRUT PRIMUL NUMĂR** al revistei intitulată „Literaturnoe Obozrenie" (Revista literară) hebdomadar al Uniunii Scriitorilor din U.R.S.S., care se preocupă îndeosebi de critica literară şi de bibliografia operei. Din bogatul şi variatul sumar al acestui număr de început de drum, menţionăm articolul lui Gheorghi Marken, „Unitate de manifestare, colaborare între talente", dezbătînd problema caracterului multinaţional al literaturii sovietice, articolul semnat de M. Sinelnikov, „Critica în mişcare" care analizează liniile mari de dezvoltare ale criticii sovietice contemporane. Revista publică numeroase cronici şi recenzii despre ultimele volume de poezie, proză, dramaturgie sau critică literară apărute în Uniunea Sovietică sau în străinătate.

● **SUB TITLUL RĂZBOI ŞI FLORI** revista Inostranaia Literatura publică în numărul său din luna martie a.c. o recenzie semnată de Tatiana Nicolescu asupra ultimei cărţi a lui Nicolae Velea, romanul „În război un pogon de flori".

● **JONATHAN MEADES** semnează un remarcabil eseu asupra lui Kurt Vonnegut, Jr., cunoscutul autor american al cărui roman ABATORUL Nr. 5 a fost de curînd ecranizat cu mare succes de regizorul George Roy Hill, intitulat „Kurt Vonnegut, fantasist", publicat în numărul din februarie al revistei Books and Bookmen. Sînt analizate cu fineţe şi pertinenţă, trăsăturile definitorii ale imaginaţiei şi fanteziei originale a scriitorului.

s.p.v.

gérard de nerval

Scrisori către Jenny Colon

I.

Vă ascultasem, Doamnă; așteptasem ca să vă pot vedea, ziua cînd toată lumea are dreptul; ca să vă pot vorbi, ziua cînd mulți alții au acest privilegiu. Apoi m-am răzgîndit; nu m-am putut hotărî să vă adresez, în van, cîteva banale cuvinte. Trebuie, așadar, să vă scriu iarăși, și totuși, îmi poruncisem să n-o mai fac: scrisorile nu sînt bune decît pentru amanții reci sau pentru amanții fericiți: ea înlătură tulburarea și incoerența în conversație, frazele scrise, însă, se prefac în martori eterni. Cît aș dori să pot nimici tot ceea ce v-am scris! Nepăsarea voastră mi-ar fi făcut, poate, acest serviciu; i-aș mulțumi pentru aceasta măcar.

Ce mîndrețe de roman aș face pentru voi dacă mintea mi-ar fi mai liniștită! Dar prea multe lucruri mă cotropesc dintr-odată în clipa cînd vă scriu. Ați avut dreptate să mă faceți a simți că dragostea mea atît de lungă și atît de greu încercată mă făcea nedrept și despotic față de voi, care abia dacă o cunoșteați; dar cum, judecînd atît de bine, puteți fi atît de puțin îngăduitoare? Da, e în capul meu o furtună de gînduri care mă orbesc și mă obosesc fără contenire: sînt ani întregi de visuri, de păreri, de neliniști înfiorate care ar dori să se grămădească într-o frază, într-un cuvînt — [apoi e șovăire]. Ah! voi uita toate acestea; căci m-ați pedepsit cu atîta cruzime de a fi vrut să mă împăunez cu ele. De ce v-am spus o dată numai cît suferisem din pricina voastră? De ce m-am lăudat cu un trecut, care nu mai e al căruia nu-i datorați nimic! Unei femei îi place să dea mai mult decît primește, și nu de partea ei trebuie să fie recunoștința. Și ce-am făcut, Dumnezeule! Un surîs, o strîngere de mîini, un dulce cuvînt, prețuiesc de o sută de ori mai mult decît toate chinurile mele, și voi mi-ați dăruit toate acestea.

II. bis

Ah, cît am fost de pedepsit pentru dușmăncele mele cerințe! M-ați pedepsit atît de crud! De ce v-am spus o dată numai ceea ce am făcut pentru voi? De ce m-am lăudat cu un trecut care nu mai e și căruia nu-i datorați nimic? Unei femei îi place să dea mai mult decît primește, și nu ei îi aparține recunoștința. Ce v-am făcut, Dumnezeule?... Un surîs, o strîngere de mîini, un dulce cuvînt prețuiesc de o sută de ori mai mult decît toate chinurile mele și am avut toate acestea de la voi. Fiți liniștită, sînt îndeajuns de umilit! Și nu mă mai gîndesc să-mi arog titluri decît în prezent și în viitor.

Cît e de bună și dulce scrisoarea voastră, cînd mă gîndesc la vinile mele! dar cît e de politicoasă și de măsurată! erați calmă scriind-o! Ah! sărmană scumpă scrisoare! Ea e, cu toate acestea, singura mea comoară de dragoste! și sînt silit a-mi face, o cu mult prea mare iluzie spre a găsi în ea o speranță.

Nu vă temeți, doamnă, de a mă vedea! O știți, sînt timid în fața voastră, aveți asupra mea toata puterea și pasiunea mea ea însăși nu îndrăznește, în prezența voastră, să se rostească decît slab. V-am povestit neliniștile mele cu zîmbetul pe buze, de teamă să nu vă sperii; v-am spus cu calm lucruri de care nu v-ați înfiorat și care-mi stăteau atît pe inimă încît mi se părea că-mi smulg fibre din ea vorbindu-vă. Părea că fac spre a spune astfel analiza și critica emoțiunilor mele cele mai scumpe, părea că vorbeam de un altul și că spuneam: „Uitați-vă la acest nefericit, uitați-vă la acest visător, care vă iubește atît de nebunește!".

Vă jur că nu mai riscați nimic ascultîndu-mă; privirea voastră este pentru mine tot ca e mai dulce și mai teribil. Numai departe de voi sînt violent și mă las pradă ideilor extreme. Doamnă, mi-ați spus că trebuia să aflu drumul către inima voastră... Ei, bine! sînt prea răvășit spre a căuta, spre a găsi... Fie-vă milă de mine, călăuziți-mă! Nu știu; sînt stavile pe care le ating fără a le vedea, dușmani pe care aș avea nevoie să-i cunosc. E ceva, în zilele acestea din urmă, care v-a schimbat față de mine... Luminați-mă în aceste întortocheri, în care mă poticnesc la fiece pas. M-ați crezut nedrept, neîndurător, în stare să vă tulbur tihna cu nesăbuințele mele? Vai! o vedeți, cuget prea drept, judec prea rece lucrurile și ați avut destule dovezi de stăpînire asupră-mi. Să fiu, oare, un copil? chiar dacă vă iubesc cu toată nesocotința unui copil! Nu, sînt un om calm și care gîndește pasiunea. Sînt un om de cinste și întrutotul vrednic de alegerea voastră; sînt în stare să vă fac respectată în ochii tuturor; sînt demn de încrederea voastră, și, de aci înainte, tot sîngele meu e al vostru, toată inteligența mea se va pune a vă sluji. Nicicînd o femeie n-a întîlnit atîta rîvnă legată de vreo însemnătate învederată și toate ar fi măgulite. Acum, nu mai am a vă spune decît un cuvînt. Îngăduiți o încercare. Trebuie ca un om să fie foarte îndrăgostit spre a nu șovăi în fața unei chestiuni de viață sau de moarte. Dacă vreți să știți pînă la ce treaptă sînteți iubită sau prețuită, urmarea unei încumetări pe care o pot face vă va arăta pe ce braț trebuie să vă bizuiți. Dacă m-am înșelat în toate presupunerile mele, liniștiți-mă, vă rog! nu mă faceți ridicul și, înainte de toate, nu mă confundați cu cineva a cărui umilire n-ar avea nimic mulțumitor pentru vanitatea mea.

O să mă judecați foarte rău; o să mă credeți gelos și violent. Nu, v-am spus-o: un cuvînt al vostru îmi poate calma spiritul, un sfat de bun-simț mă va găsi fără răspuns, o confidență mă va găsi resemnat. Vă iubesc cu totul altfel, eu, decît ceilalți. Sufletul vostru îl iubesc mai presus de toate. Am avut motive să sper că i-am făcut puțină impresiune și poate, cercetîndu-vă inima, o veți recunoaște mai adîncă decît vi se pare. De n-ar fi așa, ar trebui să deznădăjduim de puterea sufletului omenesc și de bunătatea Domnului!

V.

Iată, dar, că vă scriu iarăși, pentru că nu pot face altceva decît să mă gîndesc la voi, și grija mea de căpetenie să fie ființa voastră, ființa voastră cu gîndul la atîția alții, atît de distrată atît de prinsă de alte trebi, nu cu totul indiferentă poate, am pricini s-o cred astăzi, dar cu mult prea crud rezonabilă, și rezonînd atît de bine! Ah! femeie, femeie! artista va fi întotdeauna în voi mai puternică decît amanta! Dar vă iubesc și ca artistă: e în talentul vostru, chiar, o parte din magia care m-a vrăjit: porniți, dar, cu un pas hotărît spre această glorie pe care eu o uit; și dacă e nevoie de un glas care să vă strige: curaj! dacă e nevoie de un braț care să vă sprijine; dacă e nevoie de un trup pe care piciorul vostru să se proptească spre a urca mai sus, știți că toată fericirea mea e de a trăi, și ar fi de a muri pentru voi!

A muri, Dumnezeule mare! De ce gîndul acesta îmi vine mereu în minte, ca și cum n-ar fi să fie decît moartea echivalentul fericirii pe care mi-o făgăduiți: Moartea! cuvîntul acesta nu-mi răspîndește totuși nimic sumbru în minte: ea îmi apare, încununată de roze pale, ca la sfîrșitul unui festin; am visat uneori că ea mă aștepta la căpătîiul unei femei adorate, nu seara, ci dimineața, după fericire, după beție, și că-mi spunea: Hai, tinere! ți-ai avut noaptea ta cum alții își au ziua lor! acum, vino să dormi, vino să te odihnești în brațele mele: nu

[illegible]

... toate acestea nu însemnau nimic.

Atunci fui nevoit să cer socoteală Domnului de [illegible] existență. N-aveam decît un pas de făcut: în locul unde mă aflam, muntele era tăiat ca o faleză, marea vine jos, albastră și pură, nu mai aveam decît o clipă de suferință. Oh! vertijul acesta cînd fu înfricoșător. De două ori mă avîntai și nu știu ce putere mă azvîrlea iar la pămîntul pe care-l îmbrățișam. Nu, Doamne al meu! Tu nu m-ai creat pentru veșnica mea suferință. Nu vreau să te ocărăsc prin moartea mea, ci dă-mi tăria, dă-mi puterea, dă-mi mai cu seamă încumetarea [illegible] să ajungă la tron, pe alții la glorie, pe alții la [illegible]!

VI.

Am [illegible] scrisoarea voastră, ce crudă sînteți! Ea e atît de [illegible] și atît (de binevoitoare) încît nu pot decît [illegible] deplîng soarta; dar dacă v-aș crede cu adevărat cochetă și perfidă, oh! v-aș spune ca Figaro: „Doamnă, spiritul vostru [illegible]". Gîndiți acesta că poți afla [illegible] cele mai nobile. În [illegible] sincere, îmi îngheață sîngele [illegible] nedrept fără să vreau. Oh, [illegible] femei! Aveți inimă și [illegible] cu o pasiune adevărată! Credeți în Dumnezeu, nu e așa? și trebuie să vă gîndiți, la anume ore, că e pe acest

în românește de
TAȘCU GHEORGHIU

[illegible]

[illegible]

[illegible]

IX.

Ah! sărmană prietenă! Nu știu ce visuri ai avut; dar eu ies dintr-o noapte cumplită. Sînt nefericit din vina mea, poate, și nu din a voastră; dar sînt. Oh! poate ați și avut unele gînduri bune pentru mine dar le-am lăsat să se piardă fără îndoială și v-am stîrnit mînia într-o zi. Dumnezeule mare! iertați-mi tulburarea, milostiviți-vă de luptele sufletului meu. Da, e adevărat, am vrut în van să vă ascund aceasta, vă doresc tot atît precît vă iubesc; dar mai degrabă aș muri decît să vă ațîț încăodată nemulțumirea!

Oh! iertați! nu sînt un [Ulysse (?)] eu; de trei luni, vă sînt credincios, o jur în fața lui Dumnezeu [Vreți un cadou]. Dacă țineți cîtuși de puțin la mine, o să vreți să mă lăsați iar pradă acestor vane ardori care mă ucid? [Pentru că] vă mărturisesc toate acestea spre a vă gîndi mai tîrziu la ele (căci v-am spus, oricîtă speranță ați fi binevoit a-mi da, nu o zi anume aș dori să vă capăt); dar aranjați lucrurile cum e mai bine. Ah! știu, femeilor le place să fie silite puțin; și nu vor să pară că o să cedeze constrînse. Dar gîndiți-vă că pentru mine nu sînteți ceea ce sînt celelalte femei; sînt poate mai mult pentru voi decît ceilalți bărbați: să lăsăm, așadar, din rînduielile galanteriei obișnuite. Ce-mi pasă că veți fi fost a altora, că sînteți a altora poate!

Sînteți cea dintîi femeie pe care o iubesc și sînt poate cel dintîi bărbat care vă iubește pînă-ntr-atît. Dacă nu e asta, un fel de nuntire pe care cerul s-o binecuvinte, cuvîntul iubire nu e decît o vorbă deșartă! Să fie, dar, o nuntire adevărată în care mireasa se dăruie spunînd: E ceasul!... Sînt unele feluri de a sili o femeie care îmi repugnă. O știți, ideile mele sînt ciudate; pasiunea mea se înconjură de multă poezie și originalitate; îmi rînduiesc de bună voie viața ca un roman, cele mai mici [illegible] mă supără și modernele maniere pe care și le iau bărbații cu femeile pe care le-au avut nu vor fi niciodată ale mele.

[illegible]

X.

Amintiți-vă, uitucă persoană, că mi-ați îngăduit să vă văd o oră, astăzi.

Vă trimit medalionul meu în bronz spre a ține și mai bine minte. [Datează, după cum puteți vedea, încă din anul 1831, cînd avu onorurile muzeului.] Ah! am fost una din celebritățile noastre pariziene și aș urca încă și azi pe această treaptă de care n-am mai ținut seama pentru voi, dacă mi-ați da prilejul de a căuta să vă fac mîndră de mine. Vă plîngeți de cîteva ore pe care v-am făcut să le pierdeți, dar dragostea mea m-a făcut să pierd ani. [și, cu toate acestea, i-aș recîștiga foarte repede dacă ați vrea! dar ce-nseamnă gloria atîta timp cît ea nu va lua trăsăturile voastre spre a mă încununa! Va exista mereu una în care se vor absorbi toate strădaniile mele, aceea a voastră; și] niciodată străduințele mele cele mai mari n-ar tinde să vă facă s-o uitați. [Socotiți-vă, așadar, bine, dar] dăruiți-mi cîteva din clipele voastre [de tihnă, și mai ales liniștiți-vă cu privire la gîndurile mele]. Sînt azi într-o dispoziție foarte puțin tragică, și [m-am îmblînzit ca temperatura; ați putea face la fel; o doresc fără să sper.]

G de N.

XI.

Vă răspund în mare grabă ca să nu mă credeți nemulțumit sau descurajat. Oh! ce bine vă cunoașteți puterea pe care o aveți asupră-mi! Cît de fără milă uzați și abuzați de ea! Eu, rîd printre lacrimi, rîd într-un suprem efort de curaj, ca Indianul care e ars, ca martirul în cleștii încinși; sînt mulțumit de mine, mă găsesc sublim și-mi ațîț propria-mi admirație.

Nicicînd n-am fost mai încredințat de acest adevăr, că dragostea ce vă port este religia mea. Sihaștrii din Thebaida aveau ca și mine nopți îngrozitoare; ei se răsuceau ca și mine pradă ispitelor necruțătoare și își închinau suferințele în holocaust celui Veșnic; dar erau oameni care trăiau cu apă și rădăcini; mai erau poate și niște ființe pașnice și nu din acele firi nervoase, asupra cărora pasiunea n-are mai puțină putere decît durerea. Oh! sînteți foarte calmă și foarte liniștită, voi! Îmi vorbiți de fidelitate fără răsplată ca unui cavaler din evul mediu, cavalcînd către cine știe ce ispravă în recea lui armură de fier. Am un strop din sîngele ăsta în vine, eu, biet și fără faimă coborîtor dintr-un castelan din Périgord; dar timpurile s-au schimbat mult și femeile de-asemeni! Păstrați-ne fidelitatea din străvechile timpuri și noi ne vom resemna poate să facem la fel. Dar, zău, s-ar pierde într-asta o groază de timp și de fericire!

Vedeți, vă vorbesc cu haz; dar tremur ca scrisoarea voastră să nu fie cumva întru totul serioasă. E întotdeauna o oarecare nerozie, în a respecta prea mult femeile și ele trag adesea [illegible] dintr-o prea mare delicatețe spre a pretinde sacrificii de care își bat joc în taină. Oh! sînt departe de a vă crede cochetă sau perfidă! dar gîndul acesta... sacrificat!...

XVII.

. . . .

Doamnă, dacă nu mă iubiți puțin, sînt pierdut. Dacă nu aveți un pic de bunătate, purtarea mea e absurdă și a voastră e crudă. Mi-e frică de o mulțime de lucruri încă: mi-e teamă ca dăruirea mea să nu vi se pară slăbiciune, mi-e teamă să nu vă obosiți de un amor prea întreg, prea ardent, spre a ști să îmbrace formele galanteriei. Eterna conjugare a verbului „a iubi" nu convine poate decît sufletelor de tot naive. Dar v-am spus cît sînt de tînăr încă în emoții și mi s-a părut că era în inima voastră o frăgezime de simțăminte ce nu fusese poate niciodată înțeleasă. [și ceea ce...]

Dar mă gîndesc: sînt sigur că veți face mult haz de scrisoarea mea și de spaimele mele și că vom rîde împreună de ele diseară. Dacă s-ar întîmpla ca ea să vă displacă, gîndiți-vă la pactul nostru. Am cuvîntul vostru, pe care trebuie să-l țineți, numai să vă scriu o scrisoare ceva mai lungă; luați-o pe aceasta drept un vis. Ascultați-mă! Nu cer să vă văd decît o clipă!

XVIII.

[Voi.]

Mă trezesc [într-un salt și] și scoțînd strigăte de bucurie!

Dragă prietenă, fericirea e un lucru nobil și grav, și nu există veselie nebunatecă decît în petrecerile copilului. Am bucuria cerului în inimă; mărturiile voastre de grație mă încîntă, și e [illegible] ceea ce simt astăzi pentru ființa voastră. Că puteți fi tot atît de bună pe cît de frumoasă, sensibilă pe cît de fermecătoare, ah! iată ce nu cutezasem niciodată să sper, iată ce mi-ar fi dat de o sută de ori încă și mai multă putere; dar mi-a lipsit încrederea în voi [și în mine-însumi] și am fost pedepsit de aceea cu mult prea îndelungi suferințe.

Acum, cu ce vin să vă dărui? Un suflet frînt, îndurerat, care abia dacă-și mai poate da seama că zilele sale rele au trecut și care încă se mai lasă, din cînd în cînd, pradă tristeții, din [illegible]. Oh! pornirile avîntate ale tinereții, fulgerările ochilor care se întîlnesc, închipuirea care se revarsă în răpitoare extaze! Veți fi, oare, îndeajuns de răsplătită că vă jertfiți pentru bețța unei sărmane inimi, în care fericirea va îmbrăca, poate, aparențe mai puțin seducătoare decît dorința? [Oh!] îmi vor reveni, oare, toate acestea ca în vremea cînd iubirea mea, necunoscută vouă, era neprihănită și cerească?...

Avem acum a ne păzi de un lucru; de acea (descurajare) care urmează oricărei tensiuni violente, oricărui efort supraomenesc; pentru cine n-are decît o dorință moderată, izbînda e o supremă bucurie care face să strălucească toate însușirile omenești. E un punct luminos în viață care nu întîrzie să păleacă și să se stingă... Dar pentru inimile mai profund înamorate, o nemăsurată emoție încurcă pentru o clipă toate resorturile vieții; tulburarea e mare, confuzia e profundă și capul se pleacă înfiorîndu-se, ca sub suflarea celui Veșnic.

Vai! ce sîntem noi, sărmane făpturi, și cum să răspundem cu vrednicie puterii de cuget pe care cerul ne-a hărăzit-o! Nu sînt decît un bărbat și voi o femeie, și dragostea care e între noi...

Steaua cea neagră

Scrisorile lui Gérard de Nerval adresate cîntăreței Jenny Colon au o istorie incomplet elucidată. Parte din ele au fost publicate fără nume de autor chiar de către poet, în cîteva luni după moartea adresantei, în revista Sylphide *sub titlul* Un roman à faire. *Din comentariul care le însoțește, ca și din titlu de altfel, se întrevede proiectul unei opere literare alcătuite din scrisori. Una din aceste scrisori (a V-a din ediția Pléiade care a stat și la baza traducerii de față) a fost succesiv reprodusă de poet în alte două reviste, găsindu-și un loc [illegible] în Octavie din volumul* Les filles du feu. *După moartea poetului, prietenii săi cei mai apropiați, Théophile Gautier și Arsène Houssaye, publică în* Revue de Paris *[illegible] din aceste scrisori găsite printre [illegible] poetului, prezentîndu-le drept fragmentele care, după părerea lor, ar fi trebuit să umple lacuna din Aurelia, ultima lucrare a lui Nerval. Într-adevăr, poetul scrie acolo că bolnav fiind, a regăsit în camera pregătită pentru el și amintirea, împreună cu portretele lui și ale unor obiecte dragi, unele din [illegible] care alcătuiesc „comoara amintirilor mele iubite". Multe spune, multe sînt șterse sau rupte, [illegible] — scrie el, punînd două puncte. Dar aici misterul se întregește. Voia Nerval să strecoare în Aurelia scrisorile sale către Jenny Colon? E verosimil, deoarece poetul numește aceste scrisori „ces brouillons effacés", adică ciorne aproape șterse pe care nu puteau aparține decît expeditorului, deci lui însuși. Totuși nu e sigur că poetul nu a vrut să recreeze cum ar fi fost, poate, [illegible] scrisorile Jenny-ei către el. Acestea ar fi putut, de asemenea, să existe. Ultima, ne spune chiar el în aceeași Aurelia, o distruse împreună cu alte scumpe garanturi. Unii editori au urmat sugestiile prietenilor lui Nerval recorporînd aceste scrisori în Aurelia. Autorii ediției de Opere*

în două volume, din Pléiade le publică totuși în corpul Corespondenței poetului. [illegible]

[illegible]

Pentru poetul Soarelui negru al Melancoliei, Jenny Colon era [illegible] palid [illegible] astru [illegible] traiectoria în același timp glorioasă și tragică a propriului său destin.

Georgeta Horodincă

Luceafărul
Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef: VIRGIL TEODORESCU
Redactori șefi adjuncți: CEZAR BALTAG, S. DAMIAN, GEORGETA HORODINCĂ
Secretar general de redacție: TEODOR BALȘ

L

REDACȚIA: București Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon: 11 51 54; 12 10 18
ADMINISTRAȚIA: Șoseaua Kiseleff 10 tel. 18 33 99
ABONAMENTELE:
3 luni — 13 lei; 6 luni — 26 lei; 1 an — 52 lei
Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCINTEII"
Paginator: Nicolae Ion